

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

GERÇEK KİŞİLERİN SERMAYE PİYASASINDAN
ELDE ETTİKLERİ GELİRLERİN
VERGİLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Osman Utku BOZDOĞAN

Danışman
Yard.Doç.Dr.Ekrem KARAYILMAZLAR

Denizli , 2005

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu çalışma, Maliye Anabilim Dalı, Maliye Bilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı
Doç. Dr. Abdülkadir IŞIK

Jüri Üyesi-Danışman
Yard.Doç Dr. Ekrem KARAYILMAZLAR

Jüri Üyesi
Yard.Doç.Dr. Ayhan KORTUNAY

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
...../...../2005 tarih ve/..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Nazım Kadri EKİNCİ
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Sermaye piyasalarının tanıtımı ve gerçek kişilerin sermaye piyasasından elde ettikleri gelirlerin vergilendirilmesi ile ilgili yapılan bu çalışmada bana yol gösteren, güvenini ve desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Yard. Doç. Dr. Ekrem KARAYILMAZLAR'a, çalışmanın temelini oluşturma aşamasında sağladığı kaynaklar nedeniyle Bağımsız Denetim Şirketi Deloitte Touche Şirketinden Hasan SARIÇİÇEK'e, çalışmakta olduğum Ata Yatırım A.Ş.'nin Ar-Ge bölümüne, Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliği'ne, Pamukkale Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi Nuran ÖZER'e, ayrıca bu çalışmamın tamamlanmasında çalıştığım şirkette bana gerekli kolaylıkları ve desteği sağlayan müdürüm Müjdat DOLUORMAN'a ve çalışma arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Üyesi olmaktan gurur duyduğum ve varlıkları ile her zaman moral desteğim olan eşim Özgül BOZDOĞAN ve kızım Selin BOZDOĞAN olmak üzere değerli aileme çok teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Osman Utku BOZDOĞAN

ÖZET

Yatırımcıların tasarruflarını etkin bir şekilde değerlendirmesinin yollarından biri sermaye piyasası araçlarına yapılan yatırımlardır. Bu yatırımlarla bir risk üstlenilmekte olup bu riskin sonucu kazanç (kar) yada kayıp (zarar) olacaktır.

Yatırımlar sonucundaki kayıplara dair herhangi bir vergilendirme olmayacağı ortadadır. Kazançlar ise kanunlar doğrultusunda vergilendirilmeye tabi tutulmaktadır ve bu vergilendirilmenin de ne şekilde olacağı önemli bir konudur.

Bu çalışmada sermaye piyasası kavramı, çeşitleri, özellikleri, vergi ile ilgili temel kavramlar, gerçek kişilerin sermaye piyasası araçlarından 2004 yılında elde ettikleri ve 2005 yılında elde edecekleri gelirlerin vergilendirilmesi üzerinde durulmuştur.

Şu anda uygulanmakta olan sermaye piyasası vergilendirme sisteminin karmaşık bir yapıya sahip olması nedeniyle yatırımcılar tarafından tam olarak anlaşılamadığı ve vergilendirme sisteminin etkinlikten uzak olup amacına ulaşamadığı görülmüştür.

Dolayısıyla vergilendirme sistemimizde değişikliklere gidilmiş, 01.01.2006 tarihinden itibaren elde edilecek gelirlere uygulanacak GVK Geç. 67. madde ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Osman Utku BOZDOĞAN

ABSTRACT

There are many alternative ways which private savings return to be an investment. One of them is to invest in capital market. However investors take a risk and may get either profit or loss. If investor suffer from their investments then there is no taxation, but returns are taxed. So the investment behaviour due to changes in taxation has been heavily influenced.

In this study, the concept of capital market, its kinds and properties, and taxation of these kind of returns will be examined. Then how personal incomes have been taxed in 2004 and how it will be taxed in 2005 will be examined.

Because the taxes of capital income of all kinds(interest, dividends, and capital gains) in Turkey in 2005 are so complex, it can be said that it has not been understood by taxpayers. And Turkish Tax System is far from efficiency.

In recent years Turkey has taken important steps to establish an efficient and equitable tax system. In the medium of 2005, Turkey enacted the legislation of personal Income Tax. These changes will affect the taxpayer and their capital gains after 01.01.2006.

Osman Utku BOZDOĞAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
ÖZET	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR	XVI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SERMAYE PİYASASI

1.1.Mali (Finansal) Piyasalar	2
1.1.1. Para piyasası (money market).....	3
1.1.2. Sermaye piyasası (capital market)	4
1.2.Türkiye’de Sermaye Piyasasının Tarihsel Gelişimi.....	5
1.3.Sermaye Piyasasının İhtiyacını Arttıran Gelişmeler	8
1.4.Sermaye Piyasasının Fonksiyonları	9
1.5.Sermaye Piyasası Türleri	10
1.6.Sermaye Piyasası Kurumları	12
1.7.Sermaye Piyasası Araçları	13
1.7.1.Sermaye piyasası araçlarının özellikleri.....	14
1.7.2.Sermaye piyasası araçlarının halka arzı ve satışı	15
1.7.3.Sermaye piyasası araçlarından menkul kıymet türleri	16
1.7.3.1.Hisse senetleri	17

1.7.3.1.1.Hisse senedi piyasalarında pazarlar	18
1.7.3.1.2.Hisse senedi türleri	18
1.7.3.1.3.Hisse senedi değer tanımlamaları	20
1.7.3.2.Yatırım ortaklıkları hisse senetleri	20
1.7.3.2.1.Yatırım ortaklıklarının yönetim ilkeleri ve yapamayacakları işler	22
1.7.3.3.Yatırım fonları	24
1.7.3.3.1.Katılma belgeleri	25
1.7.3.4.Tahviller	27
1.7.3.5.Hazine bonoları ve devlet tahvilleri	29
1.7.3.6.Eurobond	30
1.7.3.7.Repo-ters repo	30
1.7.3.8.Mevduat	30
1.7.3.9.Banka bonoları	33
1.7.3.10.Banka garantili bonolar	33
1.7.3.11.Finansman bonoları	34
1.7.3.12.Varlığa dayalı menkul kıymetler (vdmk)	34

İKİNCİ BÖLÜM

GERÇEK KİŞİLERİN SERMAYE PİYASASI ARAÇLARINDAN ELDE ETTİKLERİ GELİRLERİN VERGİLENDİRİLMESİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

2.1.Vergi, Vergiyi Doğuran Olay ve Gelir Vergisi Beyanları	36
2.1.1.Vergi ve vergi ile ilgili temel kavramlar	36

2.1.2.Vergiyi doğuran olay	39
2.1.3.Gelir vergisi beyanları	40
2.2.Kişi Kavramı	41
2.2.1.Tam – dar mükellef gerçek kişi kavramı	41
2.3.Gelire Giren Kazanç ve İratlar	42
2.4.Para ve Sermaye Piyasası Araçlarından Elde Edilebilecek Gelir Türleri	43
2.4.1.Menkul sermaye iradı	43
2.4.1.1.Menkul sermaye iradı sayılmayan işlemler ve menkul sermaye iratlarında indirim	46
2.4.1.2.Menkul sermaye iratlarında safi irat.....	48
2.4.1.3.Yabancı para ile ödenen faiz ve temettüleri	48
2.4.1.4.Dar mükellef gerçek kişilerde menkul sermaye iratlarının Türkiye’de elde edilmesi	49
2.4.3.2.Değer artış kazançları	49
2.4.3.2.1.Yasal düzenleme.....	49
2.4.3.2.2.Değer artış kazancı olarak nitelendirilecek kazançlar	50
2.4.3.2.3.Vergilendirilmeyecek değer artış kazançları	51
2.4.3.2.4.Vergilendirilmeyecek diğer kazanç ve iratlar.....	52
2.4.3.2.5.Dar mükellef gerçek kişilerde diğer kazanç ve iratların Türkiye’de elde edilmesi	53

2.5.Gelirin Toplanması ve Beyanı	54
2.5.1.Toplama yapılmayan haller	54
2.6.Zararların Karlara Takas ve Mahsubu.....	56
2.7.Diğer İndirimler	57
2.8.Para ve Sermaye Piyasası Araçlarının Vergilendirilmesi İle İlgili Olarak GVK' da Yer Alan Geçici Maddeler	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GERÇEK KİŞİLERİN SERMAYE PİYASASI ARAÇLARINDAN ELDE ETTİKLERİ GELİRLERİN VERGİLENDİRİLMESİ

3.1.Hisse Senedi Gelirlerinin Vergilendirilmesi	67
3.1.1.Hisse senedi kar payları.....	67
3.1.1.1.Hisse senedi kar paylarının (nakit kar payı) genel vergilendirme esasları	67
3.1.1.1.1.Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler.....	67
3.1.1.1.1.1.Türk şirketlerinin hisse senetlerinden elde edilen kar payları.....	67
3.1.1.1.1.2.Yurt dışındaki şirketlerden elde edilen kar payları.....	69
3.1.1.1.2.Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler.....	70
3.1.1.2.Hisse senedi kar paylarının vergilendirilmesinde özellik taşıyan durumlar	70
3.1.1.2.1.Bedelsiz olarak edinilen hisse senetleri.....	70
3.1.1.2.2.Kurumların devir ve birleşmeleri sonucunda alınan yeni şirketin hisse senetleri.....	70

3.1.2.Hisse senedi alım – satım kazançları.....	71
3.1.2.1.Türkiye’de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler.....	72
3.1.2.1.1.Vergiye tabi olmayan alım-satım kazançları	72
3.1.2.1.2.Vergiye tabi alım - satım kazançları.....	72
3.1.2.1.3.Satılan hisse senetlerinin iktisap tarihlerinin belirlenmesi	73
3.1.2.2.Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler	73
3.2.Yatırım Ortaklıkları Hisse Senetlerinden Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi	73
3.2.1.Yo hisse senedi kar payları.....	74
3.2.1.1.Yo hisse senedi kar paylarının genel vergilendirme esasları	74
3.2.1.1.1.Türkiye’de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler.....	74
3.2.1.1.1.1.Türk yatırım ortaklığı hisse senetlerinden elde edilen kar payları	74
3.2.1.1.1.2.Yurt dışındaki yatırım ortaklıklarından elde edilen kar payları	75
3.2.1.1.2.Yurt dışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler	75
3.2.1.2.Yo hisse senedi alım-satım kazançları	75
3.2.1.2.1.Türkiye’de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler.....	76
3.2.1.2.1.1.Vergiye tabi olmayan yo hisse senedi alım-satım kazançları.....	76
3.2.1.2.1.2.Vergiye tabi yo hisse senedi alım - satım kazançları	76
3.2.1.2.2.Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler.....	76
3.3.Yatırım Fonu Katılma Belgelerinden Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi	76
3.3.1.Yatırım fonu katılma belgeleri kar payları	76
3.3.1.1.Türkiye 'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler	77

3.3.1.1.1. Türkiye'de kurulu yatırım fonları katılma belgelerinden elde edilen kar payları	77
3.3.1.1.2. Yurtdışında kurulu yatırım fonları katılma belgelerinden elde edilen kar payları	77
3.3.1.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler	77
3.3.2. Yatırım fonu katılma belgeleri alım – satım kazançları	78
3.4. Kamu Menkul Kıymetlerinden Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi	78
3.4.1. Devlet tahvili ve hazine bonosundan elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi	78
3.4.1.1. Faiz gelirleri	78
3.4.1.1.1. Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler	79
3.4.1.1.1.1. 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilen devlet tahvili ve hazine bonosu faiz gelirleri	79
3.4.1.1.1.2. 26.07.2001-31.12.2005 Tarihleri arasında ihraç edilen devlet tahvili ve hazine bonosu faiz gelirleri	80
3.4.1.1.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler	82
3.4.1.2. Devlet tahvili ve hazine bonosu alım - satım kazançları	82
3.4.1.2.1. Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler	82
3.4.1.2.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler	83
3.4.2. Hazineye ait eurobondlardan elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi	83
3.4.2.1. Eurobond faiz gelirleri	83
3.4.2.1.1. Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler	84
3.4.2.1.1.1. 26.07.2001 Tarihinden önce ihraç edilen eurobond faiz gelirleri	84
3.4.2.1.1.2. 26.07.2001-31.12.2005 Tarihleri arasında ihraç edilen eurobond faiz gelirleri	84

3.4.2.1.2.Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler.....	85
3.4.2.2.Eurobond alım-satım kazançları	85
3.4.2.2.1.Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler	85
3.4.2.2.2.Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler.....	86
3.5.Özel Sektör Tahvillerinden Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi.....	86
3.5.1.Özel sektör tahvili faiz gelirleri	86
3.5.1.1.Türkiye 'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler	87
3.5.1.1.1.Türkiye'deki kuruluşlardan elde edilen tahvil faizleri.....	87
3.5.1.1.1.1.Döviz cinsinden ve dövize, altına veya başka bir değere endeksli özel sektör tahvillerinden elde edilen faiz gelirleri	87
3.5.1.1.1.2.TL cinsinden olan özel sektör tahvillerinden elde edilen faiz gelirleri	87
3.5.1.1.2.Yurt dışında elde edilen tahvil faizleri	88
3.5.1.2.Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler	88
3.5.2.Özel sektör tahvilleri alım-satım kazançları	88
3.5.2.1.Türkiye 'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler	88
3.5.2.1.1.Türkiye'de elde edilen alım - satım kazançları.....	88
3.5.2.1.2.Yurtdışından elde edilen alım - satım kazançları	89
3.5.2.2.Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler	89
3.5.3.Türk özel sektör kuruluşları tarafından ihraç edilen eurobondlardan elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi	90
3.5.3.1.Faiz gelirleri	90
3.5.3.1.1.Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler.....	90
3.5.3.1.2.Yurt dışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler.....	90

3.5.3.2. Alım – satım kazançları	90
3.5.3.2.1. Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler.....	90
3.5.3.2.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler.....	91
3.5.4. Tahvillerin vadesi gelmemiş faiz kuponlarının satışından elde edilen gelirler	91
3.5.4.1. Türkiye 'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler.....	91
3.5.4.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler.....	92
3.6. Repo Gelirlerinin Vergilendirilmesi.....	92
3.6.1. Türkiye' de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler	92
3.6.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler.....	92
3.7. Mevduat Faizlerinin Vergilendirilmesi	92
3.7.1. Türkiye' de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler	92
3.7.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler.....	93
3.8. Faizsiz Olarak Kredi Verenlere Ödenen Kar Payları İle Kar Ve Zarar Ortaklığı Belgesi Karşılığı Ödenen Kar Payları ve Özel Finans Kurumlarınca Kar ve Zarara Katılma Hesabı Karşılığında Ödenen Kar Paylarının Vergilendirilmesi	93
3.8.1. Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler.....	93
3.8.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler.....	94
3.9. Finansman Bonoları, Banka Bonoları, Banka Garantili Bonolar ve Vdmc Gelirlerinin Vergilendirilmesi.....	95
3.9.1. Faiz gelirleri (tam ve dar mükellef gerçek kişiler için)	95
3.9.2. Alım - satım kazançları (tam ve dar mükellef gerçek kişiler için).....	95

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

01.01.2006 TARİHİNDEN İTİBAREN ELDE EDİLECEK GELİRLER
İLE İLGİLİ VERGİLEME REJİMİ
(GVK GEÇ.67. MADDE)

4.1.Hisse Senedinden Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi (Yatırım Ortaklıkları Hisse Senetlerinden Elde Edilen Gelirler Hariç).....	97
4.1.1.Hisse senedi kar payları.....	97
4.1.2.Hisse senedi alım-satım kazançları	97
4.1.2.1.GVK Geç.67. madde kapsamındaki hisse senetlerinin alım - satım kazançları.....	97
4.1.2.1.1.Türkiye’de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler	97
4.1.2.1.2.Yurt dışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler	98
4.1.2.2.Gvk geç.67. madde kapsamı dışındaki hisse senetlerinin alım –satım kazançları.....	99
4.1.2.2.1.Elde tutma süresine bağlı olarak vergilendirilmeyecek kazançlar	99
4.1.2.2.2.Maliyet bedeli endekslemesi	100
4.1.2.2.3.Maktu istisna tutarı	100
4.2.Yatırım Ortaklıkları Hisse Setlerinden Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi	100
4.2.1.Kar payları	100
4.2.1.1.Türkiye’de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler	100
4.2.1.2.Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler	101
4.2.2.Alım-satım kazançları	101
4.2.2.1.Türkiye’de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler	101

4.2.2.1.1.GVK Geç.67. madde kapsamındaki yatırım ortaklıkları hisse senetlerinin alım-satımından elde edilen kazançlar.....	101
4.2.2.1.2.GVK Geç.67. madde kapsamı dışındaki yatırım ortaklıkları hisse senetlerinin alım-satımından elde edilen kazançlar.....	102
4.2.2.2.Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler.....	102
4.2.2.2.1.GVK geç.67. madde kapsamındaki yatırım ortaklıkları hisse senetlerinin alım- satımından elde edilen kazançlar.....	102
4.2.2.2.2.GVK Geç.67. madde kapsamı dışındaki yatırım ortaklıkları hisse senetlerinin alım-satımından elde edilen kazançlar	102
4.3.Yatırım Fonları Katılma Belgelerinden Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi	103
4.3.1.YFKB nin fona iade edilmesinden edilen gelirler.....	103
4.3.1.1.Türkiye’de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler.....	103
4.3.1.1.1.GVK Geç. 67.madde kapsamındaki yfkb nin fona iade edilmesinden elde edilen gelirler	103
4.3.1.1.2.GVK Geç. 67.madde kapsamındaki yfkb nin alım-satımından elde edilen gelirler.....	104
4.3.1.2.Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler.....	104
4.3.1.2.1.GVK Geç. 67.madde kapsamındaki yfkb nin fona iade edilmesinden elde edilen gelirler	104
4.3.1.2.2.GVK Geç. 67.madde kapsamındaki yfkb nin alım-satımından elde edilen gelirler.....	105
4.4.Özel Sektör Tahvillerinden Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi.....	105
4.4.1.Faiz gelirleri.....	106
4.4.1.1.GVK Geç. 67.madde kapsamındaki tahvillerin faiz gelirleri	106

4.4.1.1.1.Türkiye’de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler	106
4.4.1.1.2.Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler	106
4.4.1.2.GVK Geç.67. madde kapsamı dışındaki faiz gelirleri.....	107
4.4.2.Özel sektör tahvilleri alım-satım kazançları.....	107
4.4.2.1.GVK Geç.67. madde kapsamındaki özel sektör tahvillerinin alım - satım kazançları.....	108
4.4.2.1.1.Türkiye’de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler	108
4.4.2.1.2.Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler	109
4.4.2.2.GVK Geç.67. madde kapsamı dışındaki tahvillerin alım-satım kazançları.....	109
4.4.2.2.1.Maliyet bedeli endekslemesi	110
4.4.2.2.2.Maktu istisna tutarı	110
4.5.Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarından Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi	110
4.5.1.Faiz gelirleri	110
4.5.1.1.GVK Geç.67. madde kapsamındaki devlet tahvilleri ve hazine bonolarının faiz gelirleri	110
4.5.1.1.1.Türkiye’de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler	110
4.5.1.1.2.Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler	111
4.5.1.2.GVK Geç.67. madde kapsamı dışındaki devlet tahvilleri ve hazine bonolarının faiz gelirleri.....	111
4.5.2.Devlet tahvilleri ve hazine bonoları alım-satım kazançları	112
4.5.2.1. GVK Geç.67. madde kapsamındaki devlet tahvillerinin ve hazine bonolarının alım - satım kazançları	112

4.5.2.1.1.Türkiye’de yerleşik (tam mükellef) gerçek işler	112
4.5.2.1.2.Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler.....	113
4.5.2.2.GVK Geç.67. madde kapsamı dışındaki devlet tahvillerinin ve hazine bonolarının alım-satım kazançları	113
4.5.2.2.1.Maliyet bedeli endekslemesi	114
4.5.2.2.2.Maktu istisna tutarı	114
4.6.Yurt Dışında İhraç Edilen Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarından Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi	114
4.7.Mevduat Faizlerinin Vergilendirilmesi	115
4.8.Repo Gelirlerinin Vergilendirilmesi	115
4.9.Faizsiz Olarak Kredi Verenlere Ödenen Kar Payları İle Kar-Zarar Ortaklığı Belgesi Karşılığı Ödenen Kar Payları İle Özel Finans Kurumlarınca Kar-Zarara Katılma Hesabı Karşılığında Ödenen Kar Paylarının Vergilendirilmesi	116
SONUÇ VE ÖNERİLER	117
KAYNAKÇA	123
EKLER.....	128
ÖZGEÇMİŞ	144

KISALTMALAR

A.Ş.	: Anonim Şirket
BSMV	: Banka Sigorta Muamele Vergisi
BYF	: Borsa Yatırım Fonu
BKK	: Bakanlar Kurulu Kararı
Geç	: Geçici
GMYO	: Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı
GMYP	: Gayrimenkul Yatırım Fonu
GSYO	: Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı
GVK	: Gelir Vergisi Kanunu
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KİT	: Kamu İktisadi Teşekkülü
KOİ	: Kamu Ortaklığı İdaresi
KVK	: Kurumlar Vergisi Kanunu
MB	: Merkez Bankası
MKYF	: Menkul Kıymet Yatırım Fonu
RG	: Resmi Gazete
RSYF	: Risk Sermayesi Yatırım Fonu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TEFE	: Toptan Eşya Fiyat Endeksi
TKİ	: Toplu Konut İdaresi
TL	: Türk Lirası
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
VDMK	: Varlığa Dayalı Menkul Kıymet
VUK	: Vergi Usul Kanunu
YFKB	: Yatırım Fonu Katılma Belgesi
YO	: Yatırım Ortaklığı
YTL	: Yeni Türk Lirası

GİRİŞ

Sermaye, orta, uzun ve sonsuz vadeli fonlardır. Piyasa ise, satın alma gücü ve isteği bulunanlarla, satma ihtiyacı ve isteği olanların karşılaştıkları yerdir. Bu bağlamda sermaye piyasası, sermaye arz ve talebinin karşılaştığı piyasadır. Bu piyasada yer alan gerçek ve tüzel kişiler bu piyasanın araçlarından gelirler elde etmekte, bu gelirlerin vergilendirmesi sermaye piyasasında önemli bir bölümü oluşturmaktadır. Bu çalışmada, bu bölüme açıklık getirilmeye çalışılmış olup dört bölümden oluşturulmuştur.

Birinci bölümde, sermaye piyasası kavramı, sermaye piyasasının özellikleri ve sermaye piyasasında kullanılan araçlar olan hisse senetleri, tahviller, hazine bonoları, yatırım fonları, yatırım ortaklıkları, eurobondlar ve mevduatlarla bu araçların temel nitelikleri yer almaktadır.

İkinci bölümde, gerçek kişilerin para ve sermaye piyasası araçlarından elde ettikleri gelirlerin vergilendirilmesi ile ilgili temel kavramlar olan vergi, verginin ana unsurları ile kişi ve kişilerin para ve sermaye piyasası araçlarından elde edebilecekleri gelir türleri bulunmaktadır.

Üçüncü bölümde, gerçek kişilerin para ve sermaye piyasası araçlarından 2004 yılında elde edip 2005 yılında beyan edeceği ve 2005 yılında elde edip 2006 yılında beyan edecekleri gelirler ile ilgili vergi rejimi bulunmaktadır.

Dördüncü bölümde ise, 01.01.2006 tarihinden itibaren gerçek kişilerin para ve sermaye piyasasından elde edecekleri gelirler ile ilgili vergileme rejiminden bahsedilmiştir.

Sonuç ve öneriler bölümünde ise 31.12.2005 tarihine kadar sermaye piyasası araçlarından elde edilen gelirlere uygulanacak olan vergilendirme sisteminin ve 01.01.2006 tarihinden itibaren değişecek olan vergilendirme rejiminin olumlu ve olumsuz yanlarıyla birlikte nasıl bir vergilendirme sistemi olması gerektiği üzerinde durulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

SERMAYE PİYASASI

Ekonomik gelişme tasarrufla başlayıp, yatırım ve üretim artışı ile devam eden bir süreçtir. Burada ki önemli nokta ekonomideki tasarruf potansiyelinin artırılması ve artan tasarrufların üretken yatırımlara kanalize edilmesidir. Bir ekonomide bunu gerçekleştirebilecek farklı kaynak dağıtım mekanizmaları mevcuttur. Bu çerçevede sermaye piyasası, ekonomideki fon akımını yönlendiren ve böylece gelişme süreci içinde tasarrufların yatırımlara kanalize edilmesini sağlayan önemli bir unsurdur.

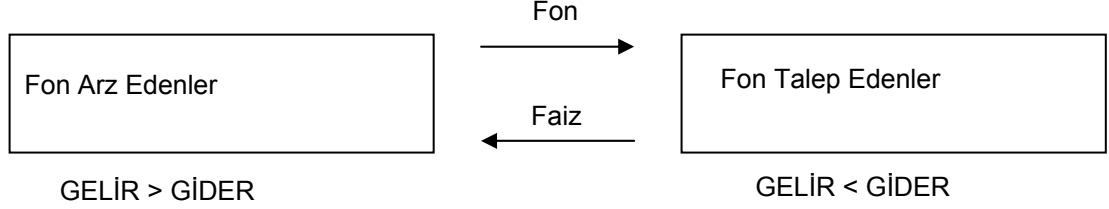
1.1. Mali (Finansal) Piyasalar

“Piyasa”, satın alma gücü ve isteği bulunanlarla, satma ihtiyacı ve isteği olanların karşılaştıkları yerdir. Piyasa bir ülkenin sınırları içindeyse ve o ülkede yapılan işlemleri kapsıyorsa buna iç piyasa (domestic market), işlemler ülke sınırlarını aşıyorsa buna da uluslararası piyasa (international market) denir.

Çok değişik piyasa çeşitleri olmakla birlikte burada konu açısından sadece mali piyasalar ve bunun alt bölümü olarak para ve özellikle sermaye piyasası incelenecektir.

Mali piyasalar 1970’li yılların başından bu yana büyük değişim göstermiştir. Bu değişime zemin hazırlayan faktörler temel olarak ekonomik istikrarsızlık ve belirsizliğin artması, yeni finansal ürünlerin geliştirilmesi ve bilgisayar ile iletişim teknolojilerindeki olağanüstü gelişmelerdir. Bu gelişmeler ulusal ve uluslararası piyasalarda fon hareketlerini serbestleştirip rekabet düzeyini yükseltmiştir. Finansın uluslararasılaşması ve mali piyasalarda yaşanan yakınlaşma olgusuyla birlikte, finansal hizmetler sektöründe var olan, bankacılık, sigortacılık gibi alt piyasalar arasındaki ayrımlar hemen hemen ortadan kalkmış ve piyasalardaki hakim aracılık şekli olan klasik banka kredileri gibi dolaylı finansman, yerini sermaye piyasaları yoluyla doğrudan finansmana bırakmış, bu gelişmenin sonucunda menkul kıymetleştirme uygulamaları yoğunluk kazanmıştır (Alp, 2002 : 40-41).

Bu gelişmelerden sonra mali piyasalar; fon arz edenlerle fon talep edenlerin karşılaştıkları piyasalar olarak tanımlanabilmektedir.

Bugünkü geliri giderinden fazla olanlar fon arz edenleri, bugünkü geliri giderinden az olanlar fon talep edenleri oluşturur. Fon arz edenlerle fon talep edenler arasındaki değişimi sağlayan araç FAİZ' dir.

Mali piyasalar 2'ye ayrılır. Bunlar para piyasası ve sermaye piyasasıdır.

1.1.1. Para piyasası (money market)

Kısa vadeli fon arz ve talebinin bir araya geldiği piyasalardır. Para piyasalarının temel özelliği bu piyasalardaki fonların vadesinin en fazla 1 yıllık olmasıdır (Kondak, 1999 : 25).

Para piyasası kendi içinde örgütlenmiş (organize) ve örgütlenmemiş (organize olmamış) para piyasası olarak da bir ayırıma tabi tutulmaktadır. Örgütlenmiş para piyasası bir bankalar sistemidir. Çünkü işletmelerin nakit ihtiyacı çoğunlukla ticari bankalar tarafından karşılanmaktadır. Örgütlenmemiş para piyasası ise banka sisteminin dışında kalan piyasadır. Bankalar dışındaki kişi ve kuruluşlar da bazen işletmelere kısa vadeli fon sağlamaktadır (Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 2001 : 1).

Para piyasaları işlemlerin yapıldığı mekana bağlı olarak da kendi içinde yurtiçi-yurtdışı para piyasaları olarak ayrılmaktadır. Yurtiçi piyasalar ulusal parayla yapılan işlemlerle sınırlandırılmaktadır. Örneğin TL İnterbank Türkiye'nin yurtiçi para piyasası olarak tanımlanmaktadır. Yurtdışı para piyasalarına örnek olarak da Euromarket'in gösterilmesi mümkün bulunmaktadır (Uzunoğlu, 2000 : 25).

1.1.2. Sermaye piyasası (capital market)

Sermaye piyasası bir yıldan uzun süreli fonların arz ve talebinin karşılaştığı piyasa olarak tanımlanmaktadır (Sabuncu, 2005 : 6).

Sermaye piyasalarında fonlar genellikle tahvil, hisse senedi gibi uzun veya sonsuz vadeli finansal araçlar karşılığında el değiştirmektedir (Bolak, 2001 : 8).

Sermaye piyasaları kendi içinde örgütlenmiş (organize) ve örgütlenmemiş (organize olmamış) sermaye piyasaları olarak bir ayırımı tabi tutulabilmektedir. Organize olmuş sermaye piyasalarına en iyi örnek menkul kıymet borsalarıdır. Zira menkul kıymet borsaları menkul kıymetlerin belirli bir mekanda, belirli kurallar içinde el değiştirmelerini sağlayan ve menkul kıymetlerin fiyatlarının belirlendiği yerlerdir. Menkul kıymetlerini borsaya kayıt ettirmemiş veya ettirememiş kamu ve özel sektör kuruluşlarına ait menkul kıymetlerin alınıp satıldığı yerler ise organize olmamış sermaye piyasaları olarak tanımlanmaktadır (Başoğlu/ Ceylan/ Parasız, 2001 : 15).

Para piyasası ve sermaye piyasasının kaynak, kullanım yeri, araçlar, risk getiri açılarından karşılaştırılması aşağıdaki gibidir.

	Para Piyasası	Sermaye Piyasası
Kaynak	Vadeli / vadesiz mevduat	Uzun süreli tasarruflar
Kullanım Yeri	Para piyasasından sağlanan kaynaklar geçici nakit ihtiyacını karşılamada kullanılır.	Sürekli işletme sermayesi ihtiyacı ve uzun vadeli yatırımların finansmanında kullanılır.
Araçlar	Ticari senetler	Menkul kıymetler
Risk / Getiri	Düşük	Yüksek

Sermaye Piyasası ve Para Piyasası Arasındaki İlişki

Para ve sermaye piyasaları arasında birinden diğerine doğru sürekli bir fon akımı vardır. Faiz oranı bu iki piyasa arasındaki fon akımını ayarlayan bir düzenleyici durumundadır. Bu iki piyasa arasında fonlar genellikle düşük faiz oranından yüksek faiz oranına doğru kayar.

Fon fazlası olan birimler, kendi yatırım politikaları ve elde etmeyi umdukları gelire bağılı olarak fonlarını bu piyasalardan birine yatırabilirler. Yine aynı şekilde fon ihtiyacı olan birimler de, ihtiyaç duydukları kredinin türüne göre bu piyasalardan birinden veya her ikisinden borçlanabilirler.

Para piyasası ile sermaye piyasası arasında cari faiz oranları değişik olmakla birlikte birbirleriyle ilişkilidir. Para piyasasında meydana gelen bir faiz artışı, sermaye piyasasını da etkiler. Devletin yüksek getirili hazine bonoları ihraç etmesi durumunda parasını bankaya yatırmış olan bireyler daha yüksek getiri elde etmek amacıyla paralarını bankadan çekerek hazine bonusu alacaktır (Şakar, 1997:9).

1.2. Türkiye’de Sermaye Piyasasının Tarihsel Gelişimi

A) Osmanlı dönemi

Sermaye piyasası ile ilgili gelişmeler Osmanlı İmparatorluğu’na 1874 fermanıyla gelmiştir. Fakat bu geliş Avrupa ve Amerika’da olduğu gibi, endüstrileşme sürecinin zorlamasıyla doğan bir gelişmeden kaynaklanmıyordu. Zaten ekonomisi tarım, küçük zanaat, el sanatlarından ve ithalattan oluşan Osmanlı İmparatorluğu’nda bir sermaye piyasasına büyük bir ihtiyaç da yoktu. Bu dönemde İstanbul’daki sermaye piyasasında en önemli menkul değer, imparatorluğun çıkardığı tahvillerdi. Bu tahvillerin çok büyük bir bölümü de “Galata Bankerleri” aracılığı ile avrupalılara satılıyordu (Günlük, 1984 : 191).

B) Cumhuriyet dönemi

Bu dönemi 1960 yılına kadarki ve ondan sonrası olmak üzere iki bölüm halinde incelemek gerekmektedir.

a) 1960’lı yıllara kadar sermaye piyasasının gelişimi

1960 yılına kadar genç cumhuriyetin sermaye piyasasında belirgin bir gelişme olmamıştır. Üstelik savaştan yeni çıkmanın fakirliği ve Düyun-u Umumiye’ye yol açan gelişmelerin ürkütücülüğü nedeniyle 1929 yılında çıkarılan 1447 sayılı Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları Kanunu ile bu piyasa iyice sınırlandırılmıştır. Bu kanun ile borsada kotu bulunmayan menkul kıymetlerin alınıp

satılması yasaklanmış ve İstanbul'da bir menkul kıymetler ve kambiyo borsası kurulmuştur.

Bu dönemde ülke ekonomisinde tarım ağırlıktaydı. Endüstrinin gelişmesi için gerekli sermaye birikimi çok cılızdı. Devletçilik İlkesi'ne paralel olarak İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri eliyle endüstrileşmeye girilmişti. Devlet, sermaye piyasası yerine "Ulusal Bankaların Kurulup Geliştirilmesi" politikasını benimsemişti. Küçük tasarruflar bu yolla yatırıma dönüştürülüyordu. Bir yandan devlet yatırımları sürdürülürken, bir yandan da yeni oluşan özel sektör elindeki cılız sermaye birikimi bankaların küçük tasarruflardan yarattığı ucuz kredi kaynakları ile destekleniyordu. Ucuz banka kredileri özel sektörün gelişimini hızlandırdı.

1950'li yılların ortalarında özel sektör işletmeleri arasında sermaye şirketlerinin oranı hızla yükselmeye başladı. Sanayi içindeki payları giderek artan özel sermaye grupları birer banka sahibi olmanın ucuz kredi sağlamadaki kolaylıklarını görüp bu yolu seçtiler. 1950'de 34 olan banka sayısı 1960'da 58'e ulaştı. Bu bankaların bir kısmı 27 Mayıs 1960'tan sonra tasfiye edildi. Rakip firmaların bankalarından kredi almakta güçlük çeken özel şirketler, yavaş yavaş hisse senedi ve tahvil çıkarmaya yöneldiler (Günlük, 1984 :191-192).

b) 1960'lı yıllardan sonra sermaye piyasasının gelişimi

1960-1980 döneminde özel sektörde hızlı bir holdingleşme süreci yaşandı. Sermaye ihtiyaçlarını karşılayabilmek için birçok şirket hisse senedi ve tahvil çıkarmaya başladı. Başlangıçta bir sermaye piyasası ve bu alanla ilgili bir yasal düzenlemeye gerek duyulmazken artık 1447 sayılı ve 1929 tarihli Kanununun kalıpları dar gelmeye başlamış, birtakım yasa hazırlama girişimleri olmuştur.

- 1963'te bir "Sermaye Piyasası Tasarısı" hazırlanmış fakat 1967'de görüşülemeyerek iptal olmuştur.
- 1970'te hazırlanan benzer bir tasarı da 1973'te aynı akıbete uğrayarak iptal olmuştur.

Bu tasarılar yasalaşmamıştır ama bu arada bu alandaki boşluklardan kaynaklanan bir deney yaşanmıştır. Birçok sektörde büyük işletmeler kurmak amacıyla milyarlık hisse senetleri çıkarılıp geniş tasarrufçu kesimlere satılmıştır. Fakat bu proje uzun ömürlü olmayıp 2 yıl içinde iflasla sonuçlanmıştır. Bu projenin sahibi HASTAŞ'ın tasfiye davası günümüze kadar uzanmaktadır.

Bu deneyim 1970 yılındaki Merkez Bankası yasa değişikliğine yansdı. Yapılan değişikliklerle, tahvil faizlerinin azami haddinin %15'i geçemeyeceği, vadelerinin 5 yıldan aşağı olamayacağı, satış süresinin en çok üç ay olabileceği, ihraç süresinin bitiminden 15 gün içinde satış sonuçlarını gösterir bilgilerin bankaya bildirilmesi gibi, tahvil piyasası için önemli olan koşullar ve düzenlemeler getirilmiştir (Özer, 1978 : 77).

Merkez Bankası Kanunu'nda yapılan bu değişiklikle sermaye piyasasına kısmi bir denetim getirilmiştir. Ancak bu denetim sadece birincil piyasada sağlanabilmiştir. Çıkarılan hisse senedi ve tahviller belirlenen resmi satış süresi içinde satılmayınca ikincil piyasada işlem görmeye başlamıştır. Şirketler, giderek bu süreyi geçirip menkul değerlerini ikincil piyasaya vermiştir. Özel kesim kuruluşları çıkardıkları hisse senedi ve tahvillerin tümünü ve kaydettirdiklerinin çoğunu bankerler eliyle sattırmaya yönelmişlerdir. İşte 1970'den sonra ortaya çıkan bu gelişmeler menkul değer alım - satımıyla uğraşan bankerlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Günlük, 1984 : 193).

Bu dönemde tasarruf sahiplerinin sermaye piyasasına gerekli ilgiyi göstermediğini söylenebilir. Çünkü bu yıllarda enflasyonun biraz üstünde kar ve tahvil faizleri ödenmiştir. Halk kendi nezdinde isim yapmış büyük sanayi kuruluşlarına bağlı halka açık şirketlere ortak olmanın verdiği haz ve güvenle sermaye piyasasına yönelmiştir. Fakat enflasyonist baskı arttığından bu halka açık holding ve anonim şirketlerin dağıttığı temettü de enflasyon oranının çok gerisinde kalmıştır (Çakıcı, 1983 : 105).

24 Ocak 1980 istikrar tedbirleri ile ekonomide sıkı para politikası uygulamaya konulmuştur. 1 Temmuz 1980 tarihinden itibaren bankaların faiz oranları serbest bırakıldı. Bankaların faizlerini birdenbire yükseltmeleri, ucuz kredi

kullanmaya alışan sanayici ve ticari kesimi büyük bir mali sıkıntı içine sokmuştur. Bu kesim finans sıkıntılarını giderebilmek için banker kuruluşlarına müracaata başlamışlardır. Artık kredi bulabilmek için her yere müracaat edilmekteydi. Böylece aracılık edebilecekleri kredi hacminin büyüdüğünü gören banker kuruluşları halktan para toplayabilmek için yüksek faiz ve kısa vade içeren bir sürü araç geliştirdiler. Bunlar senet, çek, mevduat sertifikası v.b. idi. Banka-banker rekabeti, bankerlerin kendi aralarındaki rekabet, halkın kısa zamanda büyük kazanç hayalleri ve en önemlisi de bu alandaki yasal boşluk, Türk toplumunun büyük ve acı bir deneyimi ile sonuçlanmıştır.

Bu dönemde tahvil ve hisse senedi alınıp satılan bir sermaye piyasası değil, tümüyle banka, banker ve açığı göz girişimcilerin elindeki bir para piyasası vardı. Sermaye piyasası aracı olan hisse senedi ve tahviller bu piyasada sadece bir güvence belgesi idi.

1975-1981 döneminde sermaye piyasasında görülen büyüme %1000'e varıyordu. 1975'de toplam tahvil ihracı 15, 3 milyar TL (15.000.- YTL) iken, bu rakam 1981'de 151 milyar TL (151.000.- YTL) yükselmiştir (Mali Aracı Kuruluşlar Raporu, 1982 : 18).

Bankerlerin iflası, kaçışı ve tasfiyeleri ile sonuçlanan sermaye piyasası deneyimi, bu alandaki yasal düzenlemelerin yeterli olmadığı ve yeni düzenlemelere ihtiyaç olduğu kanaatini herkesimde yerleştirdi. Bunun üzerine 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu hazırlanmış ve Şubat 1982'de yürürlüğe girmiştir.

1.3. Sermaye Piyasasının İhtiyacını Arttıran Gelişmeler

Ekonomik gelişmeye paralel olacak süreç içinde sermaye piyasalarına duyulan ihtiyaç artar. Bu durum, genellikle yatırım ihtiyacındaki artıştan kaynaklanır. Bir ulusal ekonomide sermaye piyasasına olan ihtiyacı arttıran faktörler özellikle beş noktada toplanmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

1) Ekonomik gelişme sürecinde işletmelerin finansman ihtiyacının artmasıdır. İşletmenin finansman ihtiyacını belirleyen başlıca faktörler seçilecek ölçek, üretim teknolojisi ve fiyatlar genel düzeyidir. Büyük ölçekli işletmeler

kurmak, ölçeği büyütme gibi girişimler otofinansman imkanı yeterli olmayan işletmeleri işletme-dışı fon kullanmaya yöneltmektedir. Enflasyonist ortamlarda ise, para otoritelerinin önlem olarak fon arzını kısıması, tasarruf yapanların uzun vadeli borç vermekten kaçınması finansman ihtiyacını arttıran faktörlerdir.

2) Ekonomik gelişme ile birlikte tasarruf gücünün artması ve tasarrufların yaygınlaşması, tasarrufların yöneleceği bir alan olarak sermaye piyasası ihtiyacını arttırır.

3) Ekonomik gelişmenin sağlanması ve sürdürülmesi, yalnızca tasarrufların arttırılmasını değil, tasarrufların yatırımlara aktarılarak etkin kullanılmasını da gerektirir.

- Sermaye piyasası; tasarrufların herhangi bir aşınmaya uğramadan, bütünüyle yatırımlara gitmesini,
- Yatırımların müteşebbis niteliğine sahip kişiler elinde gerçekleşmesi nedeniyle kaynakların israf edilmemesini,
- Bankaların fon piyasalarında tekelci konumda olmalarının yatırım kararları üzerinde ortaya çıkabileceği olumsuzlukların azaltılmasını sağlayarak tasarrufların etkin kullanımına katkı yapabilir.

4) Sermaye piyasası açık piyasa işlemleri ile, para istikrarını sağlamada ve enflasyona karşı mücadelede iktisat politikası aracı olarak kullanılabilir.

5) Sermaye piyasası üretim malları üzerinde mülkiyetin yaygınlaşmasını ve elde edilen karın geniş kitlelere dağıtılmasını sağlayarak, servet ve gelir dağılımını düzeltme konusunda bir araç olarak kullanılabilir (Eş, 1989 : 1-19).

1.4. Sermaye Piyasasının Fonksiyonları

Gelişmekte olan ülkelerde gelir düzeyinin düşüklüğü, tasarruf ve yatırımların yetersizliği temel problemler olarak kabul edilmektedir. Bu faktörler birbirleriyle yakından ilişkilidir, gelir düzeyinde artış yatırımların arttırılmasına, yatırımlarda artış ise tasarrufların arttırılmasına bağlıdır, oysa tasarruflardaki artış öncelikle gelir düzeyinin arttırılmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla, bu yaklaşım bir

kısır döngü içermektedir. Bu çerçevede, gelir düzeyinin veri alındığı, küçük tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesini ve böylece daha etkin kullanımını sağlayacak bir finansal gelişme ekonomik gelişme için hareket noktası olarak alınabilir. Bu bağlamda, iyi ve etkin işleyen bir sermaye piyasası finansal varlıklara yatırım alışkanlığını arttırabilir. Genel olarak, sermaye piyasasının başlıca fonksiyonlarını aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür.

-Uzun dönemli fon akımını gerçekleştirmek ve arttırmak,

- Bireysel tasarrufların sanayi ve ticaret gibi sektörlerle, devlete ve diğer borçlanıcılara aktarılmasına yardımcı olmak, uzun dönemli finansal varlıklar için pazar yaratmak (Robinson / Wrihstman, 1974 : 84).

- Küçük tasarruf sahiplerini enflasyondan korumak, sınai ve ticari karlara toplumu ortak etmek (Çakıcı, 1983 : 104).

- Mali yatırımların bireysel yatırımlardan çok kurumsal yatırımlar biçiminde oluşmasına katkıda bulunmak ve bu yolla menkul kıymetlerin fiyatlarında istikrar sağlamak (Çapanoğlu, 1993 : 24).

- Tasarruf akımlarını veri bir risk düzeyinde, firmaların varlıkları üzerinden en yüksek verim oranını elde ettikleri sektörlerle yönelmek ve böylece tahsis etkinliğini gerçekleştirmek (Kramer, 1992 : 67).

- Yönetim ve mali yapılarında zayıflıklar olan işletmelerin kontrollerinin, borsa aracılığıyla daha güçlü şirketler tarafından ele geçirilmesi ve bu şekilde firmalarda yapısal değişikliklerin sağlanması (Fertekliçil, 1984 : 303).

- Tasarruf sahiplerine farklı risk ve likidite imkanı sunan menkul kıymetleri sisteme dahil ederek finansal ve toplam tasarrufları arttırmak.

1.5. Sermaye Piyasası Türleri

Türkiye’de sermaye piyasasını oluşturan alt piyasalar, teoride görüleceği şekilde şekillenmiş olup dört ana grupta ele alınabilir.

1) Sermaye piyasalarında işlem gören menkul değerlerin pazara ilk defa sunulmuş olup olmamalarına göre;

- a) Birincil piyasalar,
- b) İkincil piyasalar (Sabit Getirili Menkul Kıymetler, 2000 : 11).
- 2) Kurumsal Pazar yerinin olup olmamasına göre;
 - a) Örgütlenmiş sermaye piyasaları,
 - b) Örgütlenmemiş sermaye piyasaları (Başoğlu/Ceylan/Parasız, 2001 : 15).
- 3) Pazarın bulunduğu yere göre;
 - a) İç piyasalar,
 - b) Uluslararası piyasalar (Kırman, 1999 : 2).
- 4) Pazarda alınıp satılan menkul değer türüne göre;
 - a) Tahvil piyasası,
 - b) Hisse senedi piyasası,
 - c) Diğer menkul değerler piyasası (Kırman, 1999 : 3).

Bu sınıflandırmalar içinde önemli olanı birincil ve ikincil piyasalardır.

Birincil piyasalar

Birincil piyasa, firmaların ve kamunun fon tedarik etmek amacıyla menkul değerleri ilk defa ihraç ettikleri ve fon arz edenlerle karşılaştıkları piyasalardır (Aşıkoğlu, 1983 : 10). Menkul değerler ilk defa işlemi burada görürler, ikincil ve üçüncül piyasalara genellikle transfer edilirler. Burada menkul değerler iki şekilde arz olunur.

a) Doğrudan arz

Fon gereksinimine ihtiyaç duyan işletmeler doğrudan tasarruf sahipleri ile ilişki kurarak fon ihtiyaçlarını karşılıyor ise doğrudan arz olayı söz konusudur. Bu durumda aracı kurumlar görev almamakta ve maliyetler azalmaktadır.

b) Dolaylı arz

Fon gereksinimi duyan işletmeler fon ihtiyaçlarını aracı kurumlar eliyle tasarruf sahiplerinden sağlıyor ise dolaylı arz işlemi gerçekleşmiş olmaktadır. Dolaylı arzda, aracı kurum yalnız satış işlemini yasal çerçevede gerçekleştirebilir veya işletmeye satış garantisi verebilmektedir.

İkincil piyasalar

İkincil piyasalar, birincil sermaye piyasalarına daha önce sunulmuş ve halen dolaşımda bulunan menkul değerlerin işlem gördüğü piyasalardır. İkincil piyasaların en önemli kurumları menkul kıymetler borsaları ve finansal aracı kuruluşlarıdır. İkincil piyasalar, sermaye piyasasına yeni menkul kıymet arzı ile değil, fakat mevcutlarının el değiştirmesi ile var olmaktadır.

Türkiye’de ikincil piyasalarda menkul kıymet alımı satımı büyük ölçüde menkul kıymetler borsasının dışında oluşan, tezgah üstü pazarlar şeklindedir. Bunun sebebi bir kısım hisse senetlerinin borsaya kota edilmemiş olması ve dolayısıyla bunlara borsada işlem yapılamaz olması, borsanın sadece İstanbul’da bulunması ve herkesin borsaya girmemesi, finansal varlıkların değer artışıyla ilgili vergileme hükümleri hisse senedi pazarının borsa dışına kaymasına sebep olmuştur (Ertuna, 1986 : 11).

1.6. Sermaye Piyasası Kurumları

a) Aracı kurumlar: Menkul kıymet işlemlerinde aracı rolü oynayan ve bu amaçla belli özelliklere sahip anonim ortaklık şeklinde kurulmuş olan yardımcı kuruluşlardır. Ayrıca menkul kıymetlerin geri alım veya satım taahhüdüyle alım-satımı, yatırım danışmanlığı, portföy yöneticiliği faaliyetlerini Sermaye Piyasası Kurulu’ndan belge almak suretiyle yapabilirler (Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 2001 : 60).

b) Yatırım ortaklıkları: Bir anonim şirkettir. Kayıtlı sermaye sistemine göre kurulur, faaliyet alanı portföy yöneticiliğidir, tüzel kişiliğe sahiptir. Ortakların portföy üzerinde olduğu kadar, ortaklığın diğer mal varlığı üzerinde de hakları vardır (Çanakçı, 1997 : 1).

c) Yatırım fonları: Halktan katılma belgeleri karşılığı toplanacak paralarla, belge sahipleri hesabına, riskin dağıtılması ve inançlı mülkiyet esaslarına göre menkul kıymet portföyü işletmek amacıyla kurulan mal varlığına yatırım fonu denir. Tüzel kişiliği yoktur. Fon varlığının korunması ve saklanması yönetici banka sorumludur (Fertekligil, 2000 : 263-269).

d) Sermaye piyasası faaliyetlerine izin verilen diğer kurumlar: Örneğin yatırım danışmanlığı ve portföy yönetimi şirketleri, varlık yönetim şirketleri, risk sermayesi yatırım fonları, risk sermayesi yatırım ortaklıkları.

1.7. Sermaye Piyasası Araçları

Sermaye piyasasında işlem gören araçlar menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçlarıdır (3794 Sayılı Kanun, madde:2).

Menkul kıymetler: Ortaklık veya alacaklılık sağlayan, belli bir meblağı temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren, misli nitelikte, seri halinde çıkarılan, ibareleri aynı olan ve şartları kurulca belirlenen kıymetli evraktır (3794 Sayılı Kanun, madde:2).

Kanunun yaptığı bu tanımlama 7 unsur içermektedir. Bunlar:

- 1.Ortaklık veya alacaklılık sağlama,
- 2.Belirli bir meblağı temsil etme,
- 3.Yatırım aracı olma,
- 4.Dönemsel gelir getirme,
- 5.Misli nitelikte olma,
- 6.Seri halinde çıkarılma,
- 7.İbareleri aynı olma,
- 8.Şartları kurulca belirlenme,

Menkul kıymet tanımından sonra, kanunun maddesi, diğer sermaye piyasası araçlarını da şöyle tanımlamaktadır:

Diğer Sermaye Piyasası Araçları : Menkul kıymetler dışında kalan ve şartları Kurul'ca belirlenen evraktır. Şu kadar ki, nukut ile çek, poliçe, bono ile mevduat sertifikaları bundan müstesnadır (3794 Sayılı Kanun, madde:2).

1.7.1. Sermaye piyasası araçlarının özellikleri

Ekonomik gelişmişliğin aşamalarına bağlı olarak oluşan bu araçların tasarrufları yatırımlara yönlendirme görevini yerine getirebilmeleri için bazı özellikleri taşımaları gerekmektedir.

- Sermaye piyasasında faaliyet gösterecek olan bireyler ve kurumlar doğal olarak sahip oldukları satın alma güçlerini korumak isteyeceklerdir. Yatırım yapacakları aracın da satın alma gücünü temsil etmesini bekleyeceklerdir.

- Sermaye piyasası aracı çoğaltılabilir ve bölünebilir olmalıdır. Yatırımların ölçek büyüklüğüne bağlı olarak belli boyutları aşması hali bireylerin ona tek başına sahip olma imkanını tanımaz. Örneğin miras olarak bırakılacak bir araç bölünmek durumunda kalabilecektir. Burada önemli olan çoğaltıldığında yada bölündüğünde aracın fonksiyonlarını yitirmemesidir.

- Araç her an likide dönüştürülebilir olmalıdır. Likit yapıdaki bir araç, yatırımcıya güven verir. Yatırımcı bu özellik sayesinde riskten korunduğunu düşünür. Esasen sermaye piyasasına yatırımda bulunacak bir yatırımcı aracını bir süre sonra elden çıkarmak ve eski satın alma gücüne fiilen yeniden kavuşmak isteyecektir. Öte yandan likidite fonksiyonu sadece aracın nakde dönüşebilirliğini değil, tasarrufun istenildiği an araca dönüştürülebilirliğini de kast etmektedir.

- Araç ilave bir satın alma gücü de kazandırmalıdır. Yatırımcı için de temel amaç yatırımdan elde edilecek ek gelirdir. Bu gelir faiz, kar payı vs. olabilmektedir.

- Araç ekonomik gücün yanı sıra sosyal otorite yaratma fonksiyonuna da sahip olmalıdır. Sermaye piyasasında bir araca sahip olmak beraberinde sosyal otorite kavramını da getirir. Satın alma gücü belli bir noktayı aştıktan sonra ekonomik olarak kişiye kazandırdıkları pek değişmeyecektir. Örneğin kendisini tatmin eden bir ekonomik limite ulaşmış bir kimse artık menkul kıymet borsalarında

işlem yaparak bir şirketin yönetiminde söz sahibi olmak isteyecektir (Kara, 1990 : 56).

1.7.2. Sermaye piyasası araçlarının halka arzı ve satışı

Halka arz; hisse senetlerinin çok sayıda ve önceden bilinmeyen yatırımcılara çağrı ve ilan yoluyla satışı olarak tanımlanabilir. Şirketlerin halka açılmak ve hisse senetlerinin organize bir pazarda işlem görmesini sağlamak suretiyle elde ettikleri faydaları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

• Finansman sağlamak

Hisse senetlerini primli fiyatla halka arz etmekle şirketler, alternatif finansman yöntemlerine göre daha düşük maliyetle ve uzun vadeli bir kaynağı kullanmaktadırlar.

Ayrıca şirketler, halka açıldıktan ve hisse senetleri borsa'da işlem görmeye başladıktan sonra da hisse senetlerini teminat göstererek kredi kullanabilme, borç senedi ihraç edebilme imkanlarından yararlanmak suretiyle finansman sağlayabilmektedirler.

• Likidite sağlamak

Halka arz edilen hisse senetlerinin organize bir pazarda istenilen zamanda, gerçek arz ve talebe göre oluşan fiyatlardan, şeffaflık içerisinde alınıp satılmasını sağlayarak hisse senetlerine likidite kazandırılmakta, mevcut ortaklara önemli bir imkan sağlanmaktadır.

• Yurtiçi ve yurtdışı yaygın tanıtım

Hisse senetleri borsa'da işlem gören şirketler hakkındaki çeşitli bilgiler, borsanın şeffaflık ve kamuyu aydınlatma işlevi çerçevesinde yurtiçi ve yurtdışı yatırımcılara veri yayın kuruluşları, basın ve yayın kuruluşları ile diğer görsel yayın kuruluşları vasıtası ile sürekli olarak ulaştırılmaktadır.

Bu bilgi dağıtımını şirketlerin ve şirket ürünlerinin hem yurtiçinde hem de yurtdışında tanınmalarına yardımcı olmaktadır. Yaygın tanınmanın sağladığı avantaj çerçevesinde gerek yurtiçi ve gerekse yurtdışında yerleşik bulunan ve aynı sektörde

faaliyette bulunan şirketlerle işbirliğine gidebilme, ortak girişim oluşturma ve benzeri konularda çalışmaların yapılabilmesi imkanı doğabilmektedir.

- **Kurumsallaşma**

Ülkemizde faaliyette bulunan şirketlerin karakteristik özelliği aile şirketi hüviyetine sahip olmalarıdır. Bu durum şirketin ömrünün genel olarak kurucusu olan ya da yönetimde söz sahibi olan aile bireylerinin ömürleri ile sınırlı olmasını beraberinde getirebilmektedir.

Şirketlerin hisse senetlerini halka arz etmesi ve menkul kıymet borsalarında işlem görmeye başlamaları SPK ve İMKB'nin incelemelerini içeren bir süreç dahilinde gerçekleşmektedir. Ayrıca şirketler işlem görmeye başlamalarından sonra mali tablolarını belirli dönemlerde bağımsız denetim kuruluşlarına denetletirmekte, ortaklarını ve kamuyu düzenli olarak bilgilendirmekte, SPK ve İMKB'nin sürekli denetimine tabi olmaktadır. Bu çerçevede halka açılmak ve hisse senetlerinin menkul kıymet borsasında işlem görmesini sağlamak ile şirketler, sermaye piyasasının denetim mekanizmaları sayesinde kurumsallaşma süreçlerini hızlandırmakta ve modern yönetim tekniklerine daha kısa sürede kavuşabilmektedirler.

- **İkincil halka arz imkanı**

Şirketler sadece birincil halka arz ile değil, daha sonra, hisse senetleri işlem görmekte iken yatırım ve benzeri ihtiyaçları nedeniyle ortaya çıkan kaynak gereksinimlerini mevcut ortaklarının rüçhan haklarını kısıtlamak suretiyle gerçekleştirebilecekleri "İkincil Halka Arz"lar ile karşılamak suretiyle yeniden bir finansman imkanı yaratabilirler.

1.7.3. Sermaye piyasası araçlarından menkul kıymet türleri

Menkul kıymetler hisse senetleri, hisse senedi türevleri (kar zarar ortaklığı belgeleri, katılma intifa senetleri, oydan yoksun hisse senetleri), banka bonoları, geçici ilmühaberler, yeni pay alma kuponları, katılma intifa senetleri, tahvil türevleri, hazine bonoları, tahviller, banka garantili bonolar, finansman bonoları, varlığa dayalı menkul kıymetler, gelir ortaklığı senetleri, tahvil faiz kuponları, kar ve zarar ortaklığı

belgeleri, tertip halinde çıkarılan ve 2 yıl veya daha uzun süreli ipotekli borç ve irat senetleri, içtüzüğünde kurucu dışındaki aracı kuruluşlarca serbest alım - satımı öngörülen A tipi yatırım fonu katılma belgeleri olarak çok çeşitli şekilde varlıklarını göstermektedirler. Bu menkul kıymetlerden bazıları ve özellikleri şu şekildedir:

1.7.3.1. Hisse senetleri

Ortaklık sermayesinin birbirine eşit kısımlara ayrılmış parçalarından her birinin karşılığı olmak üzere, kanunda gösterilen şekillere uygun kıymetli evraklara “hisse senedi” denir. İMKB’de ilk hisse senedi işlemleri 3 ocak 1986 da gerçekleşmiştir. Yalnız 41 anonim şirketin birincil pazarda faaliyet gösterdiği bu tarihte 36 tane aracı kurum varken, bugün borsa ulusal pazarında 250 civarında anonim şirket ve 140 dan fazla aracı kuruluş vardır (Karan, 2001 : 19).

Hisse senetleri sahibine ortaklık hakkı verir, şirketin toplam sermayesinin bir kısmını temsil eder ve ortakların ihraç etmiş olduğu tüm hisse senetlerinin nominal değerlerinin toplamı, esas sermaye miktarına eşittir.

Bir hisse senedinin sahibine sağladığı haklar:

- Şirket karından kar payı elde etme,
 - Şirket yönetimine katılma ve oy kullanma,
 - Rüçhan hakkı (Ortakların bedelli sermaye artırımlarına mevcut ortakların öncelikle katılma hakkıdır),
 - Tasfiyeden pay alma,
 - Şirketin gidişatı ve faaliyetleri hakkında bilgi almaktır
- (Ceylan/Korkmaz, 2000 : 93).

Hisse senedi çıkarabilecek kuruluşlar ise; anonim şirketler, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler, özel kanunla kurulan kuruluşlar, toplu konut ve kamu ortaklığı idaresi başkanlığıdır (Bolak, 2001 : 127).

1.7.3.1.1. Hisse senedi piyasalarında pazarlar

Bu piyasada dört pazar bulunmaktadır. Bu pazarlar;

a) Ulusal pazarlar: Bu pazarda yer alan tüm şirketler İMKB tarafından önceden belirlenmiş kotasyon şartlarını tümüyle karşılayan şirketlerdir.

b) Bölgesel pazarlar: Ülkenin çeşitli bölgelerinde faaliyet gösteren, küçük ve orta ölçekli şirketlerinin likit, güvenli ve şeffaf bir ortamda işlem görmesini sağlamak amacıyla kurulan pazarlardır.

c) Yeni şirketler pazarı: Yeni kurulmuş, sermaye sıkıntısı çeken, ancak büyüme potansiyeli taşıyan şirketlerin hisse senetlerinin borsada güven ve şeffaflık ortamında organize piyasada işlem görmesini sağlamak amacıyla kurulan pazardır.

d) Gözaltı pazarı: Borsada işlem gören şirketlerde olağandışı durumların ortaya çıkması, bu şirketlerin belirlenen düzenlemelere uyum konusunda gereken özeni göstermemesi ve yatırımcıların haklarının korunmasıyla ilgili kottan sürekli veya geçici çıkarılması durumlarında şirketlerin incelenmesi, denetlenmesi ve gözetlenmesi için oluşturulan pazarlardır (Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 2001 : 236-244).

1.7.3.1.2. Hisse senedi türleri

a) Nama ve hamiline yazılı hisse senetleri:

Esas sözleşmede aksi bulunmadıkça anonim ortaklıklar sistemindeki hisse senetleri nama yazılıdır. Bunlar sahibinin ismini taşır (Sarıkamış, 2000 : 36).

Senedin hamili kimse, o kimsenin hak sahibi sayılacağı anlaşılan hisse senetleri hamiline yazılıdır, isim taşımazlar (Sumer, 2002 :19).

b) Adi- imtiyazlı hisse senetleri:

Sahibine özel birtakım üstünlük, ayrıcalık ve haklar sağlamayan hisse senetleri adi hisse senetleridir (Ceylan/Korkmaz, 2000 : 95).

Kuruluştaki emeği geçenler, sermayede ağırlığı oluşturanlar, şirketi herhangi bir şekilde destekleyen veya teşvik verenlere ayrıcalık tanımak için çıkarılan hisse

senetleri imtiyazlı hisse senetleridir. Örneğin; kar payı dağıtımında önce imtiyazlı hisse senedi sahipleri sonra adi hisse senedi sahipleri pay alır (Bolak, 2001 : 130).

c) Bedelli ve bedelsiz hisse senetleri:

Eğer bir hisse senedi yeni taahhüt yoluyla çıkarılıyorsa bedellidir. Bu hisse senetleri genellikle kuruluş aşamasında çıkarılır. Ve bunlar karşılığında, ortaklık dışı kaynaklardan, ortaklığa ödeme yapılmış olur (Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 2001 : 155).

Emisyon primleri, yedek akçe, dağıtılmamış kar, yeniden değerlendirme artış fonu veya iştiraklerdeki değer artışlarının sermayeye eklenmesi nedeniyle çıkarılacak hisse senetleri için yeni taahhüde gerek yoktur. Bu durumda yeni hisse senetleri eskisinin bir uzantısı olduğundan bedelsiz hisse senetlerini edinme hakkı eski pay sahiplerine aittir (Doğrusöz, 1999 : 21).

d) Kurucu ve intifa senetleri

Kurucu hisse senetleri, belirli bir sermaye payını temsil etmemekte, şirketin yönetimine katılma hakkı da vermemektedir. Söz konusu hisse senetleri kuruluş hizmeti karşılığı olarak şirket karının bir kısmına iştirak etme hakkı tanır.

İntifa hisse senetleri ise, şirket genel kurulunun alacağı kararlar bazı kimselere çeşitli hizmetler ve alacak karşılığı olarak kuruluştan sonra verilen ve sermaye payını temsil etmeyen hisse senetleri olarak tanımlanmaktadır (Karan, 2001 : 306).

e) Primli ve primsiz hisse senetleri

Üzerinde yazılı değer ile ihraç edilen hisse senetleri primsiz, nominal değerinden yüksek bir bedelle ihraç edilen hisse senetleri primli hisse senetleridir (Bolak, 2001 : 153).

1.7.3.1.3. Hisse senedi değer tanımlamaları

Nominal değer; Hisse senedinin yazılı olan değeri olup, toplam sermayenin miktarını belirleyebilmek ve bununla ilgili muhasebe kayıtlarını yapabilmek için pay senedinin ilk çıkarılışı sırasında ortaklık yönetimi tarafından verilen değerdir.

Tasfiye değeri; şirket varlığının belli bir süre içinde zorunlu satışı ile sağlanabilecek değerden, tüm borçlar ödendikten sonra kalan miktarın, hisse senedi sayısına bölünmesiyle bulunan değerdir. Bu değer piyasa değeri için bir alt sınırı oluşturur.

Piyasa değeri; hisse senedinin sermaye piyasasında alınıp satıldığı fiyatını ifade eder.

İhraç değeri; hisse senetlerinin şirket tarafından çıkarılışı aşamasında satışa sunulduğu fiyat ihraç değeri olarak tanımlanır.

İşleyen teşebbüs değeri; devir halinde işletmenin ulaşabileceği maksimum değerin hisse senedi sayısına bölünmesiyle elde edilir. Bu değer piyasa değeri için bir üst sınırı oluşturur.

Gerçek değer; işletmenin varlıkları, karlılık durumu, sahip olduğu değerlerle, dağıtılan kar payları, sermaye yapısı gibi değişkenlerin belirlediği değerdir (Sermaye Piyasası Ve Borsa Temel Bilgiler Klavuzu, 2001 : 153).

1.7.3.2. Yatırım ortaklıkları hisse senetleri

Yatırım ortaklıkları; sermaye piyasası araçları ile ulusal ve uluslararası borsalarda veya borsa dışı organize piyasalarda işlem gören altın ve diğer kıymetli madenler portföyü işletmek üzere anonim ortaklık şeklinde ve kayıtlı sermaye esasına göre kurulan sermaye piyasası kurumlarıdır (Çanakçı, 1997 : 1).

Yatırım ortaklıkları, hisse senetlerini satın aldıkları ortaklıkların herhangi bir şekilde sermayesine ve yönetimlerine hakim olmak amacı güdemezler (Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Esaslar Tebliği, Seri VI, No : 4).

Esas sözleşmelerinde asgari sınırları belirtilmek kaydıyla, portföy değerinin en az %25'ini devamlı olarak özelleştirme kapsamına alınmış KİT'ler dahil

Türkiye'de kurulmuş ortaklıkların hisse senetlerine yatırmış yatırım ortaklıkları, A tipi ortaklık olarak adlandırılır.

Yatırım ortaklıklarının işlevleri portföy işletmek amacıyla,

1. Ortaklık portföyünü oluşturmak, yönetmek ve gerektiğinde portföyde değişiklikler yapmak,
2. Portföy çeşitlendirmesiyle yatırım riskini, faaliyet alanlarına ve ortaklıkların durumlarına göre en aza indirecek biçimde dağıtmak,
3. Menkul kıymetlere, mali piyasa ve kurumlara, ortaklıklara ilişkin gelişmeleri sürekli izlemek ve portföy yönetimiyle ilgili olarak gerekli önlemleri almak,
4. Portföyün değerini korumaya ve artırmaya yönelik araştırmalar yapmaktır.

Yatırım ortaklıklarının kuruluş şartları ise şunlardır:

- 1.Kayıtlı sermayeli olarak anonim ortaklık şeklinde ve hisse senetlerini halka arz etmek üzere kurulmaları,
- 2.Başlangıç sermayelerinin, 2005 yılı için 2,7 trilyon TL'den (2,7 milyon YTL) az olmaması,
- 3.Hisse senetlerinin nakit karşılığı çıkarılması,
- 4.Ticaret ünvanlarında "Yatırım Ortaklığı" ibaresinin bulunması,
- 5.Esas sözleşmelerinin Sermaye Piyasası Kanunu'na uygun olması,
- 6.Kurucularının müflis olmadığı veya yüz kızartıcı bir suçtan dolayı hükümlülüklerinin bulunmadığının tespit edilmiş olması gerekir.

Yatırım ortaklıkları, anonim ortaklık oldukları için bir yönetim kurulu tarafından temsil edilirler. Ortakların hisse senetleri vardır. Ani veya tedrici olarak kurulurlar. Tedrici usulde, kurucular, portföy işletmeciliği faaliyetinde bulunmak için SPK'ya müracaat ederler. SPK'nın olumlu görüşünü aldıktan sonra Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na kuruluş izni için başvururlar; izin alınmasını müteakip 3 ay içinde halkı

ortaklığa katılmaya davet etmek üzere hisse senetlerinin kayda alınması için SPK'ya başvururlar. Bu işlemler sırasında başlangıç sermayesinin %10'u kurucular tarafından bir bankada bloke edilir. Kayda alınmadan sonra izahname tescil ve ilan ettirilir ve ardından sirküler ilan olunur. Yatırım ortaklığına katılmak isteyen tasarruf sahipleri iştirak taahhünamelerini doldurarak pay bedellerini tam ve nakden bankaya yatırır. Satış işlemlerinin tamamlanmasından sonra gerekli belgeler SPK'ya iletilir, kuruluş genel kurulu toplanır ve satış sırasında verilen makbuzlar yatırım ortaklığının ticaret siciline tescilinden itibaren en geç bir ay içinde hisse senetleriyle değiştirilir.

Ani kuruluşta ise SPK'ya ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na müracaat esasları tedrici kuruluştaki gibi olmakla beraber, kurucular, başlangıç sermayesinin tamamını taahhüt ederler ve pay bedellerini tam olarak nakden bir bankada bloke ederler (Kuruluş işlemleri tamamlandıktan sonra blokaj çözülür ve portföy oluşturulur).

Dolayısıyla ani ile tedrici kuruluş arasındaki temel fark, başlangıç sermayesinin bankada bloke edilme oranlarından kaynaklanmaktadır.

Yatırım ortaklığı; tedrici usulde yatırım ortaklığının ticaret siciline tescil ve ilanından, ani usulde ise çıkardığı hisse senetlerinin satış süresinin bitiminden itibaren en geç 15 gün içinde kota alınmasını teminen, gerekli belgenin verilmesi istemiyle Kurul'a başvurur. Bu belgenin alınmasını izleyen 15 gün içinde de çıkarılmış olan hisse senetlerinin kote edilmesi isteği ile menkul kıymetler borsasına müracaat eder (Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 2001 : 87-87).

1.7.3.2.1. Yatırım ortaklıklarının yönetim ilkeleri ve yapamayacakları işler

Yatırım ortaklıkları;

1. Ödünç para verme işleriyle uğraşamazlar,
2. Bankalar Kanunu'nda tanımlandığı üzere mevduat toplayamazlar ve mevduat toplama sonucu verebilecek iş ve işlemler yapamazlar,
3. Ticari, sınai ve zirai faaliyetlerde bulunamazlar,

4. Aracılık faaliyetinde bulunamazlar.

Yatırım ortaklıkları;

a) Hiçbir ortaklıkta sermayenin yada tüm oy haklarının %9'undan fazlasına sahip olamazlar.

b) Portföy değerinin %10'undan fazlasını bir ortaklığın menkul kıymetlerine yatıramazlar. Bu sınır, portföy değerinin değişmesi veya rüçhan haklarının kullanılması nedeniyle aşıldığı takdirde, fazla kısmın en geç üç ay içinde tasfiyesi gerekir. Belirtilen süre içinde elden çıkarmanın imkansız olduğu veya büyük zarar doğuracağı belgelenmesi halinde süre, Kurul tarafından uzatılabilir.

c) Kurucu intifa senedi, oydan yoksun hisse senedi, yönetim kurulu üyelerinin seçiminde oyda imtiyaz hakkı tanıyan hisse senetleri dışında imtiyaz veren hisse senedi ve 360 gün ve daha uzun vadeli borçlanma senedi ihraç edemezler.

d) Faaliyetlerinin gerektirdiği miktar ve değerden fazla taşınır veya taşınmaz mal edinemezler. Bu miktar ve değer, sermaye ve yedek akçelerinin %10'u ve/veya aktif toplamının %5'inden fazla olamaz.

e) Borsada ve borsa dışı teşkilatlanmış piyasalarda işlem gören kıymetlerin portföye alımları ve satımlarının borsa veya bu piyasalar kanalı ile yapılması zorunludur.

Yatırım ortaklıkları, borsaya kote edilmesi şartıyla borsa dışında halka arz yolu ile satılan menkul kıymetleri borsa dışında portföyelerine alabilirler. Ancak;

- Yatırım ortaklığının danışmanlık hizmeti aldığı kuruluşların,
- Yatırım ortaklığının yönetim kurulunun seçiminde imtiyaz sahibi olan aracı kuruluşların,
- Yatırım ortaklığının yönetim kurulunun seçiminde imtiyaz sahibinin aracı kuruluş olmaması durumunda; imtiyaz sahibinin, sermayesinin %10'undan fazlasına sahip bulunduğu aracı kuruluşların,

- Yönetim kurulu seçiminde imtiyaz bulunmayan yatırım ortaklıklarında, yatırım ortaklığının sermayesinin %10'undan fazlasına sahip ortakların ayrı ayrı yada birlikte sermayesinin %10'undan fazlasına sahip oldukları aracı kuruluşların, halka arzına aracılık ettiği menkul kıymetlere ihraç miktarının azami %10'u ve ortaklık portföyünün azami %5'i oranında yatırım yapılabilir.

f) Rayiç bedelin üstünde varlık satın alamaz veya rayiç bedelin altında varlık satamazlar. Rayiç bedel, borsada işlem gören varlıklar için borsa fiyatı, diğerleri için işlem gününde şirket açısından oluşan alımda en düşük, satımda en yüksek fiyattır. Varlık satımlarında satış bedeli tam olarak nakden alınır.

g) Portföyündeki varlıkları esas itibariyle rehin veremez ve teminat olarak gösteremezler. Ancak kredi temini için portföyün %5'ini teminat olarak gösterebilir ve Kurul düzenlemeleri çerçevesinde ödünç menkul kıymet verebilirler.

h) Risk sermayesi yatırım ortaklıklarının hisse senetleri hariç Türk ve yabancı yatırım ortaklıklarının hisse senetleri ile yatırım fonlarının katılma belgelerine yatırım yapamazlar.

ı) Yatırım ortaklıklarının portföyelerine yabancı kıymet alabilmesi için, bunların türlerini, özelliklerini ve hangi borsa veya borsa dışı organize piyasalardan alacaklarını esas sözleşmelerinde belirtmiş olmaları şarttır.

i) Çıkarılmış sermaye ve yedek akçeleri toplamının %10'undan fazlasını altın ve diğer kıymetli madenlere yatıramazlar (Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 2001 : 88-89).

1.7.3.3. Yatırım fonları

Yatırım fonları; kanun hükümleri uyarınca halktan katılma belgeleri karşılığında toplanan paralarla, belge sahipleri hesabına, riskin dağıtılması ilkesi ve inançlı mülkiyet esaslarına göre, aşağıda belirtilen varlıklardan oluşan portföyü işletmek amacıyla kurulan mal varlığıdır.

1. Özelleştirme kapsamına alınanlar dahil Türkiye'de kurulan ortaklıklara ait hisse senetleri, özel ve kamu borçlanma senetleri,

2. Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 sayılı Karar hükümleri çerçevesinde alım - satımı yapılabilen, yabancı özel ve kamu borçlanma senetleri ve hisse senetleri,

3. Ulusal ve uluslararası borsalarda işlem gören altın ve diğer kıymetli madenler ile bu madenlere dayalı olarak ihraç edilmiş ve borsalarda işlem gören sermaye piyasası araçları,

4. Kurul'ca uygun görülen diğer sermaye piyasası araçları, repo, ters repo, future, opsiyon ve forward sözleşmeleri,

5. Nakit değerlendirmek üzere İMKB Takas ve Saklama Bankası A. Ş. nezdinde yapılan borsa para piyasası işlemleri (Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 2001 : 95-96).

1.7.3.3.1. Katılma belgeleri

Katılma belgesi, belge sahibinin kurucuya karşı sahip olduğu hakları taşıyan ve fona kaç pay ile katıldığını gösteren kıymetli evrak niteliğinde bir senet olup kaydi değer olarak tutulur (Gürsoy, 1977 : 2). İçtüzüğünde kurucu dışındaki aracı kuruluşlarca serbestçe alım - satımı öngörülen A tipi yatırım fonlarının katılma belgeleri menkul kıymet sayılır.

a) Katılma belgelerinin fiyatları ve pay değeri

Katılma belgesi, temsil ettiği değer tam olarak nakden ödenmesi şartıyla satılabilir. Katılma belgelerinin itibari değeri yoktur. Fon pay değeri fon toplam değerinin tedavüldeki katılma belgelerinin kapsadığı pay sayısına bölünmesiyle elde edilir (Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliği, Seri VII, No : 10).

A tipi fonlarda ve likit fonlar dışındaki B tipi fonlarda, katılma belgesi alım-satımlarında içtüzük hükümleri uyarınca verilen alım-satım emirleri, emrin verilmesini takip eden ilk hesaplamada bulunacak pay fiyatı üzerinden yerine getirilir.

b) Katılma belgelerinin alım-satımı

Katılma belgesi sahipleri belgelerini fon içtüzüklerinde belirlenen esaslara göre fona iade etmek suretiyle paraya çevirebilirler. Ayrıca içtüzüğünde hüküm bulunmak şartı ile fon kurucusunun talebi ve Borsa'nın uygun görmesi üzerine menkul kıymet niteliği verilen fonların katılma belgeleri Borsa'da işlem görebilir.

Özel fon katılma belgeleri borsada işlem göremezler, bu katılma belgelerinden fona geri dönenler ancak başlangıçta içtüzükte belirlenen kişi ve kuruluşlara satılabilir.

İçtüzüklerinde hüküm bulunmak ve kuralları belirlenmiş olmak koşuluyla, likit fonlar dışında kalan fonlarda, katılma belgelerinin tasarruf sahipleri tarafından fona geri satımında elde tutma süresine göre komisyon uygulanabilir. Elde edilecek komisyon tutarı fona veya kurucuya gelir olarak kaydedilir (Sabuncu, 2005 : 74-75).

c) Katılma belgesi alım - satımına aracılık

Borsa'da işlem görmeyen katılma belgelerinin, aracılık amacıyla Borsa dışında alım - satımı, fon içtüzüklerinde hüküm bulunması kaydıyla mümkündür. Bu durumda içtüzükte kurucu dışında alım - satıma aracılık edecek aracı kuruluşların belirtilmesi zorunludur.

Kurucu tarafından katılma belgelerinin fon adına alım - satımı esastır. Kurucu, Borsa'da işlem gören katılma belgelerini ve özel fon katılma belgelerini kendi adına alıp satamaz. Bunlar dışında kalan katılma belgelerinin ise günlük olarak geri dönen miktarının azami %10'u kurucu tarafından kendi portföyüne alınabilir. Bu şekilde alınabilecek katılma belgelerinin toplamı, fonun toplam pay sayısının %10'unu aşamaz.

Aracılık amacıyla katılma belgelerinin Borsa dışında alım - satımı için, kurucu ile alım - satımı gerçekleştirecek kuruluşlar arasında, asgari şartları Kurul'ca belirlenmiş bir alım -satıma aracılık sözleşmesi yapılması zorunludur.

1.7.3.4. Tahviller

Tahvil, Türk Ticaret Kanunu'nda "Anonim şirketlerin ödünç para bulmak için itibari kıymetleri eşit ve ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları borç senetleri" olarak tanımlanmıştır.

Tahvilleri kendi içinde aşağıdaki şekilde sınıflandırmak mümkündür.

a) Devlet tahvilleri – özel sektör tahvilleri

Devletin borçlanma gereksinimini karşılamak için çıkardığı uzun vadeli tahvillerdir. Hazine müsteşarlığı adına TCMB tarafından ihale yöntemiyle satışı yapılan bu senetler hamiline yazılıdır ve bu senetlerin verimi ihalede kazanan orandır. Belediyeler, Emlak Bankası gibi kamu kuruluşlarının çıkardığı tahviller de devlet tahvilleri sayılır. Özel Sektör tahvilleri ise, özel sektördeki firmaların uzun vadeli finansman ihtiyaçlarını karşılamak üzere çıkardıkları tahvillerdir (Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 2001 : 163).

b) Primli tahviller – başabaş tahviller

İhraç edilen bir tahvil üzerinde yazılı değerle satışa çıkarılıyorsa, söz konusu bu tahvil başabaş tahvil olarak adlandırılır (Karşlı, 1994 : 291). Nominal değerinden daha aşağı bedelle satışa çıkarılan tahvillere ise primli tahvil denir. TTK'muz hisse senetlerinin nominal değerden daha aşağı bedelle ihraç edilmesini yasakladığı halde (TTK, madde : 286) tahviller için böyle bir engel yoktur. Ayrıca satışın son gününden yani faizin işlemeye başladığı tarihten önce satın alanlara, erken satın alma süresine isabet eden faiz kadar indirim yapılabilmektedir (Ceylan/Korkmaz, 2000 : 116).

c) İkramiyeli tahviller

Tahvillerin satışını teşvik etmek için faiz ve erken satış priminden başka para ikramiyeleri de verilebilir. Ancak ne isim altında olursa olsun, alıcılara sağlanacak menfaatler tahvilin itfa tablosunda belirtilen faiz ödeme tutarının içindedir. Türkiye'de tahvil sahiplerine nakdi ikramiyeli çekilişlerde dahil, her ne ad altında olursa olsun, faiz dışında bir menfaat sağlanamaz (Ceylan/Korkmaz, 2000 : 116).

d) Nama ve hamiline yazılı tahviller

Tahviller bütün menkul kıymetler gibi nama ve hamiline yazılı olabilirler. Nama Yazılı tahviller üzerinde tahvil sahibi özel veya tüzel kişinin adı, soyadı veya ticaret ünvanı yazılı olan tahvillerdir. Hamiline yazılı tahvillerde ise tahvil kimin elinde ise tahvil sahibi o kişi olmaktadır (Sarıkamış, 2000 : 25). Ancak piyasamızda tahvillerin yalnız hamiline olarak ihraç edilmesi gelenekselleşmiştir.

e) Paraya çevrilme kolaylığı olan tahviller

Vadesi iki yıldan az olmamak üzere serbestçe belirlenen özel sektör tahvillerinin bedellerinin vade sonunda halka geri ödenmesi genellikle bir defada olmaz. Normal iktisadi şartlar altında 5 seneye varan bir itfa planı dahilinde tahvil bedelleri geri ödenir. Bazı tahvillerde ise tahvillerin ihracından itibaren belli bir süre geçtikten sonra istenildiği zaman işlemiş günlük faizi ile birlikte paraya çevrilme imkanı vardır. Bazı tahvillerde bu imkan her an kullanılabilir. Bazılarında ise şirkete talepte bulunulması halinde bu tahviller itfaya dahil edilerek faiz ödeme tarihinde kupon ödemesiyle birlikte itfaya tabi tutulur (Karşlı, 1994 : 292).

f) Garantili ve garantisiz tahviller

Bazen ihraç edilen tahvillerin satış şansını arttırmak için ihraç eden ortaklık tarafından bir bankanın veya bir holdinge bağlı ise bağlı olduğu holdingin garantisi sağlanır. Banka veya holdingin garantisi, çıkarılan tahvillerin ana para ve faizlerinin vadelerinde geri ödenmesini kapsar. Bu durumda ihracı söz konusu olan tahvillere garantili tahviller denir (Bolak, 2001 : 143).

g) Sabit ve değişken faizli tahviller

Sabit faizli tahvillerde en baştan belirlenen faiz oranı geçerlidir. Değişken faizli tahvillerde ise faiz gelirini korumak için faiz oranı zaman içerisinde enflasyona göre ayarlanmaktadır. Enflasyonun yükseldiği dönemlerde piyasa cari faiz oranının tahvil faiz oranlarını geride bırakması nedeniyle değişken faizli tahvil çıkarılması yoluna gidilir. Söz konusu tahviller ileriye dönük faiz riskini ortadan kaldırır ve faiz ödemeleri üç ile altı aylık ya da bir yıllık dönemler itibarıyla kuponlara bağlı olarak yapılabilir (Karşlı, 1994 : 294).

h) İndeksli tahviller

İndeksli tahviller enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde görülen bir tahvil türüdür. Değişken faizli tahvillerde yalnız faiz geliri enflasyona karşı korunurken, indeksli tahviller ana paranın enflasyon nedeniyle küçülmesini önlemektedir. Altın ve dövize indeksli olarak ihraç edilen bu tahviller, altın ve döviz kurlarında beklenenin üzerinde bir artış olması halinde ihraç edeni finansal açıdan zor durumda bırakacağından oldukça risk taşır (Şakar, 1998 : 13).

1.7.3.5. Hazine bonoları ve devlet tahvilleri

Devlet tahvilleri ve hazine bonoları, kamu kesiminin uzun veya kısa vadeli borçlanma amacıyla çıkardığı borçlanma senetleridir.

Devlet tahvilleri, 1 yıl veya daha uzun vadeli olarak ihraç edilir ve bir yıldan uzun vadeli olanlar 6 ayda bir faiz ödemesi yaparlar. İhale, alıcıların getiri oranını düşürerek kendi aralarında rekabet ettikleri “bir tek taraflı mevduat piyasası” yapısındadır. İhaleye katılanlar istedikleri (nominal) getiri oranını örneğin %50 olarak belirtirler ve bu durumda 6 aylık kupon faizi %25 olarak belirlenir (Karaşin, 1989 : 54).

Hazine bonoları, kamunun kısa vadeli borcunu ifade eden menkul kıymetlerdir. 13 hafta (91 gün), 26 hafta (182 gün) ve 39 hafta (273 gün) vadelerle ihraç edilirler. Hazine bonoları hamiline yazılı olup iskonto ile satılırlar ve vade tarihinden itibaren T. C. Merkez Bankası tarafından nominal değerler üzerinden ödenir (Karaşin, 1989 : 21).

Devlet tahvilleri ve hazine bonoları risksiz olmaları nedeniyle teorik olarak faiz oranları, özel kesim borçlanma araçlarınınkinden biraz düşük kalsa da sahip oldukları vergi avantajları, istenildiğinde birikmiş faiziyle birlikte paraya çevrilebilmeleri, devlet ihalelerinde güvence gösterilebilmeleri gibi özelliklerinin olması, bu araçları bir takım birikim sahipleri gözünde çekici hale getirmektedir (Bolak, 2001 : 163).

1.7.3.6. Eurobond

Yurtdışı piyasalardan borç para sağlamak üzere yabancı para cinsinden ihraç edilen ve yurt dışında satılan tahvillere eurobond denir (Sarıs, 2002 : 218).

Vadeleri 1 yıldan 30 yıla kadar çeşitlilik gösterir. Para birimleri genellikle Amerikan Doları'dır. Ancak Euro, Yen, İsviçre Frangı ve diğer döviz cinsleri üzerinden çıkarılan eurobondlarda vardır. Eurobondlar yurtdışı piyasalarda işlem görmesine rağmen İMKB Tahvil ve Bono Piyasası'nda işlem görmemektedir. Eurobondlar hazinenin yada şirketlerin dış piyasalardan borçlanma aracı olmakla birlikte Türkiye'de yerleşik gerçek ve tüzel kişilerin de eurobondta yatırım yapmaları mümkündür. Eurobondların vade sonlarında kupon faizi sabit yada değişkendir. Altı ayda bir yada yılda bir ödemeli olabilir. Yatırımcı vade sonunu beklemek istemiyorsa, eurobondu ikincil piyasada satma imkanına sahiptir (Arıkan, 2002 : 92).

1.7.3.7. Repo- ters repo

Bir menkul kıymetin işlem başlangıç valöründe satılıp, bitiş valöründe geri satın alınmasına repo denir (Ceylan/Korkmaz, 2000 : 134).

Ters repo, ellerinde ki nakdi bir getiri elde etmek suretiyle değerlendirmek isteyen yatırımcıların bu nakit ile belirli bir fiyat üzerinden ve önceden belirlenen vade üzerinden ve önceden belirlenen vade sonunda geri satmak kaydıyla menkul kıymet almaları işlemidir (Yetim, 1997 : 2).

1.7.3.8. Mevduat

Gerçek veya tüzel kişilerin, istenildiğinde veya belirli bir vade sonunda çekilmek üzere bankalara bir faiz karşılığı veya faizsiz yatırdıkları Türk Parası veya yabancı paraya "mevduat" denir (Yılmaz, 1996 : 544).

4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 10/1 maddesi gereği Bankalar ve özel kanunlara göre yetkili olanlar dışında hiçbir gerçek veya tüzel kişi mevduat kabul edemez. Bankacılık işlemleri yapamaz ve bu izlenimi yaratacak hiçbir kelime veya tabiri kullanamazlar. Bankaların ise mevduat kabulüne ilişkin yasal kısıtlamaları bulunmamaktadır.

T.C.M.B'nin "Mevduatın vade ve türleri ile katılma hesaplarının vadeleri" hakkındaki 2002/1 Sıra no'lu Tebliği'nde mevduat türleri ve vadeleri belirtilmektedir.

a) Tasarruf mevduatı

Gerçek kişiler tarafından bu isim altında açtırılan ve ticari işlemlere konu olmayan mevduattır. Tasarruf mevduatı gerçek kişilerce açtırılabilir. Bu kişilerin kanuni ehliyete sahip yani;

- Reşit,
- Mümeyyiz,
- Hacir altına alınmamış olmaları gerekir.

b) Resmi kuruluş mevduatı

Resmi mevduat hesabı açılması, genel müdürlük izniyle mümkün olur.

- Genel ve katma bütçeli daire ve kurumlar (mal müdürlükleri, vergi daireleri, okullar gibi),
- Yerel yönetimler (Belediyeler),
- Mahkemeler, Savcılıklar,
- İcra ve İflas Daireleri,
- Tereke Hakimlikleri

mevduat açtırabilir.

c) Ticari kuruluşlar mevduatı

Ticari bir işlem gerçekleştiren gerçek ve tüzel kişilere açtırılabilir.

- Gerçek kişilerin ticari işletmeleri,
- Her çeşit ortaklıklar,
- Kamu iktisadi teşebbüsleri ile buna bağlı müessese ve bağlı ortaklıklar,

- Döner sermayeli kuruluşlar,
 - Vakıflar, dernekler, sendikalar, birlikler ve mesleki kuruluşların kurdukları veya katıldıkları ticari işletmeler,
 - Kooperatifler,
 - Sigorta şirketleri,
 - Özel finans kurumlarına ait mevduatlar
- için açılabilir.

d) Diğer kuruluşların mevduatı

- Kanunla kurulmuş sosyal güvenlik kurumları,
- Vakıflar, dernekler, birlikler,
- Sendikalar, Tasarruf ve yardımlaşma sandıkları,
- Noter teminat ve emanet paraları,
- Mahkemeler, Savcılıklar, icra ve iflas daireleri ile tereke hakimlikleri nezdindeki paralar,
- Mahkemelerce tevdi yeri gösterilmek üzere yatırılan paralar,
- Apartman yöneticilikleri,
- Elçilik ve konsolosluklar,
- Uluslar arası kuruluşların Türkiye'deki büro ve temsilcilikleri,
- Fonlar,
- Devlet memurları, işçiler ve emeklileri konut edindirme yardımı hesabı vb. mevduatlardır.

e) Bankalararası mevduat

Bankaların ve özel kanunlara göre mevduat toplamaya yetkili kuruluşların birbirlerine yatırdıkları mevduattır.

Bankaların birbirleri nezdinde hesap açtırmalarının nedeni, kendi şubelerinin bulunmadığı yerlerde, diğer banka şubesini aracı olarak kullanma ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Hesap açtırmak isteyen banka şubesinden;

- Hesap açma talimatı,

- Banka şubesi yetkililerinin imza derece ve örneklerini gösteren imza sirküleri alınır.

Hesabın açılış, işleyişi, faiz verilmesi ve kapanışı diğer mevduat hesaplarında olduğu gibidir.

1.7.3.9. Banka bonoları

“Banka Bonoları ve Banka Garantili Bonoların Kurul Kaydına Alınmasına İlişkin Esaslar”, Seri : III, No : 12 tebliğde banka bonoları ve banka garantili bonolarla ilgili düzenlemelere yer verilmiştir.

Kalkınma ve yatırım bankalarının borçlu sıfatıyla düzenleyip ihraç ettiği emre veya hamiline yazılı bir sermaye piyasası aracıdır. Banka tarafından satışı yapıldığı tarihte vadesine en az 60 en çok 720 gün kalmış olması gerekir.

1.7.3.10. Banka garantili bonolar

Kalkınma ve yatırım bankalarından kredi kullanan ortaklıkların, bu kredilerin teminatı olarak borçlu sıfatıyla düzenleyip alacaklı bankaya verdikleri emre muharrer senetlerden, bu krediyi kullandırmış olan bankaca kendi garantisi altında ihraç edilen bir sermaye piyasası aracıdır. Satış tarihi itibarıyla vadelerine en az 60 en çok 720 gün kalmış olması gerekir.

Tedavül limiti, bankanın ilgili tebliğ hükümlerine göre satabileceği bonolardan herhangi bir anda tedavülde bulunabilecek azami tutarı (nominal) ifade eder. Tedavül limiti, bankanın yetkili organlarınca onaylanmış son bilançosunda görülen ödenmiş sermayesi ve yeniden değerlendirme değer artışı fonu toplamından varsa zararların düşülmesinden sonra kalan miktarı geçemez. İhraç edilecek bonoların nominal değerinin 5.000.000 TL (5 YTL) den az olmaması gerekir.

Kalkınma ve yatırım bankaları ihraç ettikleri banka garantili bonoların içerdiği mali yükümlülüklerle kefil olmuş sayılırlar.

1.7.3.11. Finansman bonoları

Batı ülkelerinde “commercial paper” olarak adlandırılan ve vadelerinin kısalığı nedeniyle para piyasası aracı kabul edilen finansman bonoları ihraççıların borçlu sıfatıyla düzenleyip ihraç ederek sattıkları emre veya hamiline yazılı sermaye piyasası aracıdır (Ünal, 2000 : 36).

Finansman bonolarının vadesi 60 günden az 720 günden çok olmamak üzere 30 gün ve katları şeklinde belirlenebilir. İskontolu olarak ihraç edilir.

Aşağıdaki formülle hesaplanan değer üzerinden satılır. İkincil piyasaları vardır:

$$\text{Satış Fiyatı} = \frac{\text{Nominal Değer}}{(1 + \text{İskonto Değeri})^{(a/b)}}$$

a: Vadeye kalan gün sayısı;

b: Vade günü sayısı

Halka arz edilerek veya halka arz edilmeksizin satılabilir. Halka açık anonim ortaklıkların ihraç edebilecekleri azami finansman bonusu tutarı, genel kurulca onaylanmış son yıllık bilançoda görülen çıkarılmış veya ödenmiş sermaye ve yedek akçeler ile yeniden değerlendirme değer artış fonunun toplamından varsa toplam zararların düşülmesinden sonra kalan miktarı geçemez. Halka açık olmayan anonim ortaklıkların ihraç edebilecekleri azami finansman bonusu tutarı hesaplanırken yedek akçeler dikkate alınmaz. Çıkarılan finansman bonoları satılmadıkça veya satılmayanlar iptal edilmedikçe yeni finansman bonusu çıkarılamaz (Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 2001 : 170-171).

1.7.3.12. Varlığa dayalı menkul kıymetler (vdmk)

Varlığa dayalı menkul kıymetler, genel finans ortaklıkları, bankalar, finansman şirketleri, finansal kiralama yetkili kuruluşlar ve gayrimenkul yatırım ortaklıkları tarafından ihraç edilebilir (Varlığa Dayalı Menkul Kıymetlerin Kurul

Kaydına Alınması ve Genel Finans Ortaklıklarının Kuruluş ve Faaliyet İlkelerine Dair Esaslar Tebliği, Seri : III, No : 14).

Menkul kıymetleştirme uygulaması ile çok sayıda borçlunun bulunduğu, belli bir zamana yayılmış ve belgelenmiş alacak kalemleri ile aktifin diğer bir bölümünü oluşturan duran varlıkların menkul kıymet haline getirilerek alım - satımının yapılabilmesi söz konusu olabilmektedir. Şimdiye kadar menkul kıymetler, ortaklık bilançolarının pasifine bağlı olarak çıkarılırken menkul kıymetleştirme ile bilanço aktiflerine bağlı menkul kıymet çıkarılabilmesi de söz konusu olmuştur (Ceylan/Korkmaz, 2000 : 131).

İKİNCİ BÖLÜM

GERÇEK KİŞİLERİN SERMAYE PİYASASI ARAÇLARINDAN ELDE ETTİKLERİ GELİRLERİN VERGİLENDİRİLMESİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Para ve sermaye piyasası araçlarının vergilendirme prensiplerinin belirlenmesi için vergilendirme sürecine ilişkin temel kavramların bu araçların işleyiş durumları dikkate alınarak ortaya konulması gerekmektedir. Vergilendirme sürecinin başlaması için bir gelir elde edilmesi gerekmekte, elde etmenin gerçekleşmesi için de vergiyi doğuran olayın oluşması şartı aranmaktadır. Vergiyi doğuran olay gerçekleştikten sonra elde edilen gelirin vergilendirme durumunu ortaya koymak için geliri elde edenin hukuki statüsü, istisna veya muafiyet bulunup bulunmadığı, vergileme oranları ve matrah tespitinde dikkate alınacak gider bulunup bulunmadığı gibi hususların değerlendirilmesi önem arz etmektedir (Sabuncu, 2005 : 106).

Bu amaçla, vergilendirme sürecinde yer alan önemli kavramlara aşağıda değinilmektedir:

2.1. Vergi, Vergiyi Doğuran Olay ve Gelir Vergisi Beyanları

2.1.1. Vergi ve vergi ile ilgili temel kavramlar

Vergi, kamu faaliyetlerinin maliyetini karşılamak üzere ekonomik birimlerden siyasi cebir altında ve karşılıksız olarak devlete fon aktarılmasıdır (Genel Ekonomi Ansiklopedisi, 1988 : 920).

Vergilendirme konusunun daha iyi anlaşılması için konu ile ilgili bazı temel tanım ve kavramlar ile hukuki düzenlemelerin açıklanması faydalı olacaktır.

Kazanç:

Gelir kavramı içinde yer alan kazanç kavramı, emek, sermaye ve emek ile sermayenin bir arada kullanılmasıyla elde edilen hasılattır.

İrat:

Menkul ve gayrimenkullerden elde edilen faiz, kira gibi hasılatı ifade etmektedir. Türkiye'de gerçek kişilerin gelirleri, Gelir Vergisi Kanunu'na (GVK) tabi tutulurken, tüzel kişiler ise Kurumlar Vergisi Kanunu'na (KVK) tabidir (Ercan, 1991 : 12).

Gelir:

Gelir, bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır. Gelire giren kazanç ve iratlardan biri ise menkul sermaye iratlarıdır (GVK Geç. madde : 56/B).

Ticari kazanç:

Gelir Vergisi Kanunu'nda ticari kazanç her türlü ticari ve sınai faaliyetlerden doğan kazançlar olarak açıklanmıştır (GVK madde: 37) İşletme hesabı esasına göre ticari kazanç, bir hesap dönemi içinde elde edilen hasılat ve giderler arasındaki müspet farktır.

Matrah:

Matrah vergi ölçüsünün veya nispetinin uygulandığı iktisadi veya teknik bir varlıktır. Matrah teknik bir kavram ise (ölçü, tartı, sayı gibi) vergi spesifiktir (Musaballı, 1978 : 11).

Tarh:

Verginin tarhı, vergi alacağıın kanunlarında gösterilen matrah ve nispetler üzerinden vergi dairesi tarafından hesaplanarak bu alacağı miktar itibarıyla tespit eden idari muameledir (VUK madde : 20).

Tebliğ:

Tebliğ vergilendirmeyi ilgilendiren ve hüküm ifade eden hususların yetkili makamlar tarafından mükellefe veya ceza sorumlusuna yazı ile bildirilmesidir (VUK madde : 21).

Tahakkuk:

Verginin tahakkuku, tarh ve tebliğ edilen bir verginin ödenmesi gereken safhaya gelmesidir (VUK madde : 22).

Tahsil:

Verginin tahsili kanuna uygun surette ödenmesidir (VUK madde : 23).

Tevkifat (stopaj):

Gelir Vergisi Kanunu 94. maddede sayılan gelir türleri üzerinden, belli oranlarda yapılan kesinti, gelir vergisi tevkifatı olarak adlandırılır. Türkiye'de, genel olarak menkul sermaye iratları üzerinden vergi tevkifatı yapılmaktadır.

Muafiyet:

Aslında vergi yükümlüsü olması gereken bir gerçek veya tüzel kişinin, yasanın açık hükmüne uyularak vergi dışı bırakılmasıdır (Öncel/Çağan, 1994 : 11).

İstisna:

Aslında vergiye tabi olması gereken bir vergi konusunun yine yasanın açık hükmü uyarınca vergilendirilmemesidir. İstisnalar, vergi konulan bakımından yükümlülüğü kısıtlamaktadır (Öncel/Çağan, 1994 : 11).

Vergi mükellefi

VUK'nun 8.maddesine göre mükellef, vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu terettüp eden gerçek veya tüzel kişi olarak tanımlanmakta, vergi sorumlusu ise verginin ödenmesi bakımından, alacaklı vergi dairesine karşı muhatap olan kişi olarak ifade edilmektedir.

Vergilendirmeden doğan kamu hukuku ilişkisinin pasif tarafını oluşturan vergi borçlusuna belli miktarda vergiyi kamu alacaklısına ödemek zorunda olan kişidir. Vergi borçlusunun vergiyi ödemek görevi (maddi görev) yanında defter tutmak, beyanname vermek, bildirimlerde bulunmak, belgeleri belli bir süre saklamak gibi çeşitli şekli görevleri de vardır. Genellikle vergi borçluluğu yalnız maddi edimde bulunma gereği şeklinde anlaşılır. Yükümlülük ise hem maddi görevi hem de şekli

görevleri içine alan daha geniş bir kavramdır. Vergi Usul Kanunu ilk bakışta yükümlüyü yalnız maddi görev açısından tanımlar gibidir. Ancak mükellefin tanımını yapan VUK 8.maddeyi VUK'nun şekli ödevlere ilişkin hükümleri ile bir arada değerlendirmek gerekmektedir (Öncel/ Kumrulu/ Çağan, 2000 : 72).

Vergi sorumlusu

Vergi hukukunda sorumluluk vergiyi doğuran olayla ilişkisi olmayan üçüncü kişilerin yasalarla vergiye ilişkin maddi yada şekli ödevlerin yerine getirilmesi bakımından vergi dairesine muhatap tutulmalarını, bazı koşullarda ise asıl vergi borçlusu ile birlikte veya onun yerine geçerek vergiyi kendi mal varlıklarından ödemelerini ifade eder. Başkasının vergi borcu için vergilendirmenin maddi-şekli ödevlerini yerine getirmekle görevli tutulan üçüncü kişiler vergi sorumlusu olarak adlandırılmaktadır. Kural olarak sorumlu yükümlü ile devlet arasındaki alacak borç ilişkisinde üçüncü kişi durumundadır. Bununla birlikte geniş anlamda ele alınırsa her vergi yükümlüsü kendi borcunun aynı zamanda sorumlusu sayılmaktadır. Zira borç ve sorumluluk istisnalar dışında daima bir arada bulunmaktadır (Öncel/Kumrulu Çağan, 2000 : 75).

2.1.2. Vergiyi doğuran olay

Türk vergi mevzuatı açısından herhangi bir vergi borcunun doğması için ön koşul, yasallık ilkesinin gereği olarak bir vergi yasası hükmünün bulunmasıdır (Öncel/Kumrulu/Çağan, 2000 : 87). Anayasanın “Vergi Ödevi” başlıklı 73. maddesinin II. fıkrasında ifadesini bulan verginin yasallığı ilkesi gereği vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.

Vergi yasaları hükümleri çerçevesinde vergi borcu, vergi mükellefi ile vergi konusunun ilişki kurması ile doğmaktadır. Bu ilişkiye ise vergiyi doğuran olay adı verilmektedir. Vergiyi doğuran olay çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Bu bir olay, bir durum, bir eylem olabileceği gibi, bir sözleşme, bir üretim veya bir tüketim de olabilecektir (Kırbaş, 1995 : 78).

Vergiyi doğuran olay, Vergi Usul Kanununun 19. maddesinde “Vergi alacağı vergi kanunlarının vergiyi bağladıkları olayın vukuu veya hukuki durumun

tekemmülü ile doğar” şeklinde tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere, vergiyi doğuran olay vergilendirme işleminin sebep unsurunu oluşturmaktadır. Vergi işleminde hukuki sebep yürürlükteki yasa hükmü, maddi sebep ise vergiyi doğuran olaydır (Öncel/ Kumrulu/Çağan, 2000 : 87).

Türk vergi mevzuatında, her bir vergi kanunu açısından vergiyi doğuran olay tek tek tanımlanmıştır. Örneğin; Gelir Vergisi Kanununun 2. maddesine göre vergiyi doğuran olay, gelire giren kazanç ve iratların gerçek kişiler tarafından elde edilmesidir. Kurumlar Vergisi Kanununun 1. maddesine göre ise vergiyi doğuran olay, kurum niteliğindeki kuruluşların kurum kazancı elde etmesidir (Kaneti, 1989 : 108).

Vergiyi doğuran olayın iyi kavranması vergilendirme döneminin tespiti ve zamanaşımı süresinin belirlenmesi açısından büyük bir öneme sahip bulunmaktadır. Zira mükellefin beyanname verme ve diğer bazı ödevlerini yerine getirmesi vergiyi doğuran olayın meydana gelmesinden itibaren belli süreler içinde yerine getirilir. Aksi durumda cezalı vergi tarhiyatları ile karşı karşıya kalınması söz konusu olabilecektir (Eroğlu, 1995 : 55).

2.1.3. Gelir vergisi beyanları

Yıllık beyanname:

Muhtelif kaynaklardan bir takvim yılı içinde elde edilen kazanç ve iratların bir araya getirilip toplanmasına ve bu suretle hesaplanan gelirin vergi dairesine bildirilmesine mahsustur.

Gelirin takvim yılının belli bir dönemine denk gelmesi beyannamenin yıllık olma özelliğini değiştirmez.

Muhtasar beyanname:

İşverenler veya vergi tevkifatı yapan diğer kişiler tarafından kesilen vergilerin matrahları ile birlikte, toplu olarak vergi dairesine bildirilmesine mahsustur.

Münferit beyanname:

Dar mükellefiyete tabi olanların yıllık beyanname ile bildirmeye mecbur olmadıkları kazanç ve iratlardan vergisi tevkif suretiyle alınmamış olanların bildirilmesine mahsustur (Kocahanoğlu, 1993 : 187).

2.2. Kişi Kavramı

Hukuk dilinde kişi hak sahibi olabilen ve borç altına girebilen varlık olarak tanımlanmaktadır. Kişiler gerçek ve tüzel kişiler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Gerçek kişiler (tabii/fizik kişiler) insanlardır. Tüzel kişiler ise kendilerine kişilik tanınmış belli bir amaca yönelmiş kişi veya mal topluluklarıdır. Tüzel kişiler de kendi içinde özel hukuk tüzel kişileri ve kamu hukuku tüzel kişileri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Arpacı, 2000 : 1).

2.2.1. Tam – dar mükellef gerçek kişi kavramı

Gelir Vergisi Kanununda gerçek kişiler tam ve dar mükellef gerçek kişiler olarak ikiye ayrılmış olup, bu kişiler farklı vergilendirme rejimlerine tabi bulunmaktadır.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 3.maddesinde tam mükelleflerin kimler olacağı belirtilmiştir. Buna göre aşağıda yazılı gerçek kişiler, Türkiye içinde ve dışında elde ettikleri kazanç ve iratların tamamı üzerinden vergilendirilirler:

- Türkiye'de yerleşmiş olanlar,
- Resmi daire ve müesseselere veya merkezi Türkiye'de bulunan teşekkül ve teşebbüslere bağlı olup adı geçen daire, müessese, teşekkül ve teşebbüslerin işleri dolayısıyla yabancı memleketlerde oturan Türk vatandaşları (Bu gibilerden, buldukları memleketlerde elde ettikleri kazanç ve irattan dolayısı Gelir Vergisi'ne veya benzeri bir vergiye tabi tutulmuş bulunanlar, mezkur kazanç ve irat üzerinden ayrıca vergilendirilmezler).

"Türkiye'de yerleşme" kavramına Gelir Vergisi Kanununun 4.maddesinde açıklık getirilmektedir. Buna göre, aşağıda yazılı kimseler Türkiye'de yerleşmiş sayılmaktadır.

- İkametgahı Türkiye'de bulunanlar (Medeni Kanun 19. maddesi).
- Bir takvim yılı içinde Türkiye'de devamlı olarak altı aydan fazla oturanlar (Geçici ayrılmalar Türkiye'de oturma süresini kesmez).

Gelir Vergisi Kanununun 5. maddesi uyarınca aşağıda yazılı yabancılar memlekette altı aydan fazla kalsalar bile, Türkiye'de yerleşmiş sayılmazlar.

- Belli ve geçici görev veya iş için Türkiye'ye gelen iş, ilim ve fen adamları, uzmanlar, memurlar, basın ve yayın muhabirleri ve durumları bunlara benzeyen diğer kimselerle tahsil, tedavi, istirahat veya seyahat amacıyla gelenler.

- Tutukluluk, hükümlülük veya hastalık gibi elde olmayan sebeplerle Türkiye'de alıkonulmuş veya kalmış olanlar.

Dar mükellefler hakkındaki düzenleme ise Gelir Vergisi Kanunu'nun 6. maddesinde yer almaktadır. Söz konusu madde uyarınca, Türkiye'de yerleşmiş olmayan gerçek kişiler sadece Türkiye'de elde ettikleri kazanç ve iratlar üzerinden vergilendirilirler.

2.3. Gelire giren kazanç ve iratlar

Daha önceki tanımlarımızda “geliri; bir gerçek kişinin, bir takvim yılı içinde elde ettiği, kazanç ve iratların safi tutarıdır” şeklinde tanımlamıştık. Bu tanıma göre gelirin başlıca nitelikleri;

- Gelirin bir gerçek kişiye ait olması,
- Gelirin bir takvim yılı içinde meydana gelmesi,
- Gelirin elde edilmesi,
- Gelirin kazanç ve iratların safi tutarı olması,
- Gelirin genel toplam olması,
- Gelirin gerçek olması (Aksoy, 1996 : 154).

Diğer işlemlerde olduğu gibi, gerçek kişilerin para ve sermaye piyasası araçları ile ilgili işlemlerinin vergiye tabi tutulabilmesi için bu işlemler sonucu elde edilmesi gerekmektedir (Kaneti, 1989 : 317).

Gelire giren kazanç ve iratların neler olduğu hususu Gelir Vergisi Kanununun 2. maddesinde aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:

- Ticari kazançlar
- Zirai kazançlar
- Ücretler
- Serbest meslek kazançları
- Gayrimenkul sermaye iratları
- Menkul sermaye iratları
- Diğer kazanç ve iratlar

2.4. Para ve Sermaye Piyasası Araçlarından Elde Edilebilecek Gelir Türleri

Gerçek kişilerin para ve sermaye piyasası araçlarından elde edebilecekleri gelir türleri (ticari işletmelerden elde edilenlerin dışında) GVK'nun 2.maddesinde belirtilen gelir unsurlarından menkul sermaye iradı veya değer artış kazançları kapsamında ele alınmaktadır. Zira genel olarak söz konusu araçlardan elde edilen faiz veya kar payı gelirlerinin menkul sermaye iradı olarak, bunların vadesinden önce alım - satıma konu edilmesi halinde ise değer artış kazancı olarak vergilendirilmeleri söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla para ve sermaye piyasası araçlarının vergilendirilmesi ile ilgili açıklamalardan önce Gelir Vergisi Kanunundaki menkul sermaye iradı ve değer artış kazançları hakkındaki düzenlemeler ile ilgili temel açıklamalara aşağıda yer verilmektedir.

2.4.1. Menkul sermaye iradı

Vergi kanunlarımızda menkul kıymet kavramı kullanılmakla birlikte tanımı yapılmamıştır (01.01.2006'dan sonra yürürlüğe girecek GVK Geçici 67. maddenin

kapsamında olacak menkul kıymetler ise söz konusu maddede tanımlanmış bulunmaktadır). Buna karşılık menkul sermaye iradı Gelir Vergisi Kanunu'nun 75. maddesinde;

"Sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışında nakdi sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden müteşekkil sermaye dolayısıyla elde ettiği kar payı, faiz, kira ve benzeri iratlar" olarak tanımlanmıştır.

Maddenin devamında ise kaynağı ne olursa olsun aşağıda 15 bent halinde yazılı iratlar menkul sermaye iradı olarak sayılmıştır:

1. Her nevi hisse senetlerinin kar payları (kurucu hisse senetleri ve diğer intifa hisse senetlerine verilen kar payları ve pay sahiplerine hazırlık dönemi için faiz olarak veya başka adlarla yapılan her türlü ödemeler ile Sermaye Piyasası Kanunu'na göre kurulan yatırım fonları katılma belgelerine ödenen kar payları dahil).

2. İştirak hisselerinden doğan kazançlar (Limited Şirket ortaklarının iş ortaklıklarının ortakları ve komanditerlerin kar payları ile kooperatiflerin dağıttıkları kazançlar bu zümreye dahildir. Kooperatiflerin ortakları ile yaptıkları muamelelerden doğan karların ortaklara, kooperatifle yaptıkları muameleler nispetinde tevzii, kazanç dağıtımını sayılmaz).

Adi komandit şirketlerde komanditerlerin kar payları, şirket karının ilişkin bulunduğu takvim yılında elde edilmiş sayılır.

3. Kurumların idare meclisi başkan ve üyelerine verilen kar payları.

4. Kurumlar Vergisi Kanunu uyarınca yıllık veya özel beyanname veren dar mükellef kurumların, indirim ve istisnalar düşülmeden önceki kurum kazancından, hesaplanan kurumlar vergisi düşüldükten sonra kalan kısmı.

5. Her nevi tahvil ve Hazine bonosu faizleri ile Toplu Konut idaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresi'nce çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler (Döviz cinsinden yahut dövize, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetlerin itfası sırasında oluşan değer artışları irat sayılmaz).

6. Her nevi alacak faizleri (Adi, imtiyazlı, rehinli, senetli alacaklarla cari

hesap alacaklarından doğan faizler ve kamu tüzel kişilerince borçlanılan ve senede bağlanmış olan meblağlar için ödenen faizler dahil).

7. Mevduat faizleri (Bankalara, bankerlere, tasarruf sandıklarına, tevdiat kabul eden diğer müesseselere yatırılan vadeli, vadesiz paralara ödenen faizler, bunlar dışında kalan kişi ve kuruluşlardan devamlı olarak para toplama işi ile uğraşanların her ne şekil ve ad altında olursa olsun toplanan paralara sağladıkları gelirler ve menfaatler ile bankalar ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan aracı kurumlar arasındaki borsa para piyasasında değerlendirilen paralara ödenen faizler de mevduat faizi sayılır).

8. Hisse senetleri ve tahvillerin vadesi gelmemiş kuponların satışından elde edilen bedeller.

9. İştirak hisselerinin sahibi adına henüz tahakkuk etmemiş kar paylarının devir ve temlik karşılığında alınan para ve ayınlar.

10. Her çeşit senetlerin iskonto edilmesi karşılığında alınan iskonto bedelleri.

11. (3239 sayılı Kanunun 57'nci maddesiyle bent kaldırılmıştır).

12. Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kar payları ile kar, ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kar payları ve özel finans kurumlarınca kar ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kar payları.

13. (4842 sayılı Kanunun 37/1-e maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır Yürürlük; 24.04.2003).

14. Maddenin ikinci fıkrasının 5 numaralı bendinde yer alan menkul kıymetleri geri alım ve satım taahhüdü ile iktisap veya elden çıkarılması karşılığında sağlanan menfaatler.

15. Tüzel kişiliği haiz emekli sandıkları, yardım sandıkları ile emeklilik ve sigorta şirketleri tarafından

a) On yıl süreyle prim, aidat veya katkı payı ödemediği ayrılanlara yapılan ödemeler,

b) On yıl süreyle katkı payı ödemiş olmakla birlikte bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazanmadan ayrılanlar ile diğer sandık ve sigortalardan on yıl süreyle prim veya aidat ödeyenlere ve vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemeler,

c) Bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemeler.

Yasada yer alan genel tanımlamaya göre menkul sermaye iradının ana unsurları şunlardır:

- İrat sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışında elde edilmiştir.
- İrat nakdi sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden oluşan sermaye dolayısıyla elde edilmelidir.
- İrat kar payı, faiz, kira ve benzeri bir irat olmalıdır.

2.4.1.1. Menkul sermaye iradı sayılmayan işlemler ve menkul sermaye iratlarında indirim

GVK'nun 76. maddesinde menkul sermaye iradı sayılmayan haller düzenleme altına alınmıştır. Buna göre;

- Menkul kıymetin kuponlu veya kuponsuz olarak satılması,
- İştirak hisselerinin devir ve temliki,
- Menkul kıymetler ile iştirak hisselerinin tamamen veya kısmen itfa olunması karşılığında alınan paralar ile
- İtfa dolayısıyla verilen ikramiyeler menkul sermaye iradı sayılmamaktadır.

Maddenin devamında indirim oranı uygulanacak menkul sermaye iratları belirtilmektedir.

Söz konusu düzenleme uyarınca; döviz cinsinden açılan hesaplara ödenen faiz ve kar payları, dövize altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetler ile döviz cinsinden ihraç edilen menkul kıymetlerden elde edilenler hariç;

- Her nevi tahvil ve hazine bonusu faizleri ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler.

- Her nevi alacak faizleri (Adi, imtiyazlı, rehinli, senetli alacaklarla cari hesap alacaklarından doğan faizler ve kamu tüzel kişilerince borçlanılan ve senede bağlanmış olan meblağlar için ödenen faizler dahil).

- Mevduat faizleri (Bankalara, bankerlere, tasarruf sandıklarına, tevdiat kabul eden diğer müesseselere yatırılan vadeli, vadesiz paralara ödenen faizler ile bunlar dışında kalan kişi ve kuruluşlardan devamlı olarak para toplama işi ile uğraşanların her ne şekilde ve ad altında olursa olsun toplanan paralarla sağladıkları gelirler ve menfaatler de mevduat faizi sayılır).

- Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kar payları ile kar ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kar payları ve özel finans kurumlarınca kar ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kar payları.

- Menkul kıymetleri geri alım ve satım taahhüdü ile iktisap veya elden çıkarılması karşılığında sağlanan menfaatler.

- Menkul kıymetler yatırım fonları ve ortaklıkları, risk sermayesi yatırım fonları ve ortaklıkları ve gayrimenkul yatırım fonları ve ortaklıklarından sağlanan kar payları indirim uygulamasına tabidir.

İndirim oranı, Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre o yıl için tespit edilmiş olan yeniden değerlendirme oranının, aynı dönemde devlet tahvili ve hazine bonusu ihalelerinde oluşan bileşik ortalama faiz oranına bölünmesi suretiyle Maliye Bakanlığı'nca tespit edilmektedir.

2004 yılı gelirlerine uygulanacak indirim oranı %43,8 olarak tespit edilmiştir.

İndirim ile ilgili olarak göz önünde bulundurulması gereken hususlardan birisi de gelirin elde edildiği yıl için belirlenen indirim oranının uygulanması gerektiğidir

Ayrıca 220 Seri No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliği'nin 3.1.18 bölümünde indirimin menkul sermaye iratlarının gayrisafi (brüt) tutarlarına uygulanacağı belirtilmektedir.

Diğer taraftan Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü'ne ait bir özelgede TÜFE'ye endeksli menkul kıymetlerin başka bir değere endeksli menkul kıymetler kapsamında değerlendirileceği ifade edilmiştir (30.03.2000 tarih, 14029 sayılı özelge).

2.4.1.2. Menkul sermaye iratlarında safi irat

GVK'nun 78. maddesi çerçevesinde safi iradın bulunması için menkul sermaye iradından aşağıdaki giderler indirilir:

- Depo etme ve sigorta ücretleri gibi menkul kıymetlerin muhafazası için yapılan giderler.
- Temettü hisseleri ile faizlerin tahsil giderleri (Şirket toplantılarına bizzat veya vekaleten iştirak gibi sermayenin idaresi için yapılan giderler irattan indirilmez).
- Menkul kıymetler ve bunların iratları için ödenen her türlü vergi, resim ve harçlar (gelir vergisi irattan indirilmez).

2.4.1.3. Yabancı para ile ödenen faiz ve temettüleri

Menkul sermaye iratları, yabancı para ile tahsil edildiği veya yabancı para olarak kayıtlara intikal ettirildiği veya bu iratlara yabancı para olarak tasarruf edildiği takdirde söz konusu iratlar, tahsil edildikleri veya kayıtlara intikal ettirildikleri veya tasarruf olundukları günün borsa rayici üzerinden, borsada rayici yoksa Maliye Bakanlığı'nca belirlenecek kur üzerinden Türk Parasına çevrilir.

2.4.1.4. Dar mükellef gerçek kişilerde menkul sermaye iratlarının Türkiye’de elde edilmesi

GVK'nun 7. maddesinin 6. bendinde menkul sermaye iradının Türkiye’de elde edilmesi sermayenin Türkiye’de yatırılmış olması şartına bağlanmıştır. Sermayenin Türkiye’de yatırılmış olması şartının anlamı nakdi sermayenin konusu para olan değerlerin ya da mali yatırım sermayesinin Türkiye’de kullanılması karşılığında elde edilmiş olmasıdır. Örneğin; Türkiye’de yerleşik olmayan (dar mükellef) kişilerin Türk bankalarına yatırdıkları mevduat karşılığında elde ettikleri faiz gelirleri bu niteliktedir (Öncel/ Kumrulu/Çağan, 2000 : 261).

2.4.3.2. Değer artış kazançları

2.4.3.2.1. Yasal düzenleme

GVK'nun "Gelire giren diğer kazanç ve iratlar" başlıklı mük. 80. maddesine göre; aşağıda yazılı mal ve hakların elden çıkarılmasından doğan kazançlar değer artışı kazançlarıdır:

1. İvazsız olarak iktisap edilenler, Türkiye’de kurulu menkul kıymet borsalarında işlem gören ve üç aydan fazla süreyle elde tutulan hisse senetleri ile tam mükellef kurumlara ait olan ve bir yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetleri hariç, menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar (Üç aylık süreyi bir yıla kadar çıkartmaya veya tekrar kanuni süreye kadar indirmeye Bakanlar Kurulu yetkilidir).

2. 70. maddenin birinci fıkrasının (5) numaralı bendinde yazılı hakların (ihtira beratları hariç) elden çıkarılmasından doğan kazançlar.

3. Telif haklarının ve ihtira beratlarının müellifleri, mucitleri ve bunların kanuni mirasçıları dışında kalan kimseler tarafından elden çıkarılmasından doğan kazançlar.

4. Ortaklık haklarının veya hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kazançlar.

5. Faaliyeti durdurulan bir işletmenin kısmen veya tamamen elden çıkarılmasından doğan kazançlar.

6. İktisap şekli ne olursa olsun (ivazsız olarak iktisap edilenler hariç) 70.maddenin birinci fıkrasının (1), (2), (4) ve (7) numaralı bentlerinde yazılı mal (gerçek usulde vergiye tabi çiftçilerin zirai istihsalde kullandıkları gayri menkuller dahil) ve hakların, iktisap tarihinden başlayarak dört yıl içinde elden çıkarılmasından doğan kazançlar (Kooperatiflerin ortaklarına bu sıfatları dolayısıyla tahsis ettikleri gayri menkulleri tahsis tarihinde ortak tarafından satın alınmış sayılır).

Bu maddede geçen "elden çıkarma" deyimi, yukarıda belirtilen mal ve hakların;

- Satılması,
- Bir ivaz karşılığında devir ve temlik,
- Trampa edilmesi,
- Takası,
- Kamulaştırılması,
- Devletleştirilmesi ve
- Ticaret şirketlerine sermaye olarak konulmasını ifade eder.

2.4.3.2.2. Değer artış kazancı olarak nitelendirilecek kazançlar

GVK mük. 80. maddesine göre

- İvazsız olarak iktisap edilen tüm menkul kıymetler,
- Türkiye'de kurulu menkul kıymet borsalarında işlem gören ve ivazlı olarak edinilerek üç aydan fazla süreyle elde tutulan hisse senetleri,
- Tam mükellef kurumlara ait olan ve ivazlı olarak edinilerek bir yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetleri, elden çıkarıldığı takdirde elden çıkarma dolayısıyla oluşan kazanç değer artış kazancı olarak nitelendirilmemektedir.

Bu durumda;

- Türkiye'de kurulu menkul kıymet borsalarında işlem gören ve ivazlı olarak edinilerek üç aydan fazla süreyle elde tutulmayan hisse senetleri,
- Tam mükellef kurumlara ait olan ve ivazlı olarak edinilerek bir yıldan fazla süreyle elde tutulmayan hisse senetleri,
- İvazlı olarak iktisap edilmiş diğer tüm menkul kıymetlerin elden çıkarılması halinde doğacak kazanç bu kazancın belli bir tutarı aşması durumunda [2004 yılında elde edilen gelirler için 12.000.000.000.- TL(12.000.- YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için 13.000.000.000.- TL(13.000.- YTL)]değer artış kazancı olarak vergiye tabi tutulacaktır.

2.4.3.2.3. Vergilendirilmeyecek değer artış kazançları

GVK'nun 81. maddesi uyarınca,

1. Ferdi bir işletmenin sahibinin ölümü halinde, kanuni mirasçılar tarafından işletmenin faaliyetine devam olunması ve mirasçılar tarafından işletmeye dahil iktisadi kıymetlerin kayıtlı değerleriyle (bilanço esasına göre defter tutuluyorsa bilançonun aktif ve pasifiyle bütün halinde) aynen devir alınması,

2. Kazancı bilanço esasına göre tespit edilen ferdi bir işletmenin bilançosunun bir sermaye şirketine aktif ve pasifiyle bütün halinde devir olunması, devir alan şirketin bilançosuna aynen geçirilmesi ve devredilen ferdi işletmenin sahip veya sahiplerinin şirketten, devir bilançosuna göre hesaplanan öz sermayesi tutarında ortaklık payı alması (Bu ortaklık payını temsil eden hisse senetlerinin nama yazılı olması şarttır).

3. Kollektif ve adi komandit şirketlerin bu maddenin (2) numaralı bendinde yazılı şartlar dahilinde nev'i değiştirerek sermaye şirketi haline dönüşmesi (Kollektif ve adi komandit şirketlerin şekil değiştirerek anonim şirket haline dönüşmesi halinde şekil değiştiren kollektif ve adi komandit şirketlerin ortaklarının anonim şirketteki ortaklık paylarını gösteren hisse senetlerinin nama yazılı olması şarttır.) hallerinde değer artışı kazancı hesaplanmaz ve vergilendirilmez.

2.4.3.2.4. Vergilendirilmeyecek diğer kazanç ve iratlar

GVK'nun mük. 81. maddesinde vergilendirilmeyecek diğer kazanç ve iratlar hakkında düzenlemelere yer verilmektedir.

Söz konusu madde uyarınca, değer artışında safi kazanç, elden çıkarma karşılığında alınan para ve ayınlarla sağlanan ve para ile temsil edilebilen her türlü menfaatlerin tutarından, elden çıkarılan mal ve hakların maliyet bedelleri ile elden çıkarma dolayısıyla yapılan ve satıcının uhdesinde kalan giderlerin ve ödenen vergi ve harçların indirilmesi suretiyle bulunacaktır.

Hasılatın ayın ve menfaat olarak sağlanan kısmının tutarı ise Vergi Usul Kanununun değerlendirme ile ilgili hükümlerine göre tayin ve tespit olunacaktır.

Maliyet bedelinin mükelleflerce tespit edilememesi halinde maliyet bedeli yerine; Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre, takdir komisyonlarınca tespit edilecek bedel, kazancı bilanço veya işletme hesabı esasına göre tespit edilen işletmelerde ise son bilançoda veya envanter kayıtlarında gösterilen değer esas alınacaktır.

İşletmeye dahil amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin elden çıkarılması halinde, iktisadi kıymetlerin maliyet bedeli yerine amortismanlar düşüldükten sonra kalan net değeri esas alınacaktır.

Menkul kıymetlerin elden çıkarılmasında, iktisap bedelinin tevsik edilememesi halinde ise Vergi Usul Kanununun 266. maddesinde yazılı iktisabi değer iktisap bedeli olarak kabul edilecektir.

Maddenin devamında dar mükellefler hakkında özel bir düzenlemeye yer verilmektedir.

Buna göre, dar mükelleflerin (kurumlar dahil), yabancı sermaye mevzuatına göre ilgili mercilerden izin almak suretiyle, Türkiye'ye bizzat getirdikleri nakdi veya aynı sermaye karşılığında iktisap ettikleri menkul kıymetler ile iştirak hisselerini elden çıkarmalarından doğan değer artışı kazançlarının hesabında, kur farkından doğan kazançlar dikkate alınmayacaktır.

Ancak, bu mükelleflerin Türkiye'de elde ettikleri kazançların, münhasıran bu menkul kıymet veya iştirak hisseleri dolayısıyla elde edilen menkul sermaye iratlarından ve bu kıymet veya hisselerin elden çıkarılmasından doğan değer artışı kazançlarından ibaret olması şartı aranmaktadır.

Bu mükelleflerin, Türkiye'de menkul kıymet alım - satımıyla devamlı olarak uğraşmaları halinde ise kur farkından doğan kazançlar da ticari kazancın hesabında dikkate alınacaktır.

Kur farkından doğan kazançların hesabında, menkul kıymet veya iştirak hisselerinin iktisabına tahsis edilen yabancı sermayenin bu kıymet veya hisselerin iktisap tarihindeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz alış kuruna göre hesaplanan Türk Lirası karşılığı ile bu kıymet veya hisselerin elden çıkarılması tarihindeki aynı miktar yabancı sermayenin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz alış kuruna göre hesaplanan Türk Lirası karşılığı arasındaki fark esas alınacaktır.

Mal ve hakların elden çıkarılmasında iktisap bedeli, elden çıkarılan mal ve hakların, elden çıkarıldığı ay hariç olmak üzere Devlet İstatistik Enstitüsü'nce belirlenen toptan eşya fiyat endeksindeki (TEFE) artış oranında artırılarak tespit edilmektedir.

2.4.3.2.5. Dar mükellef gerçek kişilerde diğer kazanç ve iratların Türkiye'de elde edilmesi

GVK'nun 7. maddesinin 7. bendinde dar mükelleflerde diğer kazanç ve iratların Türkiye'de elde edilmesi bu kazanç veya iratları doğuran işin veya muamelenin Türkiye'de ifa edilmesi veya Türkiye'de değerlendirilmesi şartlarına bağlanmıştır.

Maddede sözü edilen değerlendirmeden amaç, ödemenin Türkiye'de yapılması veya ödeme yabancı memlekette yapılmışsa, Türkiye'de ödeyenin veya nam ve hesabına ödeme yapılanın hesaplarına intikal ettirilmesi veya karından ayrılmasıdır.

2.5. Gelirin Toplanması ve Beyanı

GVK'nun 85. maddesi uyarınca mükellefler, GVK'nun 2. maddesinde yazılı kaynaklardan bir takvim yılı içinde elde ettikleri kazanç ve iratları için bu kanunda aksine hüküm olmadıkça yıllık beyanname verirler. Bu kanuna göre beyanı gereken gelirlerin yıllık beyannameye toplanması zorunludur.

Tacirler, çiftçiler ve serbest meslek erbapları ticari, zirai ve mesleki faaliyetlerinden kazanç elde etmemiş olsalar bile, yıllık beyanname vermek zorundadırlar.

Söz konusu hüküm şirketlerin faaliyet ve tasfiye dönemlerine şamil olmak üzere kollektif şirket ortakları ile komanditeler hakkında da uygulanmaktadır.

Yabancı ülkelerde elde edilen kazanç ve iratlar:

1. Mükellefin bunları Türkiye'de hesaplarına intikal ettirdiği yılda.
2. Türkiye'de hesaplara intikal ettirilmemesinin mükellefin iradesi dışındaki sebeplerden ileri geldiği tevsik olunan hallerde, mükellefin bunlara tasarruf edebildiği yılda elde edilmiş sayılır.

2.5.1. Toplama yapılmayan haller

GVK'nun 85. maddesinde yer alan "Gelirin Toplanması" prensibinin istisnaları "Toplama Yapılmayan" hallerdir. Yani, GVK'nda asıl prensip tüm gelir unsurlarından elde edilen gelirlerin tek bir beyannameye toplanıp vergilenmesidir. Ancak, bazı gelirler için kanun özel durum getirmiş ve bunların beyannameye toplanmasını yasaklamıştır. Yani, mükellef istese de bu gelirler için yıllık beyanname veremez ya da bu gelirlerini diğer kazançları için vermiş olduğu yıllık beyannameye dahil edip beyan edemez (Sabuncu, 2005 : 123).

GVK'nun 86. maddesine göre, aşağıda belirtilen gelirler için yıllık beyanname verilmez, diğer gelirler için beyanname verilmesi halinde bu gelirler beyannameye dahil edilmez:

1. Tam mükellefiyette;

a) Gerçek usulde vergilendirilmeyen zirai kazançlar, GVK'nun 75. maddesinin 15. bendinde yazılı menkul sermaye iratları (GVK 75/15 bendi tüzel kişiliği haiz emekli sandıkları, yardım sandıkları ile emeklilik ve sigorta şirketleri tarafından yapılan bazı ödemeler ile ilgilidir), kazanç ve iratların istisna hadleri içinde kalan kısmı,

b) Tek işverenden alınmış ve tevkif suretiyle vergilendirilmiş ücretler (birden fazla işverenden ücret almakla beraber, birden sonraki işverenden aldıkları ücretlerinin toplamı, 103. maddede yazılı tarifenin ikinci gelir diliminde yer alan tutarı (2004 yılında elde edilen gelirler için 14.000.000.000.-TL(14.000 YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için 15.000.000.000.-TL (15.000.-YTL) aşmayan mükelleflerin, tamamı tevkif suretiyle vergilendirilmiş ücretleri dahil),

c) Vergiye tabi gelir toplamının [(a) ve (b) bentlerinde belirtilenler hariç] 103.maddede yazılı tarifenin ikinci gelir diliminde yer alan tutan (2004 yılında elde edilen gelirler için 14.000.000.000.-TL(14.000.- YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için 15.000.000.000 TL(15.000.-YTL) aşmaması koşuluyla, Türkiye'de tevkifata tabi tutulmuş olan; birden fazla işverenden elde edilen ücretler, menkul sermaye iratları ve gayrimenkul sermaye iratları,

d) Bir takvim yılı içinde elde edilen ve toplamı 600 milyon TL(600 YTL) [(2004 yılında elde edilen gelirler için 750.000.000.-TL(750.- YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için 800.000.000.- TL(800.-YTL)] aşmayan, tevkifata ve istisna uygulamasına konu olmayan menkul ve gayrimenkul sermaye iratları.

2.Dar mükellefiyette;

Tamamı Türkiye'de tevkif suretiyle vergilendirilmiş olan; ücretler, serbest meslek kazançları, menkul ve gayrimenkul sermaye iratları ile diğer kazanç ve iratlar.

Tevkif suretiyle vergilendirilmiş gelirler açısından dikkate alınması gereken hususlardan birisi de tevkifat oranının "0" olduğu gelirlerin de tevkif suretiyle

vergilendirilmiş gelirlerden sayılacaktır (Anayasa Mahkemesi'nin 19.03.1987 tarih, E:1986/5, K:1987/7 sayılı kararı).

2.6. Zararların Karlara Takas ve Mahsubu

GVK'nun 88. maddesinde; gelirin toplanmasında gelir kaynaklarının bir kısmından kaynaklanan zararların (80. maddede yazılı diğer kazanç ve iratlardan doğanlar hariç) diğer kaynakların kazanç ve iratlarına mahsup edileceği,

Mahsup işlemi sonucunda kapatılmayan zarar kısmının, izleyen yılların gelirinden indirileceği, arka arkaya beş yıl içinde mahsup edilmeyen zarar bakiyesinin izleyen yıllara nakil olunamayacağı hüküm altına alınmıştır.

Diğer taraftan menkul ve gayrimenkul sermaye iratlarında, gider fazlalığından doğanlar hariç, sermayede meydana gelen eksilmeler zarar olarak atanmaktadır.

Tam mükellefiyette yurt dışı faaliyetlerden doğan zararlar faaliyette bulunulan ülkenin vergi kanunlarına göre beyan edilen vergi matrahlarının (zarar dahil) her yıl o ülke mevzuatına göre denetim yetkisi verilen kuruluşlarca rapora bağlanması ve bu raporun aslı ile tercüme edilmiş bir örneğinin Türkiye'deki ilgili vergi dairesine ibrazı halinde mahsup edilebilecektir.

Denetim kuruluşlarınca hazırlanacak raporun ekinde yer alan vergi beyanlarının, bilanço ve kar-zarar cetvellerinin o ülkedeki yetkili mali makamlarca onaylanması zorunludur. Faaliyette bulunulan ülkede denetim kuruluşu olmaması halinde, her yıla ait vergi beyannamesinin, o ülke yetkili makamlarından alınan birer örneğinin mahallindeki Türk elçilik ve konsolosluktan, yoksa orada Türk menfaatlerini koruyan ülkenin aynı mahiyetteki temsilcilerine onaylatılarak, aslının ve tercüme edilmiş bir örneğinin ilgili vergi dairesine ibrazı yeterlidir.

Türkiye'de mahsup edilen yurt dışı zararın, ilgili ülkede de mahsup edilmesi halinde, Türkiye'deki beyannameye dahil edilecek yurt dışı kazanç, mahsuptan önceki tutar olacaktır.

Maddede yer alan düzenleme çerçevesinde Türkiye'de Gelir Vergisi'nden istisna edilen kazançlarla ilgili yurt dışı zararlar, yurt içindeki kazanç ve iratlardan mahsup edilememektedir.

Yurtdışında beyanname verilmemesi halinde yurtdışı zarar mahsubunun yukarıda belirtilen genel hükümlere göre yapılması gerekmektedir (Sabuncu, 2005 : 125).

2.7. Diğer İndirimler

GVK'nun 89. maddesinde gelir vergisi matrahının tespitinde, gelir vergisi beyannamesinde bildirilecek menkul sermaye iratları ve değer artış kazançlarından oluşacak gelirlere bu gelirlerin safi tutarının tespitinde indirilen giderlerden ayrı olarak aşağıdaki indirimlerin de yapılabileceği düzenleme altına alınmaktadır:

1) Beyan edilen gelirin % 10'unu (bireysel emeklilik sistemi dışındaki şahıs sigorta primleri için, beyan edilen gelirin % 5'ini) ve asgari ücretin yıllık tutarını aşmamak şartıyla, mükellefin şahsına, eşine ve küçük çocuklarına ait hayat, ölüm, kaza, hastalık, sakatlık, analık, doğum ve tahsil gibi şahıs sigorta primleri ile bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı payları (sigortanın veya emeklilik sözleşmesinin Türkiye'de kain ve merkezi Türkiye'de bulunan bir sigorta veya emeklilik şirketi nezdinde akdedilmiş olması, prim ve katkı tutarlarının gelirin elde edildiği yılda ödenmiş olması ve ücret geliri elde edenlerin ücretlerinin safi tutarının hesaplanması sırasında ayrıca indirilmemiş bulunması şartıyla, eşlerin veya çocukların ayrı beyanname vermeleri halinde, bunlara ait prim ve katkı payları kendi gelirlerinden indirilir).

Bakanlar Kurulu bu bentte yer alan oranları bir katına kadar artırmaya ve belirtilen haddi asgari ücretin yıllık tutarının iki katını geçmemek üzere yeniden belirlemeye yetkilidir.

2) Beyan edilen gelirin % 5'ini (2005 yılı ve sonrası kazançlar için % 10) aşmaması, Türkiye'de yapılması ve gelir veya kurumlar vergisi mükellefiyeti bulunan gerçek veya tüzel kişilerden alınacak belgelerle tevsik edilmesi şartıyla, mükellefin kendisi, eşi ve küçük çocuklarına ilişkin olarak yapılan eğitim ve sağlık harcamaları

(mükerrer 121 inci madde çerçevesinde eğitim ve sağlık harcamaları nedeniyle vergi indiriminden yararlanan ücretliler, aynı harcamalarını bu hükümden yararlanarak matrahlarından indiremezler).

3) Serbest meslek faaliyetinde bulunan veya basit usulde vergilendirilen özörlöülerin beyan edilen gelirlerine, 31 inci maddede yer alan esaslara göre hesaplanan yıllık indirim (Bu indirimden bakmakla yükümlü olduğu özörlü kişi bulunan serbest meslek erbabı ile hizmet erbabı (tevkifat matrahı dahil) da yararlanır).

4) Genel ve özel bütçeli kamu idareleri, il özel idareleri, belediyeler, köyler ile kamu yararına çalışan dernekler ve Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflara yıllık toplamı beyan edilecek gelirin % 5'ini (kalkınmada öncelikli yöreler için % 10'unu) aşmamak üzere, makbuz karşılığında yapılan bağış ve yardımlar.

5) Genel ve özel bütçeli kamu idarelerine, il özel idarelerine, belediyelere ve köylere bağışlanan okul, sağlık tesisi ve yüz yatak (kalkınmada öncelikli yörelerde elli yatak) kapasitesinden az olmamak üzere öğrenci yurdu ile çocuk yuvası, yetiştirme yurdu, huzurevi, bakım ve rehabilitasyon merkezi inşası dolayısıyla yapılan harcamalar veya bu tesislerin inşası için bu kuruluşlara yapılan her türlü bağış ve yardımlar ile mevcut tesislerin faaliyetlerim devam ettirebilmeleri için yapılan her türlü nakdi ve ayni bağış ve yardımların tamamı.

6) Fakirlere yardım amacıyla gıda bankacılığı faaliyetinde bulunan dernek ve vakıflara Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde bağışlanan gıda maddelerinin (01.01.2005 tarihinden itibaren gıda, temizlik, giyecek ve yakacak) maliyet bedelinin tamamı.

7) Genel ve özel bütçeli kamu idareleri, il özel idareleri, belediyeler, köyler, kamu yararına çalışan dernekler, Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflar ve bilimsel araştırma faaliyetinde bulunan kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan ya da Kültür ve Turizm Bakanlığınca desteklenen veya desteklenmesi uygun görölen;

a) Kültür ve sanat faaliyetlerine ilişkin ticari olmayan ulusal veya uluslararası organizasyonların gerçekleştirilmesine,

b) lkemizin uygarlık birikiminin kültürü, sanatı, tarihi, edebiyatı, mimarisi ve somut olmayan kültürel mirası ile ilgili veya ülke tanıtımına yönelik kitap, katalog, broşür, film, kaset, CD ve DVD gibi manyetik, elektronik ve bilişim teknolojisi yoluyla üretilenler de dahil olmak üzere görsel, işitsel veya basılı materyallerin hazırlanması, bunlarla ilgili derleme ve araştırmaların yayınlanması, yurt içinde ve yurt dışında dağıtımı ve tanıtımının sağlanmasına,

c) Yazma ve nadir eserlerin korunması ve elektronik ortama aktarılması ile bu eserlerin Kültür ve Turizm Bakanlığı koleksiyonuna kazandırılmasına,

d) 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamındaki taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, onarımı, yaşatılması, rölöve, restorasyon, restitüsyon projeleri yapılması ve nakil işlerine,

e) Kurtarma kazıları, bilimsel kazı çalışmaları ve yüzey araştırmalarına,

f) Yurt dışındaki taşınmaz Türk kültür varlıklarının yerinde korunması veya ülkemize ait kültür varlıklarının Türkiye'ye getirilmesi çalışmalarına,

g) Kültür envanterinin oluşturulması çalışmalarına,

h) 2863 sayılı Kanun kapsamındaki taşınır kültür varlıkları ile güzel sanatlar, ağdaş ve geleneksel el sanatları alanlarındaki ürün ve eserlerin Kültür ve Turizm Bakanlığı koleksiyonuna kazandırılması ve güvenliklerinin sağlanmasına,

i) Somut olmayan kültürel miras, güzel sanatlar, sinema, ağdaş ve geleneksel el sanatları alanlarındaki üretim ve etkinlikler ile bu alanlarda araştırma, eğitim veya uygulama merkezleri, atölye, stüdyo ve film platosu kurulması, bakım ve onanım, her türlü araç ve teçhizatın tedariki ile film yapımına,

j) Kütüphane, müze, sanat galerisi ve kültür merkezi ile sinema, tiyatro, opera, bale ve konser gibi kültürel ve sanatsal etkinliklerin sergilendiği tesislerin yapımı, onarımı veya modernizasyon çalışmalarına,

İlişkin harcamalar ile bu amaçla yapılan her türlü bağış ve yardımların % 100'ü (Bakanlar Kurulu, bölgeler ve faaliyet türleri itibariyle bu oranı yarısına kadar indirmeye veya kanuni oranına kadar çıkarmaya yetkilidir).

8) 3289 sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 17.6.1992 tarihli ve 3813 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun kapsamında yapılan sponsorluk harcamalarının; amatör spor dalları için tamamı, profesyonel spor dalları için % 50'si.

2.8. Para ve Sermaye Piyasası Araçlarının Vergilendirilmesi İle İlgili Olarak GVK' da Yer Alan Geçici Maddeler

1. GVK Geç. 55. maddede yer alan düzenleme:

GVK'nun Geç. 55. maddesinde 31.12.2004 tarihine kadar elde edilecek bir kısım menkul sermaye iratlarının beyan dışı bırakılmasına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Söz konusu madde uyarınca;

1.1.1999-31.12.2004 tarihleri arasında elde edilen ve tevkif suretiyle vergilendirilmiş bulunan;

- Mevduat faizleri (Bankalara, bankerlere, tasarruf sandıklarına, tevdiat kabul eden diğer müesseselere yatırılan vadeli, vadesiz paralara ödenen faizler, bunlar dışında kalan kişi ve kuruluşlardan devamlı olarak para toplama işi ile uğraşanların her ne şekil ve ad altında olursa olsun toplanan paralara sağladıkları gelirler ve menfaatler ile bankalar ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan aracı kurumlar arasındaki borsa para piyasasında değerlendirilen paralara ödenen faizler de mevduat faizi sayılır).

- Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kar payları ile kar ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kar payları ve özel finans kurumlarınca kar ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kar payları

- GVK 75. maddenin ikinci fıkrasının 5 numaralı bendinde yer alan menkul kıymetleri geri alım ve satım taahhüdü ile iktisap veya elden çıkarılması karşılığında sağlanan menfaatler (Repo gelirleri) ile,

- Menkul kıymetler yatırım fonlarının katılma belgelerine ödenen kar payları veya bu fonların katılma belgelerinin İMKB'de alım - satımından elde edilen kazançlar ile Türkiye'de kurulu vadeli işlem ve opsiyon borsalarında yapılan işlemler sonucunda elde edilen kazançlar,

için yıllık beyanname verilmez. Diğer gelirler nedeniyle beyanname verilmesi halinde de bu gelirler beyannameye dahil edilmez. Ticari işletmeye dahil olan bu gelirler, bu maddenin kapsamı dışındadır.

2. GVK Geç. 59. maddede yer alan düzenleme:

GVK Geç. 59. maddede devlet tahvili ve hazine bonolarının faiz gelirleri ve alım - satım kazançları ile ilgili özel bir istisna düzenlemesi yer almaktadır.

Bu düzenleme uyarınca, 31.12.2006 tarihine kadar 26.7.2001-31.12.2004 tarihleri arasında ihraç edilen Devlet tahvilleri ve Hazine bonolarının faiz gelirleri ve elden çıkarılmasından sağlanan diğer kazançlar toplamının; 2001 yılında 50 milyar TL'si (50 bin YTL), 2002 ve izleyen yıllarda bu tutarın veya artırılmış tutarın her yıl için belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılmasıyla bulunacak tutar gelir vergisinden müstesnadır. Bu istisnadan yararlananlar, mükerrer 80. ve Geçici 56. maddelerde yer alan istisnalardan ayrıca yararlanamaz. Ticari işletmelere ait olan bu tür gelirler hakkında bu madde hükmü uygulanmaz.

3. GVK Geç. 67. maddede yer alan düzenleme:

5281 sayılı Kanun ile Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen Geçici 67. maddede 01.01.2006 tarihinden itibaren para ve sermaye piyasası araçlarından elde edilecek gelirlere uygulanacak vergisel düzenlemeler yer almaktadır.

GVK Geç. 67. maddeye göre;

1) Bankalar ve aracı kurumlar takvim yılının üçer aylık dönemleri itibarıyla;

a) Alım - satımına aracılık ettikleri menkul kıymetler ile diğer sermaye piyasası araçlarının alış ve satış bedelleri arasındaki fark,

b) Alımına aracılık ettikleri menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası araçlarının itfası halinde alış bedeli ile itfa bedeli arasındaki fark,

c) Menkul kıymetlerin veya diğer sermaye piyasası araçlarının tahsiline aracılık ettikleri dönemsel getirileri (herhangi bir menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası aracına bağlı olmayan),

üzerinden % 15 oranında vergi tevkifatı yaparlar.

Aynı menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası aracından değişik tarihlerde alımlar yapıldıktan sonra bunların bir kısmının elden çıkarılması halinde, ilk giren ilk çıkar yöntemi kullanılmak suretiyle, tevkifat matrahının tespitinde dikkate alınacak alış bedeli belirlenir. Bir menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası aracının alımından önce elden çıkarılması halinde, elden çıkarılma tarihinden sonra yapılan ilk alım işlemi esas alınarak üzerinden tevkifat yapılacak tutar tespit edilir. Alış ve satış işlemleri dolayısıyla ödenen komisyonlar ile Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi tevkifat matrahının tespitinde dikkate alınır.

Üç aylık dönem içerisinde aynı türden menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası aracı ile ilgili olarak birden fazla alım - satım işlemi yapılması halinde tevkifatın gerçekleştirilmesinde bu işlemler tek bir işlem olarak dikkate alınır. Aynı türden menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası aracı alım - satımından doğan zararlar takvim yılı aşılmamak kaydıyla izleyen dönemlerin tevkifat matrahından mahsup edilir. Döviz, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası aracının alış ve satış bedeli olarak işlem tarihindeki Yeni Türk Lirası karşılıkları esas alınarak tevkifat matrahı tespit edilir. Menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası aracının yabancı bir para cinsinden ihraç edilmiş olması halinde ise tevkifat matrahının tespitinde kur farkı dikkate alınmaz.

Menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası aracı sahibinin, bu kıymetleri başka bir banka veya aracı kuruma aktarması halinde, söz konusu menkul kıymetlerin alış bedeli ve alış tarihi aktarma yapılan kuruma bildirilir. Aktarmanın başka bir kişi veya kurum adına yapılması halinde, alış bedeli ve alış tarihinin ilgili banka veya aracı kuruma bildirilmesinin yanı sıra işlem Maliye Bakanlığına da bildirilir. Bu bildirimler, başka bir kişi veya kurum adına naklin aynı banka veya

aracı kurumun bünyesinde gerçekleştirilmesi veya kıymetin sahibi tarafından fiziken teslim alınması halinde de yapılır.

Menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası aracının fiziken bir banka veya aracı kuruma teslim edilmesi halinde alış bedeli olarak, tevsik edilmesi kaydıyla, kıymet sahibinin beyanı esas alınır ve yapılan işlem Maliye Bakanlığına bildirilir.

Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan menkul kıymetler yatırım fonlarının (borsa yatırım fonları hariç) katılma belgelerinin ilgili olduğu fona iadesi, menkul kıymetler yatırım ortaklıklarının hisse senetlerinin alım - satımı, Hazine tarafından yurt dışında ihraç edilen menkul kıymetlerin alım - satımı, itfası sırasında elde edilen getirileri ile bunların dönemsel getirilerinin tahsilinde, tam mükellef kurumlara ait olan ve iki yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetlerinin elden çıkarılmasında ve hisse senetleri kar paylarının hisse sahipleri adına tahsilinde bu fıkra hükümleri uygulanmaz.

Bu fıkra kapsamında yapılan tevkifat tutarları, verilecek muhtasar beyannameye dahil edilmez. Banka ve aracı kurumlar, tevkif ettikleri vergileri şekli ve muhteviyatı Maliye Bakanlığınca belirlenecek bir beyanname ile tevkifat dönemini izleyen ayın yirminci günü akşamına kadar bağlı oldukları vergi dairesine beyan eder ve yirmi altıncı günü akşamına kadar öderler.

2) Bu Kanunun 75. maddesinin ikinci fıkrasının (5) numaralı bendinde yazılı menkul sermaye iratlarından (Hazine tarafından yurt dışında ihraç edilen menkul kıymetlerden elde edilenler hariç), ödemeyi yapanlarca, banka veya aracı kurumlara veya bunlar aracılığıyla diğer gerçek ve tüzel kişilere ödenenler hariç, % 15 oranında vergi tevkifatı yapılır. Bankalara veya aracı kurumlara alış bedeli tevsik edilmeksizin teslim edilmiş olan menkul kıymetlerin gelirlerinin ödenmesinde ise ödeme banka veya aracı kurumlar aracılığıyla yapılsa dahi tevkifat yapılır. Menkul kıymetin bir banka veya aracı kurum aracılığıyla alınmış olması halinde tevkifatta, bu işlemdeki itfa bedeli ile alış bedeli arasındaki fark esas alınır. Bu iratlar üzerinden 94.madde veya Kurumlar Vergisi Kanununun 24. maddesi kapsamında ayrıca tevkifat yapılmaz.

3) Bankalar ile aracı kurumlar, bir menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası aracını (hisse senetleri ile (1) numaralı fıkranın altıncı paragrafında belirtilen menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçları hariç) (1) numaralı fıkra kapsamında tevkifata tabi tutulmaksızın almaları halinde, kendilerine satış yapanlar adına satış bedeli ile alış bedeli arasındaki fark üzerinden % 15 oranında tevkifat yaparlar. Menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası aracının daha önce bir banka veya aracı kurumdan alınmamış olması halinde, tevkifatın yapılmasında alış bedeli yerine ihraç bedeli esas alınır. Tevkif edilen vergiler (1) numaralı fıkra kapsamında verilecek beyannameye dahil edilmek suretiyle beyan edilir ve ödenir.

4) 75 inci maddenin ikinci fıkrasının (7), (12) ve (14) numaralı bentlerinde yazılı menkul sermaye iratlarından ödemeyi yapanlarca % 15 oranında vergi tevkifatı yapılır. Bu iratlar üzerinden 94.madde veya Kurumlar Vergisi Kanununun 24. maddesi kapsamında ayrıca tevkifat yapılmaz.

5) Gelir sahibinin gerçek veya tüzel kişi ya da dar veya tam mükellef olması, vergi mükellefiyeti bulunup bulunmaması, vergiden muaf olup olmaması ve elde edilen kazancın vergiden istisna olup olmaması (1), (2), (3) ve (4) numaralı fıkra hükümleri uyarınca yapılacak tevkifatı etkilemez. Şu kadar ki, Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan borsa yatırım fonları ve emeklilik yatırım fonlarının elde ettikleri kazançlar üzerinden (1) ve (4) numaralı fıkralar uyarınca tevkifat yapılmaz.

6) Bu maddenin (1), (2), (3) ve (4) numaralı fıkralarında belirtilen tevkifat oranlarını yabancı para cinsinden ihraç edilen menkul kıymetlerden sağlanan getiriler ile döviz cinsinden açılmış hesaplardan elde edilen faiz gelirleri için beş puana kadar artırmaya veya kanuni oranına kadar indirmeye Bakanlar Kurulu yetkilidir.

7) (1), (2), (3) ve (4) numaralı fıkra hükümleri uyarınca tevkifata tabi tutulan kazançlar için gerçek kişilerce yıllık veya münferit beyanname verilmez. Diğer gelirler dolayısıyla verilecek yıllık beyannameye bu gelirler dahil edilmez. Ticari faaliyet kapsamında elde edilen gelirler ticari kazanç hükümleri çerçevesinde kazancın tespitinde dikkate alınır ve tevkif suretiyle ödenmiş olan vergiler, 94. madde kapsamında tevkif edilen vergilerin tabi olduğu hükümler çerçevesinde tevkifata tabi kazançların beyan edildiği beyannamelerde hesaplanan vergiden

mahsup edilir. Şu kadar ki, (2) ve (3) numaralı fıkralar kapsamında tevkif suretiyle ödenen verginin, işlem den doğan kazancın tabi olduğu tevkifat oranı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarı aşan kısmı yıllık beyannamede hesaplanan vergiden mahsup edilmez.

8) Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan menkul kıymetler yatırım fonları (borsa yatırım fonları hariç) ile menkul kıymetler yatırım ortaklıklarının Kurumlar Vergisinden istisna edilmiş olan portföy kazançları, dağıtılsın veya dağıtılmasın % 15 oranında vergi tevkifatına tabi tutulur. Bu kazançlar üzerinden 94. madde uyarınca ayrıca tevkifat yapılmaz. Bu fon veya ortaklıklarının katılma belgelerinin ilgili fona iadesinden elde edilen gelirler ile hisse senetlerinin alım - satımından elde edilen kazançlar için yıllık beyanname verilmez. Diğer gelirler nedeniyle beyanname verilmesi halinde de bu gelirler beyannameye dahil edilmez. Ticari işletmeye dahil olan bu nitelikteki gelirler, bu fıkra kapsamı dışındadır.

9) Bu maddenin yürürlük tarihinden önce ihraç edilmiş olan her nevi tahvil ve Hazine bonusu faizleri ile Toplu Konut İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerin elde tutulması veya elden çıkarılması suretiyle sağlanan gelirlerin vergilendirilmesinde (Dar mükellef kurumların, bu menkul kıymetleri elden çıkarmak suretiyle sağladıkları kazançlar hariç) bu madde hükümleri uygulanmaz. Bu gelirlerin vergilendirilmesinde, 31.12.2005 tarihi itibarıyla geçerli olan hükümler uygulanır.

10) Bu maddenin yürürlüğe girmesinden önce iktisap edilmiş olan menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılmasından veya elde tutulma sürecinde elde edilen gelirler (Dar mükellef kurumların, bu menkul kıymetleri elden çıkarmak suretiyle sağladıktan kazançlar hariç) için bu madde hükümleri uygulanmaz. Bu gelirlerin vergilendirilmesinde 31.12.2005 tarihi itibarıyla geçerli olan hükümler uygulanır.

11) Bu maddede geçen, "banka" kavramı 18.6.1999 tarihli ve 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamında Türkiye'de faaliyette bulunan bankaları, "aracı kurum"

kavramı ise 28.7.1981 tarihli ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu kapsamında Türkiye'de faaliyette bulunan aracı kurumları ifade eder.

12) Bu maddede geçen menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası aracı ifadesi, özel bir belirleme yapılmadığı sürece Türkiye'de ihraç edilmiş ve Sermaye Piyasası Kurulunca kayda alınmış ve/veya Türkiye'de kurulu menkul kıymet ve vadeli işlem ve opsiyon borsalarında işlem gören menkul kıymetler veya diğer sermaye piyasası araçları ile kayda alınmamış olsa veya menkul kıymet ve vadeli işlem borsalarında işlem görmese dahi Hazinece veya diğer kamu tüzel kişilerince ihraç edilecek her türlü menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası aracını ifade eder.

Bankaların ve aracı kurumların taraf olduğu veya bunlar aracılığıyla yapılan; belirli bir vadede, önceden belirlenen fiyat, miktar ve nitelikte, ekonomik veya finansal göstergelere dayalı olarak düzenlenenler de dahil olmak üzere, para veya sermaye piyasası aracını, malı, kıymetli madeni ve döviz alım, satım, değiştirme hak ve/veya yükümlülüğünü veren vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri bu madde uygulamasında diğer sermaye piyasası aracı addolunur.

13) Türkiye'de kurulu vadeli işlem ve opsiyon borsalarında yapılan işlemlerden 2006 yılında elde edilen kazançlar için (I) numaralı fıkrada belirtilen tevkifat oranı sıfır olarak uygulanır.

14) Bu madde kapsamına girmeyen ve 1.1.2006 tarihinden önce iktisap edilmiş olan menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan gelirlerin vergilendirilmesinde 31.12.2005 tarihi itibarıyla geçerli olan hükümler uygulanır.

15) Bu madde hükümlerinin uygulanmasına ilişkin esas ve usulleri belirlemeye Maliye Bakanlığı yetkilidir.

16) Bu madde hükümleri 31.12.2015 tarihine kadar uygulanır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GERÇEK KİŞİLERİN SERMAYE PİYASASI ARAÇLARINDAN ELDE ETTİKLERİ GELİRLERİN VERGİLENDİRİLMESİ

Para ve sermaye piyasası araçlarından 2004 yılında elde edilip 2005 yılında beyan edilecek gelirler ile 2005 yılında elde edilerek 2006 yılında beyan edilecek gelirlerin vergilendirilmesi ile ilgili olarak bu yıllara ait gelirlerin vergilendirilmesi ile ilgili yasal düzenlemeler arasında beyan ve istisna sınırlarının tutarları ile indirim oranı dışında bir farklılık bulunmamaktadır.

3.1. Hisse Senedi Gelirlerinin Vergilendirilmesi

3.1.1. Hisse senedi kar payları

Hisse senedi kar paylarının vergilendirilmesi için vergilendirilecek kar payının hangi yıl dağıtılacağı, herhangi bir istisnaya tabi olup olmayacağı, belirlenmelidir.

3.1.1.1. Hisse senedi kar paylarının (nakit kar payı) genel vergilendirme esasları

Hisse senedi kar payları genel vergilendirme esasları Türkiye’de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler, yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler olmak üzere 2 bölümde incelenmektedir.

3.1.1.1.1. Türkiye’de yerleşik (tam mükellef) gerçek Kişiler

Türkiye’de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişilerin vergilendirme esasları aşağıdaki gibidir.

3.1.1.1.1.1. Türk şirketlerinin hisse senetlerinden elde edilen kar payları

Hisse senetlerinden elde edilen kar payları menkul sermaye iradı olduğundan iratların vergilendirme esasına dahildirler.

Bu vergilendirme tam mükelleflerde şu şekildedir:

2003 yılında hisse senetlerinden elde edilen temettü gelirlerinin vergilendirilmesi konusunda değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerin başında, önceki yıllarda temettü gelirleri üzerinden nispeten daha az vergi ödenmesini sağlayan “vergi alacağı” uygulamasına son verilmesi gelmektedir. Bu uygulamaya son verilmiş olmakla beraber, hisse senetlerinden elde edilen temettü gelirlerinin % 50’si istisna olarak kabul edilmiş olup kalan tutarın diğer gelirler (stopaja tabi tutulmuş diğer menkul sermaye iratları -faiz, kar payı gibi- ve gayrimenkul sermaye iratları ile birden fazla işverenden elde edilen ücretler toplamı) ile birlikte 2004 yılında elde edilen gelirler için belirlenmiş tutar olan 14.000.000.000.-TL’yi (14.000.-YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için 15.000.000.000.-TL (15.000.-YTL) aşım aşımamasına bağlı bulunmaktadır. Bu sınırın aşılması halinde istisna sonrası tutarın tamamının izleyen yılda beyan edilmesi gerekmektedir (Danıştay 3.Daire’nin E: 2000/4013, K: 2003/929 sayılı kararı, Danıştay Dergisi, 2003).

Ayrıca fon payı uygulaması 01.01.2004 tarihinden itibaren yürürlükten kalktığından, 2004 ve takip eden yıllarda temettü dağıtan kurum tarafından, dağıtılan temettü üzerinden sadece % 10 oranında stopaj yapılacak olup, bu tutar üzerinden ayrıca fon payı kesintisi yapılmayacaktır (GVK, madde : 61).

Örneğin; 2004 yılında elde ettiği net kar payı 14 milyar TL olan bir gerçek kişinin sözü edilen diğer gelirlerinin brüt tutarı 6 milyar TL ise bu kişi kar paylarını ve diğer gelirlerini beyan etmeyecektir. Çünkü elde ettiği brüt kar payı 15.555.555.555 TL (14 milyar, % 10 stopaj oranı ile brütleştirilir. 14 milyar/1-%10) olup, istisna sonrası tutar 7.777.777.777 TL’dir. Diğer gelirlerle toplamı 14 milyar TL’yi aşmadığı için $(7.777.777.777+6.000.000.000=13.777.777.777)$ bu gelirler beyan edilmeyecektir. Eğer elde edilen net kar payı 15 milyar TL olsaydı, brüt kar payı 16.666.666.666.- TL olacak ve bu tutarını yarısı ile (8.333.333.333) diğer gelirlerin (6.000.000.000) toplamı olan 14.333.333.333 TL’nin tamamı beyan edilecekti. Şirket tarafından yapılan stopajın $(16.666.666.666 \times \%10 = 1.666.666.666.- TL)$ tamamı beyannamede hesaplanan gelirden mahsup edilecektir.

3.1.1.1.2. Yurt dışındaki şirketlerden elde edilen kar payları

Türkiye'de yerleşik gerçek kişilerin yurt dışındaki şirketlerden elde ettikleri kar payları Türkiye'de tevkifata ve istisna uygulamasına konu olmadığından stopaj ve istisna uygulanmayan diğer menkul sermaye iratları ve gayrimenkul sermaye iratları ile birlikte 2004 yılında elde edilen gelirler için belirlenmiş tutar olan 750.000.000 TL'yi (750 YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için 800.000.000.-TL (800 YTL) aşması halinde tamamının beyan edilmesi gerekmektedir. Bu gelirlerin yurt dışında tevkifata tabi tutulması halinde 750.000.000.-TL'nin (750.-YTL) hesabında stopaj dahil tutar dikkate alınmalıdır.

Yurt dışındaki şirketlerden kar payı elde edilmesi durumunda yatırımcıların dikkate alması gereken birinci husus söz konusu kar payı gelirleri için yurtdışında vergi ödenmesi durumunda bu vergilerin mahsup edilme imkanının bulunmasıdır.

Dikkat edilmesi gereken ikinci husus ise gelirin elde edildiği ülke ile Türkiye arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunması halinde bu anlaşmadaki vergileme prensiplerinin (temettü stopaj oranı ve gelirin beyan edilmeyeceği gibi) geçerli olacağı hususudur. Örneğin, Türkiye-Hollanda arasında imzalanan Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması uyarınca Hollanda şirketinden elde edilen nakit kar payları Türkiye'de vergilenmeyecektir.

Yurtdışından elde edilen kar paylarının Türk Lirası'na çevrilmesinde kar payının elde edildiği tarihteki TCMB döviz alış kurunun uygulanması gerekmektedir. Örneğin; 2004 yılında İsviçre'de mukim şirketin hisse senetlerinden elde ettiği net kar payı tutarı 650 İsviçre Frangı olan tam mükellef gerçek kişinin bu geliri üzerinden % 5 stopaj yapılmıştır. Kar payının elde edildiği tarihteki MB Döviz Alış Kuru 1.100.000 TL'dir. Bu durumda elde edilen brüt kar payı tutarı 752.631.578 TL ($650 \times 1.100.000 / 1 - \% 5$) olacaktır. Bu tutar 750 milyon TL'den fazla olduğu için hepsi beyan edilecek yapılan % 5'lik stopaj (37.631.578 TL) hesaplanacak olan vergiden mahsup edilecektir (Sabuncu, 2005 : 147).

3.1.1.1.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

Dar mükelleflere özel düzenlemeler getirilmiş olup özel durumlar hariç dar mükellef gerçek kişilere yapılan kar payı ödemeleri stopaja tabidir. Yapılan stopaj nihai vergileme niteliğindedir.

3.1.1.2. Hisse senedi kar paylarının vergilendirilmesinde özellik taşıyan durumlar

3.1.1.2.1. Bedelsiz olarak edinilen hisse senetleri

Bedelsiz hisse senetleri iç kaynaklı sermaye artırımları sonucunda edinilmekte, iç kaynaklı sermaye artırımları ise kar yedekleri veya sermaye yedeklerinin sermayeye ilavesi yolu ile gerçekleştirilmektedir ki sermaye yedeklerinin sermayeye ilavesi kar dağıtımı sayılmamaktadır ve bu durumda bedelsiz hisse senedinin kar payı geliri olmayacağını ortaya koymaktadır.

3.1.1.2.2. Kurumların devir ve birleşmeleri sonucunda alınan yeni şirketin hisse senetleri

Kurumların birleşmesi durumunda katılan kurumun ortakları veya sahiplerine birleşilen kurumun sermayesinden pay verilmekte ve birleşen kurumun ortaklarının ellerinde bulunan hisse senetleri birleşilen kurumun hisse senetleri ile değiştirilmektedir. Ortakların aldıkları yeni hisse senetlerinin değerleri eskilerinin değeri ile aynı olabileceği gibi daha düşük veya daha yüksek de olabilmektedir. Birleşen kurum ortaklarına verilen hisse senetlerinin değeri birleşen kuruma ait olup değiştirdikleri hisse senetlerinin değerinden daha fazla ise aradaki farkın vergilenip vergilenmeyeceği ve bu farkın hangi kazanç unsuruna girdiği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır (Kızılot, 2002 : 2352).

1. Görüşe göre, birleşme ile birleşen kurum ortaklarının bu kuruma ait sermaye payları yerine birleşilen kurumun sermayesinden pay verilmektedir. Birleşen kurum ortaklarına verilen yeni hisse senetlerinin değerlerinin birleşen kurumun nominal sermayesine isabet eden dışında kalan kısmının kendileri yönünden menkul sermaye iradı sayılması gerekliliği doğacaktır (Özbalcı, 1998 : 683).

2. Görüşe göre, Bir kuruma ait hisse senedinin verilip bir başka kuruma ait hisse senedinin iktisap edilmesi durumunda bir hisse senedi trampası söz konusu olmaktadır. Bu durumda menkul sermaye iradı elde edildiğinden söz edilemez. Trampa sonucu elde edilen fark menkul kıymet satış geliri kabul edilmelidir (Özbalcı, 1998 : 685).

Ancak bu konuda ki görüşüm söz konusu işlemlerde gerek kar payı geliri gerekse de alım satım kazancı elde edilmediği yönündedir. Kurumların birleşmelerinde katılan kurum birleşilen kurum içinde devam etmektedir. Birleşme sonucunda verilen hisseler katılan kurumun sermayesini temsil etmektedir. Hisselerin devri söz konusu olmadığı gibi, elde edilen nakit bir gelir de söz konusu değildir.

3.1.2. Hisse senedi alım – satım kazançları

Hisse senetlerinin alım - satım kazançlarının vergilendirilmesi ile ilgili düzenleme GVK'nun 80. maddesinde yer almaktadır. Söz konusu maddede hangi hisse senetlerinin alım-satım kazançlarının vergiye tabi olmadığı açıkça belirtilmektedir.

Buna göre hisse senetleri alım - satımından elde edilecek kazançların vergiye tabi tutulmasının gerekip gerekmediğinin belirlenmesinde aşağıda belirtilen hususlar önem arz etmektedir.

-Hisse senetlerinin Türkiye'de kurulu menkul kıymet borsalarında işlem görüp görmediği,

-Hisse senetlerinin ait olduğu kurumun mükellefiyet durumu,

-Hisse senetlerinin ediniminin ivazlı mı ivazsız mı olduğu,

-Elde tutma süresi (Özbalcı, 2003 : 634).

Diğer taraftan maddede sözü edilen hisse senedi kavramı senede bağlanmamış ortaklık paylarını kavramamakta, sadece hisse senedi özelliğini taşıyan kıymetli evrakları kapsamaktadır. Yani hisse senedine bağlanmamış ortaklık paylarının sözleşme ile devri hisse senedi devri anlamına gelmemektedir (Seviğ, 1999).

3.1.2.1. Türkiye’de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

3.1.2.1.1. Vergiye tabi olmayan alım-satım kazançları

- Hisse senedi ivazsız olarak edinilmiş ise (örneğin; veraset yolu ile veya bağışlama yolu ile iktisap edilmişse) bu hisse senedinin elden çıkarılmasından doğacak kazançlar vergiye tabi değildir. Bu durumda elden çıkarma belli bir süreye de bağlanmamıştır.

- Türkiye’de kurulu menkul kıymet borsalarında işlem gören ve ivazlı olarak edinilen hisse senetlerinin 3 aydan sonra elden çıkarılması halinde doğan kazançlar vergiye tabi değildir.

- Son olarak Türkiye’de kurulu menkul kıymet borsalarında işlem görmemekle beraber tam mükellef kurumlara ait olup; ivazlı olarak elde edinilen ve bir yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetlerinin elden çıkarılmasından doğan kazançlar da vergiye tabi değildir. Tam mükellef kurumlar kanuni veya iş merkezleri Türkiye’de bulunan kurumlardır (Alım-satım ile ilgili hükümler 01.01.2006’dan sonra değişikliğe uğrayacaktır).

3.1.2.1.2. Vergiye tabi alım - satım kazançları

Yukarıda belirtilen durumların dışında gerçekleştirilecek tüm alım - satım kazançları yani;

- Türkiye’de kurulu menkul kıymet borsalarında işlem gören ve ivazlı olarak edinilen hisse senetlerinin 3 ay içinde elden çıkarılması halinde doğan kazançlar ile

- Türkiye’de kurulu menkul kıymet borsalarında işlem görmemekle beraber tam mükellef kurumlara ait olup; ivazlı olarak elde edinilen hisse senetlerinin bir yıl içinde elden çıkarılmasından doğan kazançlar,

- Elde tutma süresi ne olursa olsun dar mükellef kurumlara ait hisse senetlerinin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar, kanunda belirtilen tutarı [2004 yılında elde edilen kazançlar için bu tutar 12.000.000.000.- TL (12.000.-YTL).

2005 yılında elde edilen kazançlar için 13.000.000.000.- TL (13.000.- YTL)]aşması koşulu ile aşan kısım vergiye tabi kazanç olarak dikkate alınacaktır.

Söz konusu kazançların vergilendirilmesinde endeksleme(maliyet revizesi). uygulamasının göz önünde bulundurulması ve bu uygulama sonrasında ki toplam kazancın diğer değer artış kazançları ile birlikte 2004 yılı için belirlenen istisna tutarı olan 12.000.000.000.-TL (12.000.-YTL)'yi aşıp aşmadığının tespit edilmesi gerekmektedir.

3.1.2.1.3. Satılan hisse senetlerinin iktisap tarihlerinin belirlenmesi

Belirli bir şirketin hisse senedinden değişik tarihlerde alımlar yapıldıktan sonra, alınan hisse senetlerinin bir kısmının elden çıkarılması halinde, elden çıkarılan hisse senetlerinin hangi işlem ile alındığı konusunda serbestçe karar verilebilmektedir. Bir başka ifade ile, satış anında elde bulunması koşulu ile satılan hisse senedinin hangi tarihteki alımdan geldiği satışı yapan kişi tarafından serbestçe belirlenebilmektedir.

3.1.2.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

Bu konuda yurtiçinde yerleşik gerçek kişilerle tek farklılıkları alım - satımdan doğan kazançları 15 gün içinde bildirmelerinin gerekliliğidir (Sabuncu, 2005 : 158-162).

3.2.Yatırım Ortaklıkları Hisse Senetlerinden Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi

YO hisse senetlerinden elde edilen gelirler diğer hisse senetlerinde olduğu gibi kar payı ve alım - satım kazancıdır. YO hisse senetleri kar payı gelirlerinin vergilendirilmesi diğer hisse senedi kar paylarının vergilendirilmesinden birkaç noktada farklılık göstermekle beraber, YO hisse senetleri alım - satım kazançlarının vergilendirilmesi ile diğer hisse senedi alım - satım kazançlarının vergilendirilmesi arasında herhangi bir farklılık bulunmamaktadır.

3.2.1.Yo hisse senedi kar payları

Yatırım ortaklıkları hisse senetlerinden elde edilen kar paylarının vergilendirilmesi diğer hisse senetlerinin vergilendirilmesinden iki noktada farklılık göstermektedir.

1) İlk fark, yatırım ortaklıkları hisse senetleri kar payları hakkında indirim uygulamasının geçerli olmasıdır. GVK 76.maddede yer alan yasal düzenleme gereği, indirim menkul kıymetler yatırım ortaklıkları, risk sermayesi yatırım ortaklıkları ve gayrimenkul yatırım ortaklıklarından sağlanan kar paylarına uygulanmaktadır.

2) İkinci fark ise stopajın uygulanma zamanı ve oranlarında kendini göstermektedir. Stopaj oranı A tipi (portföyünün en az %25'i hisse senetlerinden oluşan) menkul kıymet yatırım ortakları ile Risk Sermayesi Yatırım Ortaklıkları ve Gayrimenkul Yatırım ortaklıkları için %0, B tipi (portföyünün en az %25'i hisse senetlerinden oluşmayan) menkul kıymet yatırım ortaklıkları için %10 dur. Kurum bünyesinde karın dağıtımına bağlı olmaksızın yapılan bu stopaj nedeniyle fiili kar dağıtımı yapıldığında stopaj yapılmamaktadır.

3.2.1.1. Yo hisse senedi kar paylarının genel vergilendirme esasları

YO Hisse senedi kar paylarının genel vergilendirme esasları da Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler ve yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler olmak üzere 2 bölümde incelenmektedir.

3.2.1.1.1. Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

3.2.1.1.1.1. Türk yatırım ortaklığı hisse senetlerinden elde edilen kar payları

Yasal düzenleme gereği, tam mükellef gerçek kişilerin tam mükellef kurumlardan elde ettikleri kar paylarının 1/2'si vergiden istisnadır. Bu durumda, tam mükellef Yatırım Ortaklıkları hisse senetlerinden elde edilen kar paylarının indirim oranı (2004 yılı gelirlerine uygulanacak indirim oranı % 43,8) uygulamasından sonraki tutarının 1/2'si vergiden istisna olup, kalan tutarın stopaja tabi diğer gelirlerle (stopaja tabi menkul kıymet faizleri, stopaja tabi gayrimenkul sermaye iratları,

stopaja tabi birden fazla işverenden elde edilen ücret gelirleri gibi) birlikte 2004 yılında elde edilen gelirler için belirlenmiş olan 14.000.000.000.-TL'yi (14.000.-YTL), 2005 yılında elde edilen gelirleri için 15.000.000.000.- TL'yi (15.000.-YTL) aşması halinde indirim oranı ve istisna uygulandıktan sonraki kısmın beyan edilmesi söz konusudur.

3.2.1.1.1.2. Yurt dışındaki yatırım ortaklıklarından elde edilen kar payları

Türkiye'de yerleşik gerçek kişilerin yurt dışındaki Yatırım Ortaklıklarından elde ettikleri kar payları Türkiye'de tevkifata ve istisna uygulamasına konu olmadığından stopaj ve istisna uygulanmayan diğer menkul sermaye iratları ve gayrimenkul sermaye iratları ile birlikte 2004 yılında elde edilen gelirler için belirlenen tutar olan 750.000.000.- TL'yi (750.- YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için 800.000.000.- TL(800.-YTL) aşması halinde tamamının beyan edilmesi gerekmektedir. Bu gelirlerin yurt dışında tevkifata tabi tutulması halinde 750.000.000.- TL'nin(750.-YTL) hesabında stopaj dahil tutar dikkate alınmalıdır.

Yurtdışından elde edilen kar paylarının ve mahsup edilecek verginin Türk Lirası'na çevrilmesi ve Türk Lirası'na çevrilmesinde de TCMB döviz alış kurunun uygulanması gerekmektedir.

3.2.1.1.2. Yurt dışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

Yurt dışında yerleşik gerçek kişilerin Türkiye'de kar payı elde etmesi halinde dar mükellefler için getirilen özel düzenleme gereği, tamamı Türkiye'de tevkif suretiyle vergilendirilmiş olan kar payı gelirleri beyana tabi değildir. Yani Kurum bünyesinde yapılan stopaj (%0 veya %10) dar mükellef gerçek kişiler için nihai vergileme niteliğindedir (Sabuncu, 2005 : 175-176).

3.2.1.2. Yo hisse senedi alım-satım kazançları

YO Hisse senedi alım - satım kazançlarının vergilendirme esasları Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler ve yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler olmak üzere 2 bölümde incelenmektedir.

3.2.1.2.1. Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

3.2.1.2.1.1. Vergiye tabi olmayan yo hisse senedi alım-satım kazançları

YO hisse senedi ivazsız olarak edinilmiş ise (örneğin; veraset yolu ile veya bağışlama yolu ile iktisap edilmişse) bu hisse senedinin elden çıkarılmasından doğacak kazançlar vergiye tabi değildir.

- Türkiye'de kurulu menkul kıymet borsalarında işlem gören ve ivazlı olarak edinilen YO hisse senetlerinin 3 aydan sonra elden çıkarılması halinde doğan kazançlar vergiye tabi değildir.

3.2.1.2.1.2. Vergiye tabi yo hisse senedi alım - satım kazançları

Yukarıda belirtilen durumların dışında gerçekleştirilecek tüm alım - satım kazançları kanunda belirtilen durumu aşması koşulu ile vergiye tabi kazanç olarak dikkate alınacaktır.

Söz konusu kazançların vergilendirilmesinde endeksleme (maliyet revizesi) uygulamasının göz önünde bulundurulması, indirimi mümkün giderlerin indirimi sonrasında kalan kazancın diğer değer artış kazançları ile birlikte 2004 yılında elde edilen kazançlar için belirlenen 12.000.000.000.-TL'yi (12.000.-YTL), 2005 yılında elde edilen kazançlar için 13.000.000.000.-TL'yi (13.000.-YTL) aşmış olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir.

3.2.1.2.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

Bu konuda yurtiçinde yerleşik gerçek kişilerle tek farklılıkları alım - satımdan doğan kazançları 15 gün içinde bildirmelerinin gerekliliğidir.

3.3. Yatırım Fonu Katılma Belgelerinden Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi

3.3.1. Yatırım fonu katılma belgeleri kar payları

GVK, SPK' ya göre kurulan yatırım fonu katılma belgelerine fon tarafından ödenen kar paylarını menkul sermaye iradı olarak kabul etmektedir.

3.3.1.1. Türkiye 'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

3.3.1.1.1. Türkiye'de kurulu yatırım fonları katılma belgelerinden elde edilen kar payları

Bu kar payları için 31.12.2005 tarihine kadar beyanname verilmeyecek, başka gelirler nedeniyle beyanname verilse bile menkul kıymet yatırım fonları kar payları beyannameye dahil edilmeyecektir (GVK, Geç. madde : 55).

3.3.1.1.2. Yurtdışında kurulu yatırım fonları katılma belgelerinden elde edilen kar payları

Türkiye'de yerleşik gerçek kişilerin yurt dışında kurulu yatırım fonlarına ait katılma belgelerinden elde ettikleri kar payları (sahip oldukları katılma belgelerini fona iade etmek suretiyle elden çıkarmaları suretiyle) tevkifata ve istisna uygulamasına konu olmadığından 2004 yılında elde edilen gelirler için belirlenmiş tutar olan 750.000.000.-TL'yi (750.-YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için 800.000.000.-TL'yi (800.-YTL). aşması halinde tamamının beyan edilmesi gerekmektedir (GVK, madde : 86).

Yurt dışındaki fonlardan katılma belgesi kar payı elde edilmesi durumunda söz konusu kar payı gelirleri için yurtdışında vergi ödenmesi durumunda bu vergilerin mahsup edilme imkanının bulunduğu ve gelirin elde edildiği ülke ile Türkiye arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunması halinde bu anlaşmadaki vergileme prensiplerinin geçerli olduğu hususları göz önünde bulundurulmalıdır (Sabuncu, 2005 : 179).

3.3.1.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef). gerçek kişiler

Menkul kıymet yatırım fonu katılma belgeleri kar payları 31.12.2005 tarihine kadar beyana tabi değildir. Bu hükmün uygulanmasında tam veya dar mükellef gerçek kişi ayrımı yapılmamıştır (GVK, Geç. madde: 55).

Dar mükellefiyette, tamamı Türkiye'de tevkif suretiyle vergilendirilmiş olan menkul sermaye iratları beyana tabi olmadığından stopaj yolu ile vergilendirilen katılma belgesi kar payları bu madde uyarınca da beyana tabi değildir (GVK madde: 86/2).

MKYF'larının portföy işletmeciliğinden elde ettikleri kazançları kurumlar vergisinden istisna olmakla beraber fon bünyesinde;

A tipi yatırım fonları %0

B tipi yatırım fonları %10 oranlarında stopaja tabidir.

3.3.2. Yatırım fonu katılma belgeleri alım – satım kazançları

Yatırım fonu katılma belgelerinden sağlanan kazanç, alım ve satım fiyatları arasındaki farktır. Alım ve satım fiyatları portföye dahil menkul kıymetlerin borsada oluşan değerlerine göre belirlenmektedir. Yatırım fonlarından sağlanan kazanç portföye dahil menkul kıymetler vasıtasıyla portföye intikal eden kar payı, faiz ve bu menkul kıymetlerin borsada alınıp satılmasından kaynaklanan değer artış kazancından oluşabilir. Bu 3 tür gelirin biri, birkaçı veya tümü portföy kazancını oluşturabilir. Ve ortaya çıkan kazanç katılma belgelerine yansıtılır. Yansıtma sonucu katılma belgelerinin alım ve satım fiyatları saptanmaktadır. Bu açıklamalar esasen katılma belgelerinden kar payı elde edilemeyeceğini göstermektedir (Şengül 2002 : 73).

3.4. Kamu Menkul Kıymetlerinden Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi

3.4.1. Devlet tahvili ve hazine bonosundan elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi

Devlet tahvili ve hazine bonolarından faiz geliri ve alım - satım kazancı olmak üzere iki tür gelir elde edilmektedir.

3.4.1.1. Faiz gelirleri

Gelir Vergisi Kanunu devlet tahvili ve hazine bonusu faizlerini menkul sermaye iradı olarak kabul etmektedir. Aynı kanunun indirim ile ilgili düzenlemesi TL cinsinden devlet tahvili ve hazine bonusu faiz gelirleri hakkında da uygulanmaktadır.

26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilen devlet tahvili ve hazine bonusu faiz gelirlerinin vergilendirilmesi ile özel sektör tahvil faiz gelirlerinin

vergilendirilmesi arasında stopaj oranları dışında bir farklılık bulunmamaktadır (GVK, Geç. madde : 59). Bu farklılıklar dışında, özel sektör tahvil faizlerinin vergilendirilmesi ile 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilen devlet tahvili ve hazine bonusu faiz gelirlerinin vergilendirilmesi paralellik arz etmektedir.

Dolayısıyla, Devlet tahvili ve hazine bonusu faiz gelirlerinin vergilendirilmesinde;

- Devlet tahvili veya hazine bonosunun TL cinsinden mi, yoksa döviz cinsinden veya döviz, altın gibi bir değere endeksli mi olduğu,
- Devlet tahvili ve hazine bonosunun 26.07.2001 tarihinden önce mi yoksa sonra mı ihraç edildiği hususları önem taşımaktadır (Sabuncu, 2005 : 190).

3.4.1.1.1. Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

3.4.1.1.1.1. 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilen devlet tahvili ve hazine bonusu faiz gelirleri

26/07/2001 tarihinden önce Türk Lirası cinsinden ihraç edilen devlet tahvili ve hazine bonusu faiz gelirlerine indirim oranı uygulandıktan sonra kalan tutar stopaja tabi tutulmuş diğer gelirler ile (Stopaja tabi tutulmuş diğer menkul sermaye iratları (faiz, kar payı gibi) ve gayrimenkul sermaye iratları ile birden fazla işverenden alınan ücretler gibi) birlikte 2004 yılında elde edilen gelirler için belirlenmiş tutar olan 14.000.000.000.-TL'yi (14.000.- YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için 15.000.000.000.-TL'yi (15.000.- YTL) aşması halinde tamamının beyan edilmesi söz konusu olacaktır.

26/07/2001 tarihinden önce ihraç edilmekle birlikte döviz cinsinden veya dövize, altına veya başka bir değere endeksli devlet tahvili ve hazine bonusu faizleri hakkında ise yasal düzenleme gereği indirim oranı uygulanamayacağından elde edilen faiz gelirinin tutarı stopaja tabi tutulmuş diğer gelirler ile (Stopaja tabi tutulmuş diğer menkul sermaye iratları (faiz, kar payı gibi) ve gayrimenkul sermaye iratları birden fazla işverenden alınmış ücretler gibi) birlikte 2004 yılında elde edilen gelirler için belirlenmiş tutar olan 14.000.000.000 TL'yi (14.000.- YTL), 2005

yılında elde edilen gelirler için 15.000.000.000.-TL'yi (15.000.-YTL) aşıyorsa tamamı beyan edilecektir.

Döviz cinsinden yahut dövize, altına veya başka bir değere endeksli Devlet İç Borçlanma Senetlerinin itfası sırasında ana paranın döviz ya da endekslenmiş değer üzerinden ödenmesi halinde anaparada ve faiz gelirlerinde meydana gelen değer artışları irat sayılmayacak olup, söz konusu hazine bonusu ve tahvile ilişkin olarak sadece faiz gelirleri dikkate alınacaktır (Erol/Yıldırım, 2001 : 205).

Diğer taraftan, yine Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğünce verilen bir özeldede, “iskontolu olarak ihraç edilen devlet tahvillerinde faiz üzerinden alınacak verginin yatırımcı senedi ihraç tarihinden daha sonraki bir tarihte almış olsa dahi senedin ihraç bedeli ile itfa bedeli arasındaki fark üzerinden hesaplanması gerektiği, faiz için hesaplanan verginin itfa sırasında Hazine tarafından kesildiği ve yatırımcıya ödendiği” ifade edilmiştir (M. B. Gelirler Genel Müdürlüğü, 05.04.2000 Tarihli, 15185 sayılı özelge).

3.4.1.1.1.2. 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen devlet tahvili ve hazine bonusu faiz gelirleri

26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen devlet tahvili ve hazine bonusu faiz gelirleri ve elden çıkarılmasından sağlanan diğer kazançlar toplamına yasal düzenleme gereği 2004 yılında elde edilen gelirler için 156.505.290.000 TL (156.505, 29.-YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için 174.033.880.000 TL (174.033, 88.- YTL) olarak belirlenen özel bir istisna tutarı uygulanmaktadır.

Buna göre;

- 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında Türk Lirası cinsinden ihraç edilen devlet tahvili ve hazine bonusu faiz gelirleri hakkında indirim oranı ve 2004 yılında elde edilen gelirler için 156.505.290.000.- TL (156.505, 29.-YTL), 2005 yılı gelirleri için 174.033.880.000.-TL (174.033, 88.- YTL) olarak belirlenen istisna uygulandıktan sonra kalan tutar stopaja tabi tutulmuş diğer gelirler ile (Stopaja tabi tutulmuş diğer menkul sermaye iratları, faiz, kar payı gibi, ve gayrimenkul sermaye

iratları birden fazla işverenden alınmış ücretler gibi) birlikte 2004 yılında elde edilen gelirler için belirlenmiş tutar olan 14.000.000.000.- TL'yi (14.000.- YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için 15.000.000.000.-TL'yi (15.000.- YTL) aşıyorsa, indirim oranı ve istisna sonrası tutarlar için beyanname verilecektir.

- 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında döviz cinsinden veya dövize, altına veya başka bir değere endeksli olarak ihraç edilen devlet tahvili ve hazine bonosundan elde edilen faiz gelirlerine ise yasal düzenleme gereği indirim oranı uygulanamayacağından, söz konusu faiz gelirlerine 2004 yılında elde edilen gelirler için 156.505.290.000.- TL (156.505, 29.- YTL) 2005 yılında elde edilen gelirler için bu tutar 174.033.880.000.-TL (174.033, 88.- YTL) olarak belirlenen istisna uygulandıktan sonra kalan tutar stopaja tabi tutulmuş diğer gelirler ile (Stopaja tabi tutulmuş diğer menkul sermaye iratları (faiz, kar payı gibi) ve gayrimenkul sermaye iratları birden fazla işverenden alınmış ücretler gibi). birlikte 2004 yılında elde edilen gelirler için belirlenmiş tutar olan 14.000.000.000.- TL' yi (14.000 YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için bu tutar 15.000.000.000.-TL'yi (15.000.- YTL) aşıyorsa, indirim oranı ve istisna sonrası tutarlar için beyanname verilecektir.

Yasal düzenleme gereği döviz cinsinden yahut dövize, altına veya başka bir değere endeksli tahvillerin itfası sırasında ana para da oluşan değer artışlarının irat sayılmadığı yani ana para kur veya endeks farklarının vergiye tabi olmadığı hususu da göz önünde bulundurulmalıdır.

Ayrıca istisna tutarı kapsamındaki hazine bonusu ve devlet tahvillerinden hepsinden (TL, dövize veya başka bir değere endeksli) elde edilen faiz ve alım - satım kazançlarına ayrı ayrı uygulanmamaktadır. Bu tür menkul kıymetlerin faiz ve alım-satım kazançlarının tümüne söz konusu istisna tutarı bir defa uygulanacaktır.

Faiz geliri ile alım-satım kazancının birlikte elde edildiği ve bunların toplam tutarının istisna tutarını aştığı hallerde istisnanın hangi gelir grubuna uygulanacağı (yani faiz gelirine mi yoksa alım - satım kazancına mı) hususu mükellefin ihtiyarına bırakılmıştır.

3.4.1.1.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

Yurt dışında yerleşik gerçek kişilerin Türkiye'de devlet tahvili ve hazine bonusu faiz geliri elde etmesi halinde söz konusu faiz gelirleri stopaja tabi olduğundan (zira %0 oranı da bu kapsamda değerlendirilmektedir) bu gelirler için beyanname verilmesine gerek bulunmamaktadır.

3.4.1.2. Devlet tahvili ve hazine bonusu alım - satım kazançları

Devlet tahvili ve hazine bonusu alım-satım kazançlarının vergilendirilmesi, hisse senedi dışındaki menkul kıymetlerin alım-satım kazançlarının vergilendirilmesi ile aynı esaslara tabi bulunmaktadır. Ancak Gelir Vergisi Kanunu devlet tahvili ve hazine bonusu faiz gelirlerinde olduğu gibi 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen devlet tahvili ve hazine bonusu alım - satım kazançlarında da geçici bir madde ile 2004 yılında elde edilen kazançlar için 156.505.290.000.- TL (156.505, 29.- YTL), 2005 yılında elde edilen kazançlar için 174.033.880.000.-TL (174.033, 88.-YTL) olarak belirlenen bir istisna getirmektedir.

Söz konusu istisnanın uygulanması ile ilgili olarak göz önünde bulundurulması gereken hususlardan birisi de bu istisnadan yararlananların GVK mük. 80.maddede belirtilen ve 2004 yılında elde edilen kazançlar için 12.000.000.000.-TL (12.000.-YTL), 2005 yılında elde edilen kazançlar için 13.000.000.000.-TL (13.000.-YTL) olarak tespit edilen istisnadan ayrıca yararlanamayacağıdır.

Bu çerçevede devlet tahvili ve hazine bonusu alım - satım kazançlarının vergilendirilmesi aşağıdaki şekilde olacaktır:

3.4.1.2.1. Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilen hazine bonusu ve devlet tahvillerinin elden çıkarılması halinde söz konusu alım - satım kazançlarının vergilendirilmesinde endekslleme (maliyet revizesi) uygulamasının dikkate alınması ve endekslleme uygulaması sonrasındaki tutarın diğer menkul kıymet alım - satımları da dahil tüm değer artış kazançları ile birlikte 2004 yılında elde edilen kazançlar için 12.000.000.000.- TL'yi (12.000.- YTL), 2005 yılında elde edilen kazançlar için

13.000.000.000.-TL'yi (13.000.- YTL) aşması halinde aşan kısmın beyana tabi tutulması gerekmektedir.

26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen hazine bonusu ve devlet tahvillerinin alım - satım kazançlarında ise maliyet revizesi (endekslemesi) sonrasında kalan kazancın 2004 yılında elde edilenler açısından 156.505.290.000.TL'si (156.505, 29.-YTL), 2005 yılında elde edilenler açısından ise 174.033.880.000.TL'si (174.033, 88.-YTL'si) vergiden istisnadır. Bu istisna varsa hazine bonusu ve devlet tahvili faiz gelirlerini de içermektedir.

3.4.1.2.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

Yurt dışında yerleşik gerçek kişilerin Türkiye'de devlet tahvili ve hazine bonusu alım - satım kazancı elde etmesi halinde bu kazançlar ihraç tarihine göre tam mükellef gerçek kişiler ile aynı prensiplere göre vergilendirilecektir.

Ancak dar mükellef gerçek kişilerin bu kazançlarının, dar mükelleflere kazancı sağlayanlar tarafından 15 gün içinde münferit beyanname ile beyan edilmesi söz konusudur. Ayrıca, dar mükellef gerçek kişinin mukimi olduğu ülke ile Türkiye arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunması halinde bu anlaşmada belirtilen vergileme prensipleri nazara alınacaktır.

3.4.2. Hazineye ait eurobondlardan elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi

Hazine tarafından ihraç edilen eurobondlardan elde edilen gelirlerin vergilendirme esasları aşağıda da açıklanacağı üzere döviz cinsinden devlet tahvilleri ile aynıdır.

3.4.2.1. Eurobond faiz gelirleri

Eurobond faiz gelirleri Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler ve yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler olmak üzere 2 bölümde incelenmektedir.

3.4.2.1.1. Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

3.4.2.1.1.1. 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilen eurobond faiz gelirleri

26/07/2001 tarihinden önce ihraç edilen eurobond faizleri hakkında yasal düzenleme gereği indirim oranı uygulanamayacağından bu faiz gelirleri diğer gelirler ile birlikte (Stopaja tabi tutulmuş diğer menkul sermaye iratları, faiz, kar payı gibi, ve gayrimenkul sermaye iratları birden fazla işverenden alınan ücretler gibi) 2004 yılında elde edilen gelirler için belirlenen tutar olan 14.000.000.000.-TL'yi (14.000.-YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için 15.000.000.000.-TL'yi (15.000.-YTL) aşıyorsa tamamı beyan edilecektir.

3.4.2.1.1.2. 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen eurobond faiz gelirleri

26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen eurobond faiz gelirlerine Maliye Bakanlığı görüşü çerçevesinde 2004 yılında elde edilen gelirler için 156.505.290.000.-TL, (156.505, 29 YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için 174.033.880.000.-TL (174.033, 88, -YTL) olarak belirlenen istisna tutarı uygulanmaktadır.

Buna göre 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen eurobondlardan elde edilen faiz gelirlerine yasal düzenleme gereği indirim oranı uygulanamayacağından, söz konusu faiz gelirlerine 2004 yılında elde edilenler açısından 156.505.290.000.- TL (156.505, 29 YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için 174.033.880.000.-TL (174.033, 88.- YTL) istisna uygulandıktan sonra kalan tutar diğer gelirler ile (Stopaja tabi tutulmuş diğer menkul sermaye iratları, faiz, kar payı gibi, ve gayrimenkul sermaye iratları ve birden fazla işverenden alınan ücretler gibi) birlikte 2004 yılında elde edilen gelirler için belirlenen tutar olan 14.000.000.000 TL'yi (14.000.-YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için bu tutar 15.000.000.000 TL'yi (15.000.- YTL) aşıyorsa istisna sonrası kazancın tamamı beyan edilecektir.

3.4.2.1.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

Yurt dışında yerleşik gerçek kişilerin Türkiye'de eurobond faiz geliri elde etmesi halinde aşağıda da belirtileceği üzere söz konusu faiz gelirleri stopaja tabi olduğundan (zira %0 oranı da bu kapsamda değerlendirilmektedir) bu gelirler için beyanname verilmesine gerek bulunmamaktadır.

3.4.2.2. Eurobond alım-satım kazançları

Eurobond alım - satım kazançlarının vergilendirilmesi devlet tahvili ve hazine bonosu alım - satım kazançları ile aynı esaslara tabi bulunmaktadır.

Eurobond alım - satım kazancının Türk Parası cinsinden tespit edilmesi ve eurobondun TL alış bedeli ile satış bedelinin tespitinde de Merkez Bankası Döviz alış kurunun kullanılması gerekmektedir (Yaklaşım Dergisi, 2004, sayı:144).

3.4.2.2.1. Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilen eurobondların elden çıkarılması halinde söz konusu alım-satım kazançlarının vergilendirilmesinde endeksleme (maliyet revizesi) uygulamasının dikkate alınması ve endeksleme uygulaması sonrasındaki tutarın diğer menkul kıymet alım - satım kazançları da dahil değer artış kazançları ile birlikte 2004 yılında elde edilen kazançlar için belirlenen tutar olan 12.000.000.000.-TL (12.000.-YTL), 2005 yılında elde edilen kazançlar için 13.000.000.000.-TL (13.000.-YTL) aşması halinde aşan kısmın beyana tabi tutulması gerekecektir.

26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen eurobondların alım-satım kazançlarında ise maliyet revizesi (endeksleme) sonrasında kalan kazancın 2004 yılında elde edilenler açısından 156.505.290.000.-TL'si, (156.505, 29.-YTL) 2005 yılında elde edilenler açısından ise 174.033.880.000.-TL'si (174.033, 88.-YTL) vergiden istisna olup, istisnayı aşan kazanç beyana tabidir (2004 yılı için 12.000.000.000 TL'lik (12.000.-YTL) ve 2005 yılı için 13.000.000.000.-TL'lik (13.000.-YTL) istisna ayrıca uygulanmayacaktır).

İstisna tutarının kapsamındaki hazine bonosu ve devlet tahvillerinden hepsinden (TL, dövize veya başka bir değere endeksli) elde edilen faiz gelirleri ve alım - satım kazançlarına ayrı ayrı uygulanmayacağına dikkat edilmelidir. Bu tür menkul kıymetlerin faiz ve alım - satım kazançlarının tümüne söz konusu istisna bir defa uygulanacaktır.

3.4.2.2.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

Yurt dışında yerleşik gerçek kişilerin Türkiye'de eurobond alım - satım kazancı elde etmesi halinde bu kazançlar ihraç tarihine göre tam mükellef gerçek kişiler ile aynı prensiplere göre vergilendirilecektir.

Ancak dar mükellef gerçek kişilerin bu kazançlarının dar mükelleflere kazancı sağlayanlar tarafından 15 gün içinde münferit beyanname ile beyan edilmesi söz konusudur.

3.5. Özel Sektör Tahvillerinden Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi

Hisse senetlerinden elde edilen gelir türleri kar payı ve alım - satım kazancı iken tahvillerde kar payının yerini faiz geliri almaktadır. Dolayısıyla tahvillerden faiz geliri ve alım - satım kazancı olmak üzere başlıca iki tür gelir elde edilmesi söz konusu olmaktadır.

3.5.1. Özel sektör tahvili faiz gelirleri

Tahvil faizleri Gelir Vergisi Kanunu'nda menkul sermaye iradı olarak nitelendirilmekte ve bu gelir grubunun vergilendirme esaslarına tabi bulunmaktadır.

Genel olarak tahvil faizlerinin vergilendirilmesinde dikkate alınması gereken hususlar ise;

- Tahvilin özel sektör tahvili mi, kamu kesimi tahvili mi olduğu,
- Stopaja tabi olup olmadığı
- Tahvilin TL cinsinden bir tahvil mi, yoksa döviz cinsinden veya döviz altın gibi bir değere endeksli bir tahvil mi olduğudur.

3.5.1.1. Türkiye 'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

3.5.1.1.1. Türkiye'deki kuruluşlardan elde edilen tahvil faizleri

Türkiye'deki kuruluşlardan elde edilen tahvil faiz gelirleri iki bölüm halinde incelenebilir.

3.5.1.1.1.1. Döviz cinsinden ve dövize, altına veya başka bir değere endekli özel sektör tahvillerinden elde edilen faiz gelirleri

Bu tür tahvillerden elde edilen gelirler indirim oranına tabi değildir. Dolayısıyla bu tahvillerden elde edilen faiz gelirlerinin brüt tutarının indirim oranı uygulanmaksızın stopaja tabi diğer gelirler (Stopaja tabi tutulmuş diğer menkul sermaye iratları -faiz, kar payı gibi- ve gayrimenkul sermaye iratları ile birden fazla işverenden elde edilmiş ücretler gibi) ile birlikte 2004 yılında elde edilen gelirler için belirlenen tutar olan 14.000.000.000 TL'yi (14.000 YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için 15.000.000.000.-TL'yi (15.000 YTL) aşması halinde tamamının beyan edilmesi söz konusu olacaktır.

3.5.1.1.1.2. TL cinsinden olan özel sektör tahvillerinden elde edilen faiz gelirleri

TL cinsinden olan tahvillerden elde edilen faiz gelirleri indirime tabi olup söz konusu faiz gelirlerinin brüt tutarına indirim oranı uygulaması sonrasında stopaja tabi diğer gelirler ile (Stopaja tabi tutulmuş diğer menkul sermaye iratları (faiz, kar payı gibi) ve gayrimenkul sermaye iratları ile birden fazla işverenden alınmış ücretler gibi) birlikte 2004 yılında elde edilen gelirler için belirlenen tutar olan 14.000.000.000 TL'yi (14.000 YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için 15.000.000.000 TL'yi (15.000 YTL) aşması halinde, indirim oranı uygulandıktan sonraki kısmın tamamının beyan edilmesi söz konusu olacaktır.

3.5.1.1.2. Yurt dışında elde edilen tahvil faizleri

Türkiye'de yerleşik gerçek kişilerin yurt dışındaki kuruluşlardan elde ettikleri tahvil faizleri Türkiye'de tevkifata ve istisna uygulamasına konu olmadığından stopaj ve istisna uygulanmayan diğer menkul sermaye iratları ve gayrimenkul sermaye iratları ile birlikte 2004 yılında elde edilen gelirler için belirlenen tutar olan 750.000.000 TL'yi (750 YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için 800.000.000.-TL (800 YTL) aşması halinde tamamının beyan edilmesi gerekmektedir. Bu gelirlerin yurtdışında tevkifata tabi tutulması halinde 750.000.000 TL'nin (750.-YTL) hesabında stopaj dahil tutar dikkate alınmalıdır.

3.5.1.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

Yasal düzenleme gereği dar mükellef gerçek kişilerin, tamamı Türkiye'de tevkif suretiyle vergilendirilmiş olan menkul sermaye iratlarının beyan edilmesi gerekmemektedir. Nama ve hamiline yazılı tahvil faizleri stopaja tabi olup, stopaj oranı halen %10 olarak belirlenmiştir.

3.5.2. Özel sektör tahvilleri alım-satım kazançları

Özel sektör tahvilleri alım – satım kazançları Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler ve yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler olmak üzere 2 bölümden oluşmaktadır.

3.5.2.1. Türkiye 'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

3.5.2.1.1. Türkiye'de elde edilen alım - satım kazançları

GVK menkul kıymetlerin alım - satım kazançlarının vergilendirilmesinde hisse senetleri ile diğer menkul kıymetler açısından farklı düzenlemelere yer vermektedir. Dolayısıyla, ivazsız olarak edinilenler dışındaki tüm tahvillerin alım-satım kazançları belli bir tutarı aşması koşulu ile vergiye tabidir. Buna göre, söz konusu alım - satım kazançlarının vergilendirilmesinde maliyet revizesi (endeksleme) uygulamasının dikkate alınması ve endeksleme uygulaması sonrasındaki tutarın diğer menkul kıymet alım - satım kazançları da dahil tüm değer artış kazançları ile birlikte 2004 yılında elde edilen kazançlar için belirlenen 12.000.000.000.- TL'lik (12.000.- YTL), 2005 yılında elde edilen kazançlar için

13.000.000.000.- TL'lik (13.000.-YTL) istisnayı aşması halinde aşan kısmın beyana tabi tutulması gerekecektir.

Döviz cinsinden ve dövize, altına veya başka bir değere endeksli özel sektör tahvillerinden elde edilen alım - satım kazancının hesabında, tahvilin satıldığı tarihteki TL tutarı ile tahvilin alındığı tarihteki TL tutarlar kazancın hesabında dikkate alınacaktır. Hesaplamalarda Merkez Bankası döviz alış kuru kullanılması gerekmektedir.

Diğer taraftan, tahvillerin elden çıkarılmasından sağlanan kazancın tespitinde, kullanılan yabancı kaynaklara ilişkin finansman giderlerinin indirim konusu yapılması mümkün bulunmamaktadır. Örneğin; tahvil iktisabı için kredi kullanılmış ise bu kredi için ödenen faizler elde edilen kazançtan indirilemeyecektir (Sabuncu, 2005 : 186).

3.5.2.1.2. Yurtdışından elde edilen alım - satım kazançları

Türkiye'de yerleşik gerçek kişilerin yurt dışında elde ettikleri tahvil alım - satım kazançları için GVK'da özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Yani, 2004 yılında elde edilen kazançlar için belirlenen 12.000.000.000.-TL (12.000 YTL), 2005 yılında elde edilen kazançlar için 13.000.000.000.-TL (13.000 YTL) istisna ve endeksleme uygulaması bu kazançlar için de geçerlidir.

Söz konusu faiz gelirleri için yurtdışında vergi ödenmesi durumunda bu vergilerin mahsup edilme imkanının bulunduğu ve gelirin elde edildiği ülke ile Türkiye arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunması halinde bu anlaşmadaki vergileme prensiplerinin (temettü stopaj oranı ve gelirin beyanı gibi) geçerli olacağı hususları da göz önünde bulundurulmalıdır.

3.5.2.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

Tam mükellef gerçek kişilerde olduğu gibi, dar mükellef gerçek kişilerin tahvillerin alım - satımından elde ettikleri kazançlarının maliyet endeksleme uygulaması sonrasında diğer menkul kıymet alım - satım kazançları da dahil değer artış kazançları ile birlikte 2004 yılında elde edilen kazançlar için belirlenen

12.000.000.000.-TL'yi (12.000.- YTL), 2005 yılında elde edilen kazançlar için 13.000.000.000.-TL'yi (13.000.- YTL) aşan kısmı beyana tabidir.

Ancak dar mükellef gerçek kişilerin bu kazançlarının, dar mükelleflere kazancı sağlayanlar tarafından 15 gün içinde münferit beyanname ile beyan edilmesi söz konusudur. Ayrıca dar mükellef gerçek kişinin mukim olduğu ülke ile Türkiye arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunması halinde bu anlaşmada belirtilen vergileme prensipleri nazara alınacaktır.

3.5.3. Türk özel sektör kuruluşları tarafından ihraç edilen eurobondlardan elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi

Türk özel sektör kuruluşları tarafından ihraç edilen eurobondlardan elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi faiz gelirleri ve alım - satım kazançlarının vergilendirilmesi olarak 2'ye ayrılmaktadır.

3.5.3.1. Faiz gelirleri

3.5.3.1.1. Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

Türk özel sektör kuruluşları tarafından yurtdışında ihraç edilen eurobondların faiz gelirlerinin vergilendirme esasları, döviz cinsinden ve dövize altına veya başka bir değere endeksli özel sektör tahvillerinden elde edilen faiz gelirleri ile aynıdır.

3.5.3.1.2. Yurt dışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

Dar mükellef gerçek kişilerin stopaj yolu ile vergilendirilmiş Türk özel sektör eurobond faizi gelirleri için beyanname verilmesine gerek yoktur.

3.5.3.2. Alım – satım kazançları

3.5.3.2.1. Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

Söz konusu alım - satım kazançlarının vergilendirilmesinde maliyet revizesi (endeksleme) uygulamasının dikkate alınması ve endeksleme uygulaması sonrasındaki tutarın diğer menkul kıymet alım - satım kazançları da dahil tüm değer artış kazançları ile birlikte 2004 yılında elde edilen kazançlar için belirlenen

12.000.000.000.- TL'lik (12.000.-YTL), 2005 yılında elde edilen kazançlar için 13.000.000.000.-TL'lik (13.000.-YTL) istisnayı aşması halinde aşan kısım beyana tabidir. Alım - satım kazancının hesabının Türk Parası cinsinden yapılması ve eurobondun satıldığı tarihteki TL tutarı ile alındığı tarihteki TL tutarlarının Merkez Bankası Döviz Alış Kuru kullanılarak hesaplanması gerekmektedir.

3.5.3.2.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

Türkiye'de elde edilmesi halinde maliyet revizesi (endeksleme) uygulaması sonrasında diğer menkul kıymet alım - satım kazançları da dahil değer artış kazançları ile birlikte 2004 yılında elde edilen kazançlar için belirlenen 12.000.000.000. -TL'yi (12.000.-YTL), 2005 yılında elde edilen kazançlar için 13.000.000.000.- TL'yi (13.000.-YTL) aşan kısmı beyana tabidir. Alım - satım kazancının hesabının Türk Parası cinsinden yapılması ve eurobondun satıldığı tarihteki TL tutarı ile alındığı tarihteki TL tutarlarının Merkez Bankası Döviz Alış Kuru kullanılarak hesaplanması gerekmektedir (GVK madde : 7).

Ancak dar mükellef gerçek kişilerin bu kazançlarının, dar mükelleflere kazancı sağlayanlar tarafından kazancın elde edildiği tarihten itibaren 15 gün içinde münferit beyanname ile beyan edilmesi söz konusudur.

3.5.4. Tahvillerin vadesi gelmemiş faiz kuponlarının satışından elde edilen gelirler

Hisse senetleri kuponlarında olduğu gibi tahvillerin de vadesi gelmemiş kuponlarının satışından elde edilen gelirler menkul sermaye iradı olarak vergiye tabi tutulmaktadır.

Hisse senetlerinde temettü (kar payı) ve rüçhan (yeni pay alma) hakkı kuponları olmak üzere iki tür kupon var iken tahvillerde faiz kuponu olmak üzere tek tür kupon bulunmaktadır.

3.5.4.1. Türkiye 'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

Türkiye'de yerleşik gerçek kişilerin tahvillerin vadesi gelmemiş kuponlarının satışından elde edilen gelirleri indirim tabi menkul sermaye iratlarından değildir. Ayrıca bu gelirler tevkifata ve istisnaya da tabi olmadığı için

söz konusu gelirlerin stopaj ve istisna uygulanmayan diğer menkul sermaye iratları ve gayrimenkul sermaye iratları ile birlikte 2004 yılında elde edilen gelirler için belirlenen 750.000.000.- TL'yi (750.- YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için 800.000.000.-TL (800.- YTL) aşması halinde tamamının beyan edilmesi gerekmektedir.

3.5.4.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

2004 yılında elde edilen gelirler için 750.000.000.-TL (750.-YTL), 2005 yılında elde edilen gelirler için 800.000.000.- TL (800.-YTL) sınır dikkate alınmaksızın elde edilen gelirin tamamının münferit beyanname ile elde ettikleri tarihten itibaren 15 gün içinde beyan edilmesi gerekmektedir (GVK madde : 86/II).

3.6. Repo Gelirlerinin Vergilendirilmesi

3.6.1. Türkiye’de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

Repo gelirleri üzerinden stopaj yapıldığından, 31.12.2005 tarihine kadar elde edilen bu gelirler için yıllık yada özel beyanname verilme zorunluluğu bulunmamaktadır (GVK madde: 55).

3.6.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

GVK’nın 5.Maddesinde tam mükellef ve dar mükellef gerçek kişi ayrımı yapılmamış olup repo gelirleri üzerinden stopaj yapıldığından, 31.12.2005 tarihine kadar elde edilen bu gelirler dolayısıyla yıllık yada özel beyanname verilme zorunluluğu bulunmamaktadır.

3.7. Mevduat Faizlerinin Vergilendirilmesi

3.7.1. Türkiye’de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

Mevduat üzerinden stopaj yapıldığından, 31.12.2005 tarihine kadar elde edilen gelirler için yıllık yada özel beyanname verilme zorunluluğu bulunmamaktadır (GVK, Geç. madde : 55).

3.7.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

GVK'nın 5. Maddesinde tam mükellef ve dar mükellef gerçek kişi ayrımı yapılmamış olup mevduat faizleri üzerinden stopaj yapıldığından, 31.12.2005 tarihine kadar elde edilen bu gelirler için yıllık yada özel beyanname verilme zorunluluğu bulunmamaktadır.

3.8. Faizsiz Olarak Kredi Verenlere Ödenen Kar Payları İle Kar ve Zarar Ortaklığı Belgesi Karşılığı Ödenen Kar Payları ve Özel Finans Kurumlarınca Kar ve Zarara Katılma Hesabı Karşılığında Ödenen Kar Paylarının Vergilendirilmesi

Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kar payları ile kar ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kar payları ve özel finans kurumlarınca kar ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kar payları Gelir Vergisi Kanununda menkul sermaye iradı olarak nitelendirilmiş olup, bu kar payları ile ilgili vergileme prensiplerine aşağıda yer verilmektedir:

3.8.1. Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

Gelir Vergisi Kanununun Geç. 5. maddesi ile faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kar payları ile kar ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kar payları ve özel finans kurumlarınca kar ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kar payları için 31.12.2005 tarihine kadar beyanname verilmeyeceği, başka gelirler nedeniyle beyanname verilse bile bu kar payı gelirlerinin beyannameye dahil edilmeyeceği düzenleme altına alınmıştır.

Dolayısıyla gerek 2004 yılında elde edilmiş ve gerekse de 2005 yılında elde edilecek bu nitelikteki gelirler beyana tabi bulunmamaktadır. Yapılan stopaj nihai vergilendirme niteliğindedir.

3.8.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kar payları ile kar ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kar payları ve özel finans kurumlarınca kar ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kar payları 31.12.2005 tarihine kadar beyana tabi değildir. Bu hükmün uygulanmasında tam veya dar mükellef gerçek kişi ayrımı yapılmamıştır (GVK. Geç. madde : 55).

Dar mükellefiyette, tamamı Türkiye'de tevkif suretiyle vergilendirilmiş olan menkul sermaye iratları beyana tabi olmadığından stopaj yolu ile vergilendirilen bu kar payları beyana tabi değildir (GVK. madde : 86/2).

Bu kar payları ile ilgili stopaj oranları şu şekildedir.

* Özel finans kurumlarınca döviz katılma hesaplarına ödenen kar paylarından;

- 1 yıla kadar vadeli hesaplarda %24

- 1 yıl ve daha uzun vadeli hesaplarda %18

Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kar paylarından %0

Kar ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kar paylarından %18

* Özel finans kurumlarınca kar ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kar paylarından;

- 3 aya kadar vadeli %18

- 6 aya kadar vadeli %16

- 1 yıla kadar %12

- 1 yıldan daha uzun % 7

3.9. Finansman Bonoları, Banka Bonoları, Banka Garantili Bonolar ve Vdmk Gelirlerinin Vergilendirilmesi

3.9.1.Faiz gelirleri (tam ve dar mükellef gerçek kişiler için)

Özel sektör tahvil faizlerinin vergilendirilmesinde yapılan belirlemeler finansman bonoları, banka bonoları, banka garantili bonolar ve VDMK'lardan elde edilen faiz gelirlerinin vergilendirilmesi açısından da geçerli bulunmaktadır.

3.9.2. Alım - satım kazançları (tam ve dar mükellef gerçek kişiler için)

Özel sektör tahvillerinin alım-satımından doğan kazançlarının vergilendirilmesinde değinilen hususlar finansman bonoları, banka bonoları, banka garantili bonolar ve VDMK'lardan elde edilen alım - satım kazançlarının vergilendirilmesi açısından da geçerli bulunmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

01.01.2006 TARİHİNDEN İTİBAREN ELDE EDİLECEK GELİRLER İLE İLGİLİ VERGİLEME REJİMİ (GVK GEÇ. 67.MADDE)

5281 sayılı Kanun ile Gelir Vergisi Kanununa eklenen Geçici 67. madde ile para ve sermaye piyasası araçlarından elde edilen gelirlerin vergilendirilmesinde 10 yıllık (01.01.2006-31.12.2015) bir süre için stopaj yoluyla nihai vergilendirme rejimi vergi mevzuatımızdaki yerini almış bulunmaktadır.

Kanunun amacı öncelikle para ve sermaye piyasası araçlarından elde edilen gelirler açısından vergi uygulamalarının basitleştirilmesidir. Nitekim Kanunun genel gerekçesinde, getirilen sistemin bankalar ve aracı kurumlar tarafından tutulacak kayıtlara göre, bu kurumlar tarafından stopaj suretiyle yapılacak vergilemeyi öngören ve kazancı elde edenler açısından basitleştirilmiş bir uygulama mahiyetinde olacağı ve bu uygulama ile basitliğin sağlanmasının yanı sıra bütün finansal araçlar açısından vergilemede harmonizasyon (uyumluluk) sağlanacağı ifade edilmiştir.

01.01.2006 sonrasında para ve sermaye piyasası araçlarından elde edilecek gelirlerin vergilendirme durumlarının ortaya konulabilmesi için söz konusu gelirlerin GVK. Geç. 67. madde kapsamında olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir.

Diğer bir anlatımla, 01.01.2006 tarihinden sonra elde edilecek para ve sermaye piyasası gelirlerinin vergilendirilmesinde;

GVK. Geç. 67. maddeye tabi para ve sermaye piyasası araçları,

GVK. Geç. 67. madde kapsamı dışındaki para ve sermaye piyasası araçları şeklinde 2 farklı vergilendirme rejimi söz konusu olacaktır.

Bu kapsamda, yapılan düzenlemelerin tam ve dar mükellef gerçek kişilerin 01.01.2006 sonrasında para ve sermaye piyasası araçlarından elde edecekleri gelirler üzerindeki durumu aşağıda ana hatları ile açıklanacaktır.

4.1. Hisse Senedinden Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi (Yatırım Ortaklıkları Hisse Senetlerinden Elde Edilen Gelirler Hariç)

4.1.1. Hisse senedi kar payları

Yeni düzenlemede tam ve dar mükellef gerçek kişilerin hisse senedi kar paylarının vergilendirme prensiplerinde bir değişiklik olmamıştır. Dolayısıyla 01.01.2006 tarihinden sonra elde edilecek hisse senedi kar paylarının vergilendirme prensipleri, 31.12.2005 tarihi itibari ile geçerli olan vergilendirme prensipleriyle aynıdır.

4.1.2. Hisse senedi alım-satım kazançları

Hisse senedi alım - satım kazançları GVK Geç. 67. madde kapsamındaki ve GVK Geç. 67. madde kapsamı dışındaki hisse senetlerinin alım - satım kazancı olmak üzere 2'ye ayrılmaktadır.

4.1.2.1. GVK Geç. 67. madde kapsamındaki hisse senetlerinin alım - satım kazançları

4.1.2.1.1. Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

Türkiye'de ihraç edilmiş ve Sermaye Piyasası Kurulu'nca kayda alınmış ve/veya Türkiye'de kurulu menkul kıymet borsasında işlem gören hisse senetleri GVK Geç. 67. maddede tanımlanan menkul kıymetlerden birisidir.

Ancak, GVK Geç. 67. kapsamındaki vergilendirme rejimine tabi olabilmesi için bu hisse senetlerinin alım-satımının Türkiye'de faaliyette bulunan bankalar ve aracı kurumlar aracılığı ile yapılması gerekmektedir.

Bu şekilde elden çıkartılan hisse senetlerinin alım-satım bedelleri arasındaki fark üzerinden satıma aracılık eden banka veya aracı kurum tarafından %15 oranında stopaj yapılacaktır. Stopaj matrahının tespitinde alış bedeli, FIFO (ilk giren ilk çıkar) yöntemi kullanılmak suretiyle tespit edilecektir. Alış ve satış işlemleri dolayısıyla ödenen komisyonlar ile BSMV stopaj matrahının tespitinde indirim olarak dikkate alınacaktır.

Stopaja tabi tutulan bu kazançlar için tam mükellef gerçek kişiler yıllık beyanname vermeyecektir. Başka gelirler nedeniyle beyanname verilse dahi bu kazançlar beyannameye dahil edilmeyecektir. Stopaja tabi tutulan vergiler yıllık beyannameye hesaplanan vergiden mahsup edilmeyecektir.

Stopaj üçer aylık dönemler halinde yapılacaktır. Üç aylık dönem içerisinde birden fazla alım-satım işlemi yapılması halinde stopajın gerçekleştirilmesinde bu işlemler tek bir işlem olarak dikkate alınacaktır. Yani 3 aylık dönem içinde yapılan hisse senedi alım-satımlarının net kazancı stopaja tabi olacaktır. Hisse senedi dışındaki menkul kıymet (Hazine bonosu gibi) ve diğer sermaye piyasası araçlarının alım-satımından doğan zararlar hisse senedi alım-satım kazancından mahsup edilemeyecektir.

Hisse senedi alım-satımından doğan zararlar takvim yılı aşılmamak kaydıyla izleyen üç aylık dönemlerin stopaj matrahından mahsup edilecektir.

Tam mükellef kurumlara ait olan ve iki yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetlerinin elden çıkarılmasında, bu hisse senetleri GVK Geç. 67. madde kapsamında olsa (yani yukarıdaki hisse senedi tanımına giren ve banka veya aracı kurum aracılığıyla elden çıkarılan hisse senetleri) dahi stopaj yapılmayacaktır. Bu hisse senetlerinden elde edilen kazançlar GVK Geç. 67. madde kapsamı dışında değerlendirilecek olup söz konusu kazançlar vergilendirme konusunun dışında bırakılmışlardır.

Ayrıca 01.01.2006 tarihinden önce iktisap edilmiş bulunan hisse senetlerinin elden çıkarılmasında da GVK. Geç. 67. madde hükümleri uygulanmayacaktır. Bu kazançların vergilendirilmesinde 31.12.2005 tarihi itibarı ile geçerli olan hükümler uygulanacaktır.

4.1.2.1.2. Yurt dışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

GVK. Geç. 67.madde kapsamında tam mükellef gerçek kişiler için geçerli olan vergilendirme prensipleri dar mükellef gerçek kişiler için de geçerli olacaktır. Yani dar mükellef gerçek kişilerin elde edeceği bu tür kazançlarda da stopaj nihai

vergilendirme niteliğinde olacaktır. Dar mükellefler gerçek kişilerce bu madde kapsamında stopaja tabi tutulan kazançlar için yıllık veya münferit beyanname verilmeyecektir.

Ancak dar mükellef gerçek kişinin mukim olduğu ülke ile Türkiye arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunması durumunda bu anlaşmadaki hükümler de dikkate alınmalıdır.

4.1.2.2 GVK geç. 67. madde kapsamı dışındaki hisse senetlerinin alım –satım kazançları

Tam ve dar mükellef gerçek kişiler tarafından 01.01.2006 tarihinden itibaren elde edilecek GVK Geç. 67.kapsamı dışındaki hisse senetlerinin alım-satım kazançları 31.12.2005 tarihi itibari ile geçerli olan vergilendirme prensipleri çerçevesinde vergilenecektir.

Ancak bu prensiplere ilişkin olarak 5281 sayılı kanun ile 01.01.2006 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere bazı değişiklikler yapılmış olup, söz konusu değişikliklerin aşağıdaki şekilde özetlenmesi mümkündür:

4.1.2.2.1. Elde tutma süresine bağlı olarak vergilendirilmeyecek kazançlar

01.01.2006 tarihinden itibaren İMKB de işlem gören hisse senetlerinin 3 ay ve tam mükellef kurumlara ait hisse senetlerinin 1 yıl süre ile elde tutulmasından sonra elden çıkarılmasından doğacak kazançların vergi dışı kalmasını sağlayan hükümler yürürlükten kalkacaktır. Bu hükümlerin yerine İMKB de işlem görüp görmediğine bakılmaksızın tam mükellef kurumlara ait hisse senetlerinin iki yıl süre ile elde tutulmasından sonra doğacak kazançların vergi dışı kalmasını sağlayan bir hüküm getirilmiş olup, söz konusu hüküm 01.01.2006 tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir.

4.1.2.2.2. Maliyet bedeli endekslemesi

GVK mük. 80. maddede yapılan değişiklik ile, değer artış kazancının hesabında uygulanan maliyet bedeli endekslemesinin yapılabilmesi artış oranının %10 veya üzerinde olması şartına bağlanmıştır. Yani, artış oranının %10 dan az olduğu durumlarda maliyet bedeli endekslemesi yapılmayacaktır.

4.1.2.2.3. Maktu istisna tutarı (2004 yılı için 12.000-YTL, 2005 yılı için 13.000-YTL)

GVK mük. 80. maddede gereği değer artış kazançları için uygulanan maktu istisna 01.01.2006 tarihinden geçerli olmak üzere menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçlarından elde edilen alım - satım kazançları için kaldırılmıştır.

4.2. Yatırım Ortaklıkları Hisse Senetlerinden Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi

Yatırım ortaklıkları hisse senetlerinden elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi kar payları ve alım - satım kazançlarının vergilendirilmesi olarak 2'ye ayrılmaktadır.

4.2.1. Kar payları

4.2.1.1. Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

01.01.2006 tahinden itibaren elde edilecek kar payları, 31.12.2005 tarihinde geçerli olan vergilendirme prensipleri çerçevesinde vergilendirilecek olmakla birlikte 5281 sayılı kanunla indirim oranının 01.01.2006 tarihinden itibaren yürürlükten kalkacak olması nedeniyle bu kar payları için indirim oranı hesaplanmayacaktır. Yani, elde edilecek kar payının yarısı vergiden istisna edilmeye devam edilecek, kalan tutar vergiye tabi olacaktır.

4.2.1.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

Yatırım ortaklığı bünyesinde yapılan stopajın (GVK Geç. madde : 67/8) nihai vergileme olarak değerlendirilmesi ve bu kazançlar için yıllık beyanname verilmemesi gerekmektedir.

4.2.2. Alım-satım kazançları

Alım - satım kazançları Türkiye’de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler ve yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler olmak üzere 2 bölüm halinde incelenmektedir.

4.2.2.1. Türkiye’de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

4.2.2.1.1. GVK geç. 67. madde kapsamındaki yatırım ortaklıkları hisse senetlerinin alım-satımından elde edilen kazançlar

Yatırım ortaklıkları hisse senetleri asıl olarak GVK Geç. 67. maddede yer alan menkul kıymet tanımına girmektedir. Daha önce de ifade edildiği üzere, GVK Geç. 67. kapsamında değerlendirilebilmesi için söz konusu hisse senetlerinin alım - satımının banka veya aracı kurum aracılığıyla yapılması gerekmektedir.

GVK Geç. 67. madde kapsamındaki Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları hisse senetlerinin alım - satımından elde edilen kazançlar GVK Geç. 67. uyarınca stopaja tabi değildir. Ayrıca bu kazançlar için yıllık beyanname de verilmeyecektir.

Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları dışındaki ortaklıkların (Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları ile Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıkları) hisse senetlerinin bankalar ve aracı kurumlar aracılığı ile alım-satımından elde edilen kazançların vergilendirilmesi ise yukarıda açıklanan GVK Geç. 67. kapsamındaki hisse senetlerinin elden çıkarılmasından elde edilen kazançların vergilendirilmesi prensipleri ile aynı olacaktır. Yani, GVK Geç. 67. madde kapsamındaki söz konusu kazançlar stopaja tabi olacak ancak bu kazançlar hiçbir surette yıllık beyanname ile beyan edilemeyecektir.

4.2.2.1.2. GVK geç. 67. madde kapsamı dışındaki yatırım ortaklıkları hisse senetlerinin alım-satımından elde edilen kazançlar

GVK Geç. 67. kapsamı dışındaki Yatırım Ortaklıkları hisse senetlerinin alım-satımından elde edilen kazançların vergilendirilmesi GVK Geç. 67. kapsamı dışındaki hisse senetlerinin alım-satımından elde edilen kazançların vergilendirilmesiyle aynı prensipler çerçevesinde yapılacaktır.

4.2.2.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

4.2.2.2.1. GVK geç. 67. madde kapsamındaki yatırım ortaklıkları hisse senetlerinin alım- satımından elde edilen kazançlar

Dar mükellef gerçek kişilerin GVK Geç. 67. madde kapsamındaki Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları hisse senetlerinin alım- satımından elde edilen kazançları GVK Geç. 67. madde uyarınca stopaja tabi değildir. Ayrıca bu kazançlar için münferit beyanname de verilmeyecektir. Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları dışındaki ortakların (GMYO ile GSYO) hisse senetlerinin (GVK Geç. 67 kapsamındaki) alım-satımından elde edilen kazançların vergilendirilmesi ise dar mükellef gerçek kişiler için belirtilen GVK Geç. 67 kapsamı dışındaki hisse senetlerinin elden çıkarılmasından elde edilen kazançların vergilendirme vergilendirme prensipleri ile aynı olacaktır. Yani, söz konusu kazançlar da stopaja tabi olacak ancak bu kazançlar hiçbir surette münferit beyanname ile beyan edilmeyecektir.

Ancak dar mükellef gerçek kişinin mukim olduğu ülke ile Türkiye arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunması durumunda bu anlaşmadaki hükümler de dikkate alınmalıdır.

4.2.2.2.2. GVK Geç. 67. madde kapsamı dışındaki yatırım ortaklıkları hisse senetlerinin alım-satımından elde edilen kazançlar

GVK Geç. 67. madde kapsamı dışındaki Yatırım Ortaklıklarının hisse senetlerinin alım - satımından elde edilen kazançların vergilendirilmesi GVK Geç.

67. madde kapsamı dışındaki hisse senetlerinin alım-satımından elde edilen kazançlar ile aynı prensipler çerçevesinde yapılacaktır.

4.3. Yatırım Fonları Katılma Belgelerinden Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi

Uygulamada Yatırım Fonları Katılma Belgelerinin sadece banka veya aracı kurum aracılığıyla alınıp satılma durumu söz konusu olduğundan ve GVK Geç. 67. madde de bu belgeler menkul kıymet olarak tanımlandığından bu belgelerden elde edilen gelirlerin sadece GVK Geç. 67. madde kapsamı içinde oldukları durum irdelenmiştir.

4.3.1. YFKB nin fona iade edilmesinden elde edilen gelirler

YFKB' nin fona iade edilmesinden elde edilen gelirler Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler ve yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler olmak üzere 2 bölüm halinde incelenmektedir.

4.3.1.1. Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

4.3.1.1.1. GVK geç. 67. madde kapsamındaki yfkb nin fona iade edilmesinden elde edilen gelirler

Menkul Kıymet Yatırım Fonları Katılma Belgelerinin (Borsa Yatırım Fonları Katılma Belgeleri hariç) fona iade edilmesinden elde edilen gelirler stopaja tabi değildir. Ayrıca bu belgelerin fona iade edilmesinden elde edilen gelirler için yıllık beyanname verilmeyecek, başka gelirler için yıllık beyanname verilse dahi söz konusu gelirler yıllık beyannameye dahil edilmeyecektir.

Borsa Yatırım Fonları Katılma Belgelerinin fona iade edilmesinden elde edilen gelirler ise stopaja (%15) tabidir. Bu gelirler için de yıllık beyanname verilmeyecek, başka gelirler için beyanname verilse dahi bu kazançlar yıllık beyannameye dahil edilmeyecektir.

Diğer fonların (uygulamada görülmemekle birlikte GMYF ile RSYF gibi) katılma belgelerinin fona iade edilmesi dolayısıyla elde edilen gelirler de stopaja tabi olup, bu gelirler için yıllık beyanname verilmeyecek, başka gelirler için beyanname verilse dahi bu kazançlar yıllık beyannameye dahil edilmeyecektir.

4.3.1.1.2. GVK geç. 67. madde kapsamındaki yfkb nin alım-satımından elde edilen gelirler

BYF Katılma Belgeleri hariç YFKB'nin fon dışında alım-satımı uygulamada görülmemektedir. Zaten kanun koyucu da bu hususu göz önüne alarak BYF dışındaki fonların alım-satım kazancı ile ilgili bir hüküm getirmemiştir.

Düzenleme gereği, BYF katılma belgelerinin alım-satım kazançları stopaja (%15) tabi olacak bu kazançlar için yıllık beyanname verilmeyecektir. Yıllık beyanname verilse dahi bu kazançlar beyannameye dahil edilmeyecektir.

4.3.1.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

4.3.1.2.1. GVK geç. 67. madde kapsamındaki yfkb nin fona iade edilmesinden elde edilen gelirler

Tam mükellef gerçek kişiler için geçerli olan vergisel prensipler dar mükellefler için de geçerlidir. Yani;

Menkul Kıymet Yatırım Fonları Katılma Belgelerinin (BYF katılma belgeleri hariç) fona iade edilmesinden elde edilen gelirler stopaja tabi değildir. Ayrıca, fona iade edilmesinden elde edilen gelirler için yıllık veya münferit beyanname verilmeyecek, başka gelirler için yıllık veya münferit beyanname verilse dahi söz konusu gelirler bu beyannamelere dahil edilmeyecektir.

Borsa Yatırım Fonları Katılma Belgelerinin fona iade edilmesinden elde edilen gelirler ise stopaja (%15) tabidir. Bu gelirler için yıllık ve münferit beyanname verilmeyecek, başka gelirler için beyanname verilse dahi bu kazançlar yıllık beyannameye dahil edilmeyecektir.

Diğer fonların (uygulamada görülmemekle birlikte GMYF ile RSYF gibi) katılma belgelerinin fona iade edilmesi dolayısıyla elde edilen gelirler de stopaja tabidir. Bu gelirler için yıllık ve münferit beyanname verilmeyecek, başka gelirler için yıllık veya münferit beyanname verilse dahi bu kazançlar yıllık beyannameye ve münferit beyannameye dahil edilmeyecektir.

Ancak dar mükellef gerçek kişinin mukim olduğu ülke ile Türkiye arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunması durumunda bu anlaşmadaki hükümlerde dikkate alınmalıdır.

4.3.1.2.2. GVK geç. 67. madde kapsamındaki yfkb nin alım-satımından elde edilen gelirler

Tam mükellef gerçek kişiler için geçerli olan hükümler dar mükellefler için de geçerli olacaktır.

BYF Katılma Belgeleri hariç, YFKB'nin fon dışında alım-satımı uygulamada görülmemektedir. Zaten kanun koyucu da bu hususu göz önüne alarak BYF dışındaki fonların alım-satım kazancı ile ilgili bir hüküm getirmemiştir.

Düzenleme gereği, BYF katılma belgelerinin alım-satım kazançları stopaja tabi olacak ve bu kazançlar için yıllık beyanname verilmeyecektir. Yıllık beyanname verilse dahi bu kazançlar beyannameye dahil edilmeyecektir.

Ayrıca dar mükellef gerçek kişinin mukim olduğu ülke ile Türkiye arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunması durumunda bu anlaşmadaki hükümler de dikkate alınmalıdır.

4.4. Özel Sektör Tahvillerinden Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi

Özel sektör tahvillerinden elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi faiz gelirleri ve alım - satım kazançları olarak 2 bölüm halinde incelenmektedir.

4.4.1. Faiz gelirleri

GVK Geç. 67. madde kapsamındaki tahvillerin faiz gelirleri ve GVK Geç. 67. madde kapsamı dışındaki faiz gelirleri olmak üzere 2'ye ayrılmaktadır.

4.4.1.1. GVK geç. 67. madde kapsamındaki tahvillerin faiz gelirleri

4.4.1.1.1. Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

GVK Geç. 67. madde kapsamındaki özel sektör tahvil faizleri;

- GVK Geç. 67. maddedeki menkul kıymet tanımına giren,

- 01.01.2006' dan sonra ihraç edilen ve

- Faiz geliri banka veya aracı kurum aracılığıyla yada doğrudan tahvili ihraç eden yada onun adına hareket edenlerce ödenen faizlerdir.

Bu kapsamdaki faizler %15 oranında stopaja tabi tutulacaktır. Stopaj matrahı da itfa ve alış bedeli arasındaki fark olacaktır. Tahvilin bir banka veya aracı kurumdan alınmamış olması halinde ise stopaj matrahı itfa bedeli ile ihraç bedeli arasındaki fark olacaktır.

Stopaja tabi tutulan bu tür faiz gelirleri için yıllık beyanname verilmeyecek başka gelirler için yıllık beyanname verilmesi halinde dahi verilecek yıllık beyannameye bu kazançlar dahil edilmeyecektir.

4.4.1.1.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

Tam mükellef gerçek kişiler için geçerli olan vergisel prensipler dar mükellef gerçek kişiler için de geçerli olacaktır. Yani;

Bu faizler %15 oranında stopaja tabi olacaktır. Stopaj matrahı de itfa ve alış bedeli arasındaki fark olacaktır. Tahvilin bir banka veya aracı kurumdan alınmamış olması halinde ise stopaj matrahı itfa bedeli ile ihraç bedeli arasındaki fark olacaktır.

Stopaja tabi tutulan bu tür gelirler için yıllık veya münferit beyanname verilmeyecek, başka gelirler için yıllık veya münferit beyanname verilmesi halinde dahi verilecek yıllık beyannameye bu gelirler dahil edilmeyecektir.

Ayrıca dar mükellef gerçek kişinin mukim olduğu ülke ile Türkiye arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunması durumunda bu anlaşmadaki hükümler de dikkate alınmalıdır.

4.4.1.2. GVK geç. 67. madde kapsamı dışındaki faiz gelirleri

GVK Geç. 67.maddedeki menkul kıymet tanımına girmekle birlikte 01.01.2006 tarihinden önce ihraç edilmiş olan özel sektör tahvillerinden elde edilecek faiz gelirleri 31.12.2005 tarihinde yürürlükte bulunan hükümlere göre vergilendirilecektir.

Ayrıca GVK Geç. 67. madde kapsamına girmeyen özel sektör tahvillerine (yurt dışı şirketlerin çıkarmış olduğu tahviller gibi) ait faiz gelirleri de elde edildikleri tarihte yürürlükte bulunacak hükümlere göre vergilendirileceklerdir.

GVK Geç. 67. madde dışındaki faiz gelirlerinin vergilendirilmesi tam ve dar mükellef gerçek kişiler için 31.12.2005 tarihi itibari ile geçerli olan vergilendirme prensipleri çerçevesinde yapılacaktır.

Diğer taraftan dar mükellef gerçek kişinin mukim olduğu ülke ile Türkiye arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunması durumunda bu anlaşmadaki hükümler de dikkate alınmalıdır.

4.4.2. Özel sektör tahvilleri alım-satım kazançları

Özel sektör tahvilleri alım - satım kazançları GVK Geç. 67.madde kapsamındaki özel sektör tahvillerinin alım - satım kazançları ve GVK Geç. 67. madde kapsamı dışındaki özel sektör tahvilleri alım - satım kazançları olmak üzere 2 bölüm halinde incelenmektedir.

4.4.2.1. GVK geç. 67. madde kapsamındaki özel sektör tahvillerinin alım - satım kazançları

4.4.2.1.1. Türkiye’de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

GVK Geç. 67. kapsamındaki özel sektör tahvilleri alım-satım kazançları;

- GVK Geç. 67. maddedeki menkul kıymet tanımına giren,
- 01.01.2006 tarihinden sonra iktisap edilen ve
- Alım-satım kazancı banka veya aracı kurum aracılığıyla elde edilen kazançlardır.

Yani, ihraç tarihinin 01.01.2006’dan önce olması önem arz etmemektedir. Ancak, ihraç tarihi 01.01.2006’dan önce olanların 01.01.2006’dan sonra iktisap edilip elden çıkartılmaları halinde 31.12.2005.tarihi itibariyle geçerli olan hükümlerin uygulanacağı konusunda görüşler bulunmaktadır.

Bu şekilde elden çıkartılan tahvillerin alım-satım bedelleri arasındaki fark üzerinden satıma aracılık eden banka veya aracı kurum tarafından %15 oranında stopaj yapılacaktır. Stopaj matrahının tespitinde alış bedeli FİFO(ilk giren ilk çıkar) yöntemi kullanılmak suretiyle tespit edilecektir. Alış ve satış işlemleri dolayısıyla ödenen komisyonlar ile BSMV stopaj matrahının tespitinde indirim olarak dikkate alınacaktır.

Döviz, altına veya başka bir değere endeksli tahvilin alış ve satış bedeli olarak işlem tarihindeki Yeni Türk Lirası karşılıkları esas alınarak stopaj matrahı tespit edilecek, tahvilin yabancı bir para cinsinden ihraç edilmiş olması halinde ise stopaj matrahının tespitinde kur farkları dikkate alınmayacaktır.

Stopaja tabi tutulan bu kazançlar için tam mükellef gerçek kişiler yıllık beyanname vermeyecektir. Başka gelirler nedeniyle beyanname verilse dahi bu kazançlar beyannameye dahil edilmeyecektir. Stopaj suretiyle kesilen vergiler diğer

kazançlar için verilen yıllık beyannamede hesaplanan vergiden mahsup edilmeyecektir.

Stopaj üçer aylık dönemler halinde yapılacaktır. Üç aylık dönem içerisinde birden fazla alım-satım işlemi yapılması halinde stopajın gerçekleştirilmesinde bu işlemler tek bir işlem olarak dikkate alınacaktır. Yani, 3 aylık dönem içinde yapılan tahvil alım-satımlarının net kazancı stopaja tabi olacaktır. Tahvil dışındaki menkul kıymet (hisse senedi gibi) ve diğer sermaye piyasası araçlarının alım-satımından doğan zararlar tahvil alım - satımından doğan kazançlardan mahsup edilemeyecektir.

Tahvil alım - satımından doğan zararlar takvim yılı aşılmamak kaydıyla izleyen dönemlerin stopaj matrahından mahsup edilecektir.

4.4.2.1.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

GVK Geç. 67. madde kapsamında tam mükellef gerçek kişiler için geçerli olan vergilendirme prensipleri dar mükellef gerçek kişiler için de geçerli olacaktır. Dolayısıyla stopaj nihai vergilendirme niteliğinde olacak, dar mükellef gerçek kişiler bu madde kapsamında stopaja tabi tutulan kazançları için yıllık veya münferit beyanname vermeyecektir.

Ayrıca dar mükellef gerçek kişinin mukim olduğu ülke ile Türkiye arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunması durumunda bu anlaşmadaki hükümler de dikkate alınmalıdır.

4.4.2.2. GVK Geç. 67. madde kapsamı dışındaki tahvillerin alım-satım kazançları

GVK Geç. 67. madde kapsamı dışındaki tahvillerden 01.01.2006 tarihinden itibaren elde edilecek alım-satım kazançları 31.12.2005 tarihi itibari ile geçerli olan vergilendirme prensipleri çerçevesinde vergilendirilecektir. Bu prensiplere ilişkin olarak 5281 sayılı Kanun ile yapılan ve 01.01.2006 tarihinden itibaren yürürlüğe girecek olan değişiklikler aşağıda gibidir.

4.4.2.2.1. Maliyet bedeli endekslemesi

Yapılan değişiklik ile değer artış kazancının hesabında uygulanan maliyet bedeli endekslemesinin yapılabilmesi artış oranının %10 veya üzerinde olması şartına bağlanmıştır. Yani, artış oranının %10'dan az olduğu durumlarda maliyet bedeli endekslemesi yapılamayacaktır.

4.4.2.2.2. Maktu istisna tutarı (2004 yılı için 12.000.-YTL, 2005 yılı için 13.000.-YTL)

01.01.2006 tarihinden geçerli olmak üzere 2004 ve 2005 yıllarında değer artış kazançları için uygulanan maktu istisna menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçlarından elde edilen alım - satım kazançları için kaldırılmıştır.

4.5. Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarından Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi

Devlet tahvili ve hazine bonolarından elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi faiz gelirleri ve alım – satım kazançlarının vergilendirilmesi olarak 2 bölüm halinde incelenmektedir.

4.5.1. Faiz gelirleri

GVK Geç. 67. madde kapsamındaki devlet tahvilleri ve hazine bonolarının faiz gelirleri ve GVK Geç. 67. madde kapsamı dışındaki devlet tahvili ve hazine bonolarının faiz gelirleri olmak üzere 2'ye ayrılmaktadır.

4.5.1.1. GVK geç. 67. madde kapsamındaki devlet tahvilleri ve hazine bonolarının faiz gelirleri

4.5.1.1.1. Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

Devlet tahvili ve hazine bonoları GVK Geç. 67. maddedeki menkul kıymet tanımına girmektedir. Bunlardan 01.01.2006'dan sonra ihraç edilenlerin (Yurt dışında ihraç edilenler hariç) faiz gelirleri GVK Geç. 67'deki vergilendirme prensiplerine tabi tutulacaktır.

Dolayısıyla bu faizlere %15 oranında stopaj uygulanacak, stopaj matrahı da itfa ve alış bedeli arasındaki fark olacaktır. Tahvilin veya bononun bir banka veya aracı kurumdan alınmamış olması halinde ise stopaj matrahı itfa bedeli ile ihraç bedeli arasındaki fark olacaktır.

Stopaja tabi tutulan bu gelirler için yıllık beyanname verilmeyecek, başka gelirler için yıllık beyanname verilmesi halinde dahi verilecek yıllık beyannameye bu gelirler dahil edilmeyecektir.

4.5.1.1.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

Tam mükellef gerçek kişiler için geçerli olan vergisel prensipler dar mükellef gerçek kişiler için de geçerli olacaktır. Yani;

Dar mükellef gerçek kişilerin elde edeceği bu tür faizler %15 oranında stopaja tabi tutulacaktır. Stopaj matrahı itfa ve alış bedeli arasındaki fark olacaktır. Tahvilin veya bononun bir banka veya aracı kurumdan alınmamış olması halinde ise stopaj matrahı itfa bedeli ile ihraç bedeli arasındaki fark olacaktır.

Stopaja tabi tutulan bu gelirler için yıllık beyanname verilmeyecek, başka gelirler için yıllık beyanname verilmesi halinde dahi verilecek yıllık beyannameye bu gelirler dahil edilmeyecektir.

Ayrıca dar mükellef gerçek kişinin mukim olduğu ülke ile Türkiye arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunması durumunda bu anlaşmadaki hükümlerde dikkate alınmalıdır.

4.5.1.2. GVK geç. 67. madde kapsamı dışındaki devlet tahvilleri ve hazine bonolarının faiz gelirleri

01.01.2006 tarihinden önce ihraç edilmiş olan devlet tahvili ve hazine bonolarından elde edilecek faiz gelirleri 31.12.2005 tarihinde yürürlükte bulunan hükümlere göre vergilenecektir.

4.5.2. Devlet tahvilleri ve hazine bonoları alım-satım kazançları

GVK Geç. 67.madde kapsamındaki devlet tahvilleri ve hazine bonolarının alım - satım kazançları ve GVK Geç. 67. madde kapsamı dışındaki devlet tahvili ve hazine bonolarının alım - satım kazançları olmak üzere 2'ye ayrılmaktadır.

4.5.2.1. GVK geç. 67. madde kapsamındaki devlet tahvillerinin ve hazine bonolarının alım -satım kazançları

4.5.2.1.1. Türkiye'de yerleşik (tam mükellef) gerçek kişiler

Devlet tahvilleri ve hazine bonoları GVK Geç. 67. maddedeki menkul kıymet tanımına girmektedir. Dolayısıyla 01.01.2006'dan sonra iktisap edilen devlet tahvili ve hazine bonolarından (Yurt dışında ihraç edilenler hariç) elde edilecek alım-satım kazançları GVK Geç. 67. maddedeki vergilendirme prensiplerine tabi tutulacaktır. Yani, ihraç tarihinin 01.01.2006'dan önce olması önem arz etmemektedir.

Ancak, ihrac tarihi 01.01.2006'dan önce olan devlet tahvili ve hazine bonolarının 01.01.2006'dan sonra iktisap edilip elden çıkartılmaları halinde 31.12.2005 tarihi itibariyle geçerli olan hükümlerin uygulanacağı konusunda görüşler bulunmaktadır.

Bu şekilde elden çıkartılan tahvillerin ve hazine bonolarının alım-satım bedelleri arasındaki fark üzerinden satıma aracılık eden banka veya aracı kurum tarafından %15 oranında stopaj yapılacaktır. Stopaj matrahının tespitinde alış bedeli FIFO (ilk giren ilk çıkar) yöntemi kullanılmak suretiyle tespit edilecektir. Alış ve satış işlemleri dolayısıyla ödenen komisyonlar ile BSMV stopaj matrahının tespitinde indirim olarak dikkate alınacaktır. Döviz, altına veya başka bir değere endeksli tahvilin veya bononun alış ve satış bedeli olarak işlem tarihindeki Yeni Türk Lirası karşılıkları esas alınarak stopaj mahrahı tespit edilecektir. Tahvilin veya bononun yabancı bir para cinsinden ihraç edilmiş olması halinde ise stopaj matrahının tespitinde kur farkları dikkate alınmayacaktır.

Stopaja tabi tutulan bu kazançlar için tam mükellef gerçek kişiler yıllık beyanname vermeyecektir. Başka gelirler nedeniyle beyanname verilse dahi bu kazançlar beyannameye dahil edilmeyecektir. Stopaj suretiyle kesilen vergiler başka kazançlar için verilen yıllık beyannameye hesaplanan vergiden mahsup edilmeyecektir.

Stopaj üçer aylık dönemler halinde yapılacaktır. Üç aylık dönem içerisinde birden fazla alım-satım işlemi yapılması halinde stopajın gerçekleştirilmesinde bu işlemler tek bir işlem olarak dikkate alınacaktır.

Tahvil alım-satımından doğan zararlar takvim yılı aşılmamak kaydıyla izleyen dönemlerin stopaj matrahından mahsup edilecektir.

4.5.2.1.2. Yurtdışında yerleşik (dar mükellef) gerçek kişiler

GVK Geç. 67. madde kapsamında tam mükellef gerçek kişiler için geçerli olan vergilendirme prensipleri dar mükellef gerçek kişiler için de geçerli olacaktır. Yani, stopaj nihai vergilendirme niteliğinde olacak, dar mükellef gerçek kişilerin bu madde kapsamında stopaja tabi tutulan kazançları için yıllık veya münferit beyanname verilmeyecektir.

Ayrıca dar mükellef gerçek kişinin mukim olduğu ülke ile Türkiye arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunması durumunda bu anlaşmadaki hükümlerde dikkate alınmalıdır.

4.5.2.2. GVK Geç. 67. madde kapsamı dışındaki devlet tahvillerinin ve hazine bonolarının alım-satım kazançları

01.01.2006 tarihinde önce iktisap edilen devlet tahvili ve hazine bonoları (yurtdışında ihraç edilenler haric) GVK Geç. 67. madde kapsamı dışındadır. GVK Geç. 67 kapsamı dışındaki Devlet Tahvilleri ve Hazine Bonolarından (yurt dışında ihraç edilenler hariç) 01.01.2006 tarihinden itibaren elde edilecek alım-satım kazançları 31.12.2005 tarihi itibari ile yürürlükte bulunan hükümler çerçevesi içinde vergilenecektir.

2004 yılındaki vergilendirme prensiplerine ilişkin olarak 5281 sayılı kanun ile yapılan ve 01.01.2006 tarihinden itibaren yürürlüğe girecek olan değişiklikler aşağıda belirtileceği üzere maliyet bedeli endekslemesi ve maktu istisna uygulamaları ile ilgilidir:

4.5.2.2.1. Maliyet bedeli endekslemesi

Yapılan değişiklik ile değer artış kazancının hesabında uygulanan maliyet bedeli endekslenmesinin yapılabilmesi artış oranının %10 veya üzerinde olması şartına bağlanmıştır. Yani artış oranının %10'dan az olduğu durumlarda maliyet bedeli endekslemesi yapılamayacaktır.

4.5.2.2.2. Maktu istisna tutarı (2004 yılı için 12.000YTL- 2005 yılı için 13.000 YTL)

01.01.2006 tarihinden geçerli olmak üzere 2004 ve 2005 yıllarında değer artış kazançları için uygulanan maktu istisna menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçlarından elde edilen alım - satım kazançları için kaldırılmıştır.

4.6. Yurt Dışında İhraç Edilen Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarından Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi

Bu tür menkul kıymetler prensip itibariyle tamamen GVK Geç. 67.madde kapsamı dışında tutulmuşlardır. Yani, yurt dışında ihraç edilen devlet tahvili (Euro Tahvil) ve hazine bonoları (Eurobond) üzerinden hiçbir surette tevkifat yapılması söz konusu değildir. Yapılan kanuni düzenleme ile ortaya çıkan duruma göre;

-01.01.2006' dan önce yurt dışında ihraç edilen devlet tahvili ve hazine bonolarından elde edilen faizler 31.12.2005 tarihi itibariyle yürürlükte bulunan hükümlere göre vergilenecektir.

-01.01.2006'dan önce iktisap edilen yurt dışında ihraç edilmiş devlet tahvili ve hazine bonolarının elden çıkartılmasından sağlanan alım-satım kazançlarının vergilendirilmesinde 31.12.2005 tarihi itibari ile geçerli olan hükümler uygulanacaktır.

-01.01.2006 tarihinden sonra yurt dışında ihraç edilecek devlet tahvili ve hazine bonolarından elde edilecek faizler ile alım-satım kazançları bu faizlerin ve gelirlerin elde edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlere göre vergilendirileceklerdir.

2005 ve izleyen yıllarda vergi kanunlarında bir değişiklik olmaması halinde yukarıda 3 grup halinde belirtilen gelirler, 31.12.2005 tarihi itibari ile geçerli olan vergilendirme prensipleri dahilinde vergilenecektir.

4.7. Mevduat Faizlerinin Vergilendirilmesi

Mevduat faizleri 01.01.2006'dan itibaren %15 oranında stopaja tabi olacaktır. Bu gelirler üzerinden başka bir stopaj yapılması söz konusu olmayıp bu gelirler hem tam mükellef gerçek kişiler hem de dar mükellef gerçek kişiler için beyan dışıdır. Yani, stopaj nihai vergileme niteliğinde olacaktır. Başka gelirler nedeniyle beyanname verilse dahi bu gelirler beyannameye dahil edilmeyecektir. Ayrıca dar mükellef gerçek kişinin mukim olduğu ülke ile Türkiye arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunması durumunda bu anlaşmadaki hükümler de dikkate alınmalıdır.

4.8. Repo Gelirlerinin Vergilendirilmesi

Repo gelirleri de 01.01.2006'dan itibaren %15 oranında stopaja tabi olacaktır. Bu gelirler üzerinden başka bir stopaj yapılması söz konusu olmayıp bu gelirler hem tam mükellef gerçek kişiler için hem de dar mükellef gerçek kişiler için beyan dışıdır. Yani, yapılan stopaj nihai vergileme niteliğinde olacaktır. Başka gelirler nedeniyle beyanname verilse dahi bu gelirler beyannameye dahil edilmeyecektir.

Ayrıca dar mükellef gerçek kişinin mukim olduğu ülke ile Türkiye arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunması durumunda bu anlaşmadaki hükümlerde dikkate alınmalıdır.

4.9. Faizsiz Olarak Kredi Verenlere Ödenen Kar Payları İle Kar-Zarar Ortaklığı Belgesi Karşılığı Ödenen Kar Payları İle Özel Finans Kurumlarınca Kar-Zarara Katılma Hesabı Karşılığında Ödenen Kar Paylarının Vergilendirilmesi

Bu nitelikteki kar payları 01.01.2006'dan itibaren %15 oranında stopaja tabi olacaktır. Bu gelirler üzerinden başka bir stopaj yapılması söz konusu olmayıp bu gelirler hem tam mükellef gerçek kişiler hem de dar mükellef gerçek kişiler için beyan dışıdır. Yani, yapılan stopaj nihai vergileme niteliğinde olacaktır. Başka gelirler nedeniyle beyanname verilse dahi bu gelirler beyannameye dahil edilmeyecektir.

Ayrıca dar mükellef gerçek kişinin mukim olduğu ülke ile Türkiye arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunması durumunda bu anlaşmadaki hükümlerde dikkate alınmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kamu hizmetlerinin yegane finansman kaynağı vergilerdir. Vergi, kısaca devletin hükümlerine dayanarak, gerçek ve tüzel kişiler için, kanunla koyduğu yükümlülüklerdir. Ancak çağdaş anlamda vergi, sadece kamu harcamalarının finansmanı amacını taşımamakta bunun çok ötesinde sosyal ve ekonomik hedeflere ulaşabilmek için etkili bir araç olarak da kullanılmaktadır. Vergilemenin, çok büyük miktarda kaynakların, özel kişi ve kurumlardan kamu kesimine transferi sonucunu doğurması sebebiyle, ekonomik; gelir ve servet dağılımı üzerindeki doğrudan etkileri sebebiyle de, önemli sosyal boyutları bulunmaktadır.

Öte yandan vergiler büyüme ve kalkınmanın sağlanması, ekonomik dengesizliklerin giderilmesi ve servet dağılımının adil hale getirilmesi şeklinde sıralayabileceğimiz, Maliye Politikasının temel amaçlarını gerçekleştirmede kullanılan, önemli ve etkili bir araçtır.

Gerçekten de liberal ekonomi politikalarının uygulandığı tüm ülkelerde sermaye piyasalarının geliştirilmesinde vergi teşvikleri yaygın şekilde kullanılmakta bu yolla ekonomik kalkınma için gerekli olan uzun vadeli fonların toplanması imkan dahiline girmektedir. Diğer taraftan sermayenin tabana yayılması yoluyla da toplumsal barışın güçlendirilmesi ve verimliliğin artırılması sağlanabilmektedir.

Kamu hizmetinin çerçevesi ve bu hizmet için yapılması gereken harcamaların toplamı ne kadar küçük olursa vergilere olan ihtiyaç da o oranda düşük olacaktır. Bütçeler ne kadar küçük bağlanırsa harcamalarda o kadar küçük olacak, harcamalar ne kadar küçük olursa vergiye olan ihtiyaçta o kadar düşük kalacaktır.

Verginin konusu; üzerine konulduğu ve doğrudan ya da dolaylı olarak kaynağını oluşturan iktisadi unsurlardır. Bu unsurlar bazen bir gelir (örneğin: gelir vergisi, kurumlar vergisi), bazen bir servet (örneğin: emlak vergisi, motorlu taşıtlar vergisi), bazen bir harcama (örneğin: katma değer vergisi, özel tüketim vergisi) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunlardan biri olan menkul sermaye gelirlerinin vergilendirilmesi, son yıllarda gittikçe önem kazanmıştır. Para ve sermaye piyasalarında küçük ve büyük yatırımları olanlar açısından hem güncel hem de önemli bir konu haline gelmiştir.

Bugünkü mevzuatımız, menkul kıymet kazançlarının vergilendirilmesinde bunları ya “Menkul Sermaye İradı” ya da “Değer Artış Kazancı” olarak değerlendiriyor. Finansal enstrümanlarının getirileri ya da verimleri bunların tabi oldukları vergi rejimi ile direkt olarak ilgilidir. Getiri deyince tabi ki vergi sonrası verimi ve getiriyi kastettiğimize göre finansal yatırım araçlarının vergi karşısındaki durumunu mukayeseli olarak değerlendirebilmek açısından, her bir finansal enstrümanın vergi rejimine bakmamız gereklidir. Çünkü doğru karşılaştırma ve doğru değerlendirme bunu gerektiriyor. Vergi planlaması yapabilmek açısından da kişisel tasarrufların değerlendirilmesinde vergi rejimini çok iyi bilmemiz gerekiyor.

Finansal yatırım araçlarının vergilemesinde farklı uygulamalar söz konusudur. Mevduat, repo, hisse senedi, menkul kıymet yatırım fonu, hazine bonusu ve devlet tahvili gibi farklı nitelikteki para ve sermaye piyasası gibi yatırım araçlarının vergilendirilmesi ve beyan esasları farklılık gösterir. Bu gelirlerin vergilendirilmesine yönelik düzenlemeler, çoğu yatırımcı tarafından anlaşılması zor ve karmaşık bir yapıya sahiptir.

Gerçek kişilerin para ve sermaye piyasası araçlarından elde ettikleri gelirlerin vergilendirilmesi ile ilgili olup 2004 yılı ve 2005 yılı gelirlerine de uygulanacak olan yasal düzenlemeler incelendiğinde;

- Vergisel prensiplerin geliri elde eden gerçek kişinin mükellefiyet durumuna göre farklılaştığı;
- Elde edilen gelirin türü itibariyle de(faiz, kar payı, alım - satım kazancı gibi) farklı yasal düzenlemelerin bulunduğu;
- Belirli gelir türleri için geçici maddeler ile belirli dönemlere uygulanmak üzere düzenlemeler getirildiği;
- Gelirin yurt içinde veya yurt dışında elde edilme durumunun farklı vergisel sonuçlar doğurduğu;

- Dar mükellefler açısından çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında ki hükümlerin dikkate alınmasının da gerekli olduğu,

görölmekte ve tüm bunlara ilaveten gelirin hesaplanması, beyanı, farklı istisna ve beyan sınırları ile farklı istisna konuları ve farklı stopaj tutarları gibi düzenlemeler de dikkate alındığında oldukça karmaşık yasal düzenlemeler ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Söz konusu vergisel düzenlemeler ile ilgili olarak üzerinde durulması gereken konulardan birisi de devlete kaynak sağlamak amacıyla kamu menkul kıymetleri için vergisel teşvik getirilirken diğer yatırım araçlarına aynı vergisel teşviklerin sağlanmadığıdır. Kamu menkul kıymetlerine getirilen vergisel teşvikler sonucunda da yatırımların %90'lara ulaşan kısmının bu tür menkul kıymetlere yöneldiği gözlenmektedir.

Özel kesim menkul kıymetleri ile kamu menkul kıymetlerine sağlanan vergisel teşviklerin adil bir şekilde belirlenmemesi söz konusu vergisel düzenlemelerin en çok eleştirilen yanlarından bir tanesi olmuştur.

Ülkemizde sermaye piyasası henüz istenilen derecede kurumsallaşmadığı için sürekli olarak vergi kanunlarıyla desteklenmeye çalışılmıştır. Gerek hisse senetlerinde ve yatırım fonu katılma belgelerinde gerekse başta kamu borçlanma senetleri olmak üzere faiz getirili menkul kıymetlerden sağlanan kazançlara ve bunun yanında yatırım fon ve ortaklarıyla halka açık anonim şirketlere yönelik teşviklerle sermaye piyasası araçlarının ve kurumların desteklenmesi amaçlanmıştır. Ancak söz konusu vergi teşviklerinin ne derece amacına ulaştığı her zaman tartışma konusu olmuştur. Yapılması gereken; sermaye piyasasını teşvik edecek düzenlemelerin yapılması ve bu yapılırken de spekülasyon amaçlı faaliyetlerin mümkün olduğunca bu teşviklerin dışında bırakılmasıdır.

Bu arada, sermaye piyasalarına sağlanan teşviklerin karmaşık bir yapıda olması, oransal olarak yetersizliği ya da geçici sürelerle verilmiş bulunması nedeniyle amacına ulaşamadığı görölmüştür.

Ülkemizde vergi düzenlemelerinde ve özellikle mali enstrümanların vergilendirilmesinde sık sık değişikliğe gidilmesinin çok ciddi sakıncaları görülmüştür. Değişikliklerin yarattığı güvensizlik ortamı ve yüksek oranlı vergiler de tasarrufların yurt dışına veya kayıt dışına kaçmasını adeta teşvik etmiştir.

Para ve sermaye piyasası araçlarının vergilendirilmesi ile ilgili karmaşık yasal düzenlemelerin sadeleştirilmesi gerektiği bir süreden beri herkesimin dile getirdiği önemli bir konudur.

Sadeleştirme yönündeki yaklaşımlar yasa koyucu tarafından dikkate alınarak 5281 sayılı Kanun ile Gelir Vergisi Kanununa Geç. 67. madde eklenmiştir.

Nitekim Kanunun genel gerekçesinde de, getirilen sistemin bankalar ve aracı kurumlar tarafından tevkifat suretiyle yapılacak vergilemeyi öngören ve kazancı elde edenler açısından basitleştirilmiş bir uygulama mahiyetinde olacağı ve bu uygulama ile basitliğin sağlanmasının yanı sıra bütün finansal araçlar açısından vergilemede uyumluluk sağlayacağı ifade edilmiştir.

Özellikle devletin geçmiş yıllarda olduğu kadar borçlanma ihtiyacının kalmayıp devlet tahvili ve hazine bonoları ile özel sektör tahvilleri arasındaki vergisel farklılıkları ortadan kaldırmıştır.

Söz konusu düzenleme Türkiye’de ihraç edilen kamu menkul kıymetleri ile özel sektöre ait menkul kıymetler arasında ki vergisel farklılıklara son vermesi açısından olumlu karşılanmalıdır.

Ayrıca belirtilen değişiklik ile vergisel düzenlemelerin sadeleştirilmesinin yanında banka ve aracı kurumlar vasıtasıyla para ve sermaye piyasası araçlarından sağlanan vergi gelirleri de artırılacaktır.

Gerçekten de GVK. Geç. 67. maddeden önceki yasal düzenlemeler sermaye piyasası araçlarından elde edilen gelirler üzerinden çoğu kez hiç vergi alınmaması sonucunu doğurmaktaydı.

Sermaye piyasalarına ilişkin vergi düzenlemeleri; yurtiçinde sermaye birikimini özendirici olmalıdır, birikimlerin yurtiçinde yatırımlara yönlendirilmesini teşvik etmeli, bir başka ifade ile sermayenin yurtdışına çıkmasını gerektiren veya

özendiren hükümler içermemelidir. Kısa vadeli spekülasyon işlemleri değil uzun vadeli gerçek yatırımları teşvik etmelidir. Tasarrufların altın, döviz, gayrimenkul gibi verimsiz alanlarda değil, hazine bonusu, kamu ve özel sektör tahvilleri ile hisse senedi gibi para ve sermaye piyasası araçlarında yatırıma yönlendirilmesini özendirilmelidir. Küçük birikimlerin para ve sermaye piyasası araçlarına yönlendirmesine engel olmamalıdır. Vergilendirme basit, adil ve eşit olmalıdır.

Bu bağlamda sermaye piyasalarının gelişimini teşvik amaçlı bazı vergi önerilerimizi ve eleştirilerimizi şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Mevcut vergi düzenlemeleri halka açılmayı teşvik eden hükümler içermemektedir. Şirketleri halka açılmayı özendirmek için %30 olan kurumlar vergisi oranının hisse senetleri borsada işlem gören şirketler için daha düşük belirlenmesi halka açılmayı ve şirketlerin kurumsallaşmasını önemli ölçüde özendirilecektir.

- Hisse senedi alım - satım kazançlarının 3 ay elde tutma süresine bağlı olarak vergilendirilmesi yeni vergi sistemiyle kaldırılmıştır. Spekülasyon işlemlerinin önlenmesi için bu uygulamanın devam etmesi gerekmektedir.

- Hisse senedi kar payları (temettü) için herhangi bir vergilendirme yapılmaması daha uygun olacaktır. Zaten kar payı dağıtan kurumlar kar payı dağıtımını yaparken stopaj kesintisi yapmakta ayrıca bu kar payları İMKB de hisse senetlerinin fiyatlarından düşmektedir. Yani yatırımcıların reel olarak herhangi bir kazancı zaten bulunmamaktadır.

- Yeni kanun ile getirilen %15'lik stopaj oranı çok yüksektir. Bu oran İMKB'de işlem hacimlerinin düşmesini, aracı kurumların gelirlerinin azalmasını ve borsaya olan ilginin azalması sonucunu doğurabilir.

- Yeni getirilen kanunun geçici bir düzenleme niteliğinde olmasına rağmen 10 yıl gibi uzun süre için belirlenmesinin bazı sakıncaları olabilir.

- Yeni kanunla getirilen değişikliklerde, sermaye piyasası araçlarından elde edilen tüm gelirler(örn. hisse senedi kar payları) kapsanamamaktadır. Dolayısıyla tam anlamıyla harmonizasyondan bahsedilememektedir.

- Vergisel düzenlemelerin para ve sermaye piyasası araçları üzerindeki etkilerinin gerçekçi bir biçimde değerlendirilebilmesi açısından vergi idaresinin finansal piyasalardaki yenilikleri takip edebilecek dinamizme kavuşturulması gerekmektedir. Vergi idaresindeki görevlilerin dünya genelindeki finansal piyasalarda işlem gören enstrümanların işleyişi, özellikleri ve türleri konusunda temel bilgilere sahip olması, bu enstrümanların vergilendirilmesi ile ilgili problemlerin çözümü açısından gerekli olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ş. (1996). *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*, İstanbul.
- Alp, A. (2002). *Uluslararası Mali Piyasalardaki Gelişmeler ve Türkiye*, Ankara.
- Arpacı, A. (2000). *Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler)*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Arıkan, A. N. (2002, Nisan). *Tam Mükellef Gerçek Kişilerin Elde Ettikleri Eurobond Kazançlarının Vergilendirilmesi*, Yaklaşım Yayınları.
- Aşıkoğlu, R. (1983). *Sermaye Piyasası Aracı Olarak Enflasyon Ortamında Tahvilleri Değerleme*, Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:3.
- Baçoğlu, U. Vd, (2001). *Finans Teori Kurum ve Araçlar*, Bursa : Ekin Kitapevi.
- Bolak, M. (2001). *Sermaye Piyasası Menkul Kıymetler ve Portföy Analizi*, İstanbul : Beta Yayınları.
- Ceylan, A. (2000). *Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi*, Bursa: Ekin Kitapevi.
- Çakıcı, L. (1983, Ekim). Türkiye'nin Ekonomik Gelişiminin Süratlendirilmesi İçin Sermaye Piyasası ve Bankalardan Beklenen Fonksiyonlar, *Uluslararası Sermaye Piyasası ve Bankalar Semineri*.
- Çanakçı, E. (1997). *Yatırım Ortaklıkları*, SPK Yayınları, No:100.
- Çapanoğlu, M. B. (1993). *Türkiye ve Dış Ülkelerde Sermaye Piyasası Özelleştirme Uygulamaları ve Genel Olarak Menkul Kıymetler Borsası*, İstanbul : Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Danıştay Dergisi* (2003). Yıl:1, Sayı:1.
- Doğrusöz, A. B. (1999, Temmuz). *Vergi Hukuku Açısından Bedelsiz Hisse Senetleri*, Yaklaşım Yayınları.
- Ercan, Y. (1991). *Gelir Vergisi Kanunu ve Açıklamaları*, İstanbul.
- Eroğlu, N. (1995). *Açıklamalı ve İçtihatlı Vergi Usul Kanunu*, Ankara.
- Erol A., Yıldırım A. E. (2001). *Menkul Kıymetlerin Vergilendirilmesi*, Ankara : Yaklaşım Yayınları.
- Ertuna, Ö. (1986). *Finansal Kurumlar*, İstanbul : Verso A. Ş. Yayınları, 2.Baskı.
- Eş, M. (1989). *Kuruluş Döneminde (1961-1982) Türkiye Sermaye Piyasası (Gelişmeler-Sorunlar)*, Kütahya : İ. İ. B. F. Yayınları No:3.

- Fertekligil, A. (2000, Nisan). *Türkiye Borsasının Tarihçesi*.
- Fertekligil, A. (1984). Türkiye’de Sermaye Piyasası (Araçlar ve Kuruluşlar), *SPK Seminer Tebliğleri*, İstanbul
- Genel Ekonomi Ansiklopedisi* (1988, Nisan). Cilt 2, İstanbul: Milliyet Tesisleri.
- Gürsoy, K. T. (1977). *Yatırım Fonları*, Ankara : Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını.
- Günlük, A. (1984). Türkiye’de Sermaye Piyasası, *Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 1, İstanbul : İletişim Yayını.
- İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (2000, Nisan). *Sabit Getirili Menkul Kıymetler*, İstanbul : İMKB Yayını
- İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (2001, Kasım). *Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Klavuzu*, İstanbul : İMKB Yayınları
- Kaneti, S. (1989). *Vergi Hukuku*, İstanbul : Filiz Kitapevi.
- Kara, Ş. (1990). *Sermaye Piyasası*, İstanbul : Doyuran Matbaası
- Karan, M. B. (2001, Ekim). *Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi*, Ankara : Hüfam Yayınları, Gazi Kitapevi.
- Karaşin, G. (1989). *Bilgisayar Uygulamalı Menkul Kıymetler Matematiği*, İstanbul.
- Karlı, M. (1994). *Sermaye Piyasası, Borsa, Menkul Kıymetler* : İrfan Yayınları, 4.Baskı.
- Kırbaş, S. (1995). *Vergi Hukuku*, Ankara : Siyasal Kitapevi, 7.Baskı
- Kırman, A. (1999). Finansal Sistemde Vergilendirme, *TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları*, Ankara
- Kızılot, Ş. (2002). *Kurumlar Vergisi Kanunu ve Uygulaması*, Yaklaşım Yayınları, Cilt:5
- Kocahanoğlu, O. S. (1993). *Gerekçeli Türk Ticaret Kanunları*, İstanbul Özener Matbaası, 8.Baskı

- Kondak, N. (1999). *Menkul Kıymet Pazarına Giriş*, İstanbul : Der Yayınları
- Kramer, R. E. (1992). *Finance in a Theory of the Business Cycle, Production and Distribution in a Debt and Equity Economy*, Cambridge, Massachusetts, Bleckwell
- Mali Aracı Kuruluşlar Raporu* (1982, Aralık). İstanbul : Tusiad Yayını.
- Musaballı, H. (1978). *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*, İstanbul : Selçuklu Matbaası.
- Öncel M., Çağan .N. (1994). *Bankacılar İçin Mali Hukuk Bilgisi*, Ankara : T. İş Bankası Vakfı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını.
- Öncel M. vd, (2000). *Vergi Hukuku*, Ankara : Turhan Kitapevi.
- Özbalcı, Y. (2003, Ocak). *Gelir Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları*, Ankara : Oluş Yayıncılık.
- Özbalcı, Y. (1998). *Kurumlar Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları*, Ankara : Oluş Yayıncılık.
- Özer, Ş. (1978). *Yatırımların Finansmanı ve Sermaye Piyasası*, Ankara : T. O. B. Yayınları.
- Robinson R. I., Wrihstman D. (1974). *Financial Markets, The Accumulation and Allocation of Wealth*, New York, Mc Graw-Hill.
- Sabuncu F., Keskin F. (2005). *Gerçek Kişilerde Para ve Sermaye Piyasası Araçlarından Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi*, İstanbul : Beta Basım.
- Sarıkamış, C. (2000). *Sermaye Pazarları*, İstanbul : Alfa Yayıncılık.
- Sarısu, E. (2002, Ekim). *2002 Yılı Eurobond Gelirlerinin Vergilendirilmesi*, Yaklaşım Yayınları.
- Seviğ, V. (1999, Nisan). *Hisse Senedi Satış Kazançlarının Vergilendirilmesinde Hisse Senedi Kavramı*, Yaklaşım Yayınları.

Sumer, A. (2002). *Türk Sermaye Piyasası Hukuku ve Seçilmiş Mevzuat*, İstanbul : Alfa Basım Yayım.

Şakar, S. Ü. (1997). *Sermaye Piyasası*, Eskişehir.

Şakar, S. Ü. (1998). *Araçları, Kurumları ve İşleyişi ile Sermaye Piyasası*, Eskişehir: Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, No:143.

Şengül, S. (2002). *Sermaye Piyasasında Vergilendirme*, Ankara : İmaj Yayınları.

Uzunoğlu, S. (2000). *Para ve Döviz Piyasaları*, İstanbul : Strata Yayınları.

Ünal, O. K. (2000, Temmuz). Finansman Bonoları, *Yaklaşım Dergisi*.

Yaklaşım Dergisi (2004, Aralık). Sayı: 144.

Yetim, S. (1997, Mayıs). *Repo Ters Repo ve Menkul Kıymet Ödünç İşlemleri*, SPK Yayınları, Cilt 1.

Yılmaz, E. (1996). *Hukuk Sözlüğü*, Ankara : Yetkin Hukuk Yayınları, 5 .Baskı

Danıştay 3.Daire (E:2000/4013, K:2003/929) sayılı kararı

Anayasa Mahkemesi (E:1986/5, K:1987/7) sayılı kararı

31.07.1992 Tarih, 21301 Mük. Sayılı Resmi Gazete

22.01.1999 Tarih, 23588 Sayılı Resmi Gazete

12.11.1987 Tarih, 19632 Sayılı Resmi Gazete

19.12.1986 Tarih, 22852 Sayılı Resmi Gazete

29.03.2003 Tarih, 24710 Sayılı Resmi Gazete

14.07.1992 Tarih, 21284 Sayılı Resmi Gazete

www.imkb.gov.tr/mevzuat.htm

www.imkb.gov.tr/piyasalar.htm

www.spk.gov.tr/#

www.danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp

www.vergiportali.com/bulten.asp?id=FE272B70141DF61530E8230098F6522C

www.anayasa.gov.tr/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1987/K1987-07.htm

www.gelirler.gov.tr/gelir2.nsf

www.deloitte.com/dtt/article/0,1002,sid%253D8497%2526cid%253D12390,00.html

www.tspakb.org.tr/indextur.htm

www.sigmaymm.com.tr/page.asp?pageID=190

EKLER

EK 1.

2004 YILINDA ELDE EDİLEN MENKUL KIYMET GELİRLERİNİN BEYANI VE VERGİLENDİRİLMESİ

	TAM MÜKELLEFLER KURUM	DAR MÜKELLEFLER KURUM (*).	TAM MÜKELLEFLER GERÇEK KİŞİ	DAR MÜKELLEFLER GERÇEK KİŞİ
HİSSE SENEDİ TEMETTÜ GELİRİ	<p>-Tam mükellef kurumlardan elde edilenler kurumlar vergisinden istisna.</p> <p>- Kar payı stopajına tabi değil.</p>	<p>-Beyan edilmez.</p> <p>-Dar mükellef kuruma (Türkiye'de bir işyeri veya daimi temsilci aracılığıyla kâr payı elde edenler hariç) kar dağıtımını yapan kurum tarafından %10 oranında stopaj yapılır (2)</p>	<p>-Kar dağıtımını yapan kurum tarafından % 10 oranında stopaj yapılır.</p> <p>-Gelirin beyanı halinde stopaj hesaplanan gelir vergisinden mahsup edilir.</p> <p>-Tam mükellef kurumlardan elde edilenlerin 1/2 si gelir vergisinden istisna (GVK'nun Geçici 62 nci maddesinde belirtilenler hariç). (16)</p> <p>-İstisna sonrası tutar, stopaja tabi tutulmuş; diğer menkul ve gayrimenkul sermaye iratları ile birlikte (2004 yılı için) 14 milyar TL'yi aşarsa gelirin tamamı beyan edilir (1)</p>	<p>-Beyan edilmez</p> <p>- Dar mükellef kişiye kar dağıtımını yapan kurum tarafından %10 oranında stopaj yapılır (2) (GVK'nun Geçici 62 nci maddesinde belirtilenler hariç). (16)</p>

HİSSE SENEDİ ALIM SATIM KAZANCI	-Kurumlar Vergisi, % (33) (2)	-Kurumlar Vergisi,(% 33) (3) (2) -Karın ana merkeze aktarılan kısmı %10 oranında Gelir Vergisi stopajına tabi (4)(2) -Kur farkından doğan kazançlar vergiye tabi değil.	-İvazsız olarak iktisap edilenler ile İMKB’de işlem gören ve 3 aydan fazla elde tutulanlar vergiye tabi değil (5) - IMKB de işlem görmeyenlerden tam mükellef kurumlara ait olup 1 yıldan fazla elde tutulanlar vergiye tabi değil. -İktisap bedeli, sadece, elden çıkarılan ay hariç olmak üzere TEFE artış oranıyla endekslenebilir. -Enflasyon indirimi uygulanmaz. - Alım - satım zararları, alım - satım karlarına mahsup edilir (17) -Diğer alım - satım kazançlarıyla birlikte (2004 yılı için) 12 milyar TL’yi aşarsa, aşan kısım beyan edilir (1)	-İvazsız olarak elde edilenler ile İMKB’de işlem gören ve 3 aydan fazla elde tutulanlar vergiye tabi değil (5) - IMKB de işlem görmeyenlerden tam mükelleflere ait olup (1) yıldan fazla elde tutulanlar vergiye tabi değil. - Kur farkından doğan kazançlar vergiye tabi değil. - Diğer alım-satım kazançlarıyla birlikte 12 milyar TL’yi aşarsa, aşan kısım beyan edilir (7)
--	-------------------------------	--	---	---

	TAM MÜKELLEFLER KURUM	DAR MÜKELLEFLER KURUM (*).	TAM MÜKELLEFLER GERÇEK KİŞİ	DAR MÜKELLEFLER GERÇEK KİŞİ
DEVLET TAHVİLİ, HAZİNE BONOSU FAİZ GELİRLERİ (TL).	-Stopaja tabi (% 0) (8) -Kurumlar Vergisi (% 33) (2)	-Stopaja tabi (% 0) (8) -Kurumlar Vergisine tabi değil -Stopaj nihai vergidir.	- Stopaja tabi (% 0) (8) - Enflasyon indirimi uygulanır (6) -İndirimden sonraki tutar, stopaja tabi tutulmuş; diğer menkul ve gayrimenkul sermaye iratları ile birlikte (2004 yılı için) 14 milyar TL'yi aşarsa gelirin tamamı beyan edilir (1) -26.07.2001-31.12.2004 tarihleri arasında ihraç edilen Hazine Bonosu ve Devlet Tahvilleri'nden elde edilen faiz gelirlerinin indirim oranı uygulamasından sonra kalan kısmı ile endeksleme sonrası bulunan alım - satım kazançları toplamının 156.505.290.000 TL'si (2004 yılı için), gelir vergisinden istisna edilmiştir (15)	-Stopaja tabi (%0) (8) -Stopaj nihai vergidir. -Beyan edilmez.

DEVLET TAHVİLİ, HAZİNE BONOSU ALIM - SATIM KAZANÇLAR I (TL).	-Kurumlar Vergisi (% 33) (2)	-Kurumlar Vergisi (% 33) (3) (2) -Karın ana merkeze aktarılan kısmı %10 oranında gelir vergisi stopajına tabi (4) (2) -Kur farkından doğan kazançlar vergiye tabi değil	-İktisap bedeli elden çıkarılan ay hariç olmak üzere TEFE artış oranında artırılabilir. -Enflasyon indirimi uygulanmaz. - Alım - satım zararları, alım - satım karlarına mahsup edilir (17) - Diğer alım - satım kazançlarıyla birlikte 12 milyar TL'yi aşarsa, aşan kısım beyan edilir. -26.07.2001 - 31.12.2004 tarihleri arasında ihraç edilen Hazine Bonosu ve Devlet Tahvilleri'nden elde edilen faiz gelirlerinin indirim oranı uygulamasından sonra kalan kısmı ile endeksleme sonrası bulunan alım - satım kazançları toplamının 156.505.290.000 TL'si (2004 yılı için), gelir vergisinden istisna edilmiştir (15)	-Kur farkından doğan kazançlar vergiye tabi değil -Diğer alım - satım kazançlarıyla birlikte 12 milyar TL'yi aşarsa, aşan kısım beyan edilir (7) (18) -26.07.2001 - 31.12.2004 tarihleri arasında ihraç edilen Hazine Bonosu ve Devlet Tahvilleri'nden elde edilen alım-satım kazançlarının 156.505.290.000 TL'si (2004 yılı için), gelir vergisinden istisna edilmiştir (15)
---	--------------------------------------	--	--	---

<p>T. C. HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI TARAFINDAN İHRAÇ EDİLEN DÖVİZ CİNSİNDEN VE DÖVİZE ENDEKSLİ TAHVİL VE BONOLARIN FAİZ GELİRLERİ</p>	<p>-Stopaja tabi (% 0) (8) -Kurumlar Vergisi (% 33) (2)</p>	<p>-Stopaja tabi (% 0) (8) -Kurumlar Vergisine tabi değil -Stopaj nihai vergidir.</p>	<p>- Stopaja tabi (% 0) (8) - İtfa sırasında oluşan ana para kur farkı veya endeks farkı gelir sayılmaz. - Enflasyon indirimi uygulanmaz. - Stopaja tabi tutulmuş; diğer menkul ve gayrimenkul sermaye iratları ile birlikte (2004 yılı için) 14 milyar TL'yi aşarsa gelirin tamamı beyan edilir (1) - 26.07.2001 – 31.12.2004 tarihleri arasında ihraç edilen Hazine Bonosu ve Devlet Tahvilleri'nden elde edilen faiz gelirleri ile endeksleme sonrası bulunan alım-satım kazançları toplamının, 156.505.290.000 TL'si (2004 yılı için) gelir vergisinden istisna edilmiştir (15)</p>	<p>-Stopaja tabi (%0) (8) -Stopaj nihai vergidir. -Beyan edilmez.</p>
---	---	---	---	---

<p>T. C. HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI TARAFINDAN İHRAÇ EDİLEN DÖVİZ CİNSİNDEN VE DÖVİZE ENDEKSLİ TAHVİL VE BONOLARIN ALIM - SATIM KAZANÇLARI</p>	<p>-Kurumlar Vergisi, (% 33) (2)</p>	<p>-Kurumlar Vergisi, (% 33) (3) (2) -Karın ana merkeze aktarılan kısmı %10 oranında gelir Vergisi stopajına tabi (4) (2) -Kur farkından doğan kazançlar vergiye tabi değil</p>	<p>- Alım - satım kazancı Türk Lirası bazında hesaplanır. - İktisap bedeli elden çıkarılan ay hariç olmak üzere TEFE artış oranında artırılabilir. - Enflasyon indirimi uygulanmaz. - Alım - satım zararları, alım - satım karlarına mahsup edilir (17) - Diğer alım - satım kazançlarıyla birlikte 12 milyar TL'yi aşarsa, aşan kısım beyan edilir. -26.07.2001 – 31.12.2004 tarihleri arasında ihraç edilen Hazine Bonosu ve Devlet Tahvilleri'nden elde edilen faiz gelirleri ile endeksleme sonrası bulunan alım-satım kazançları toplamının, 156.505.290.000 TL'si (2004 yılı için), gelir vergisinden istisna edilmiştir (15)</p>	<p>-Kur farkından doğan kazançlar vergiye tabi değil -Diğer alım - satım kazançlarıyla birlikte 12 milyar TL'yi aşarsa, aşan kısım beyan edilir (7) (18) -26.07.2001 - 31.12.2004 tarihleri arasında ihraç edilen Hazine Bonosu ve Devlet Tahvilleri'nden elde edilen alım-satım kazançlarının, 156.505.290.000 TL'si (2004 yılı için) gelir vergisinden istisna edilmiştir (15)</p>
--	---	---	--	--

<p>T. C. HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI TARAFINDAN YURTDIŞINDA İHRAÇ EDİLEN EUROBOND'LARIN FAİZ GELİRLERİ</p>	<p>-Kurumlar Vergisi,(% 33) (2) -Bütçe Kanununa göre stopajdan istisna.</p>	<p>- Bütçe Kanununa göre stopajdan istisna. - Beyan edilmez.</p>	<p>- Bütçe Kanununa göre stopajdan istisna. -İtfa sırasında oluşan anapara kur farkı gelir sayılmaz. -Enflasyon indirimi uygulanmaz. -Elde edilen faiz gelirlerinin, stopaja tabi tutulmuş diğer menkul ve gayrimenkul sermaye iratları ile birlikte 14 milyar TL'yi aşması halinde, gelirin tamamının beyan edilmesi gerekmektedir. -26.07.2001 – 31.12.2004 tarihleri arasında ihraç edilen Eurobond'lardan elde edilen faiz gelirleri ile endeksleme sonrası bulunan alım-satım kazançları toplamının, 156.505.290.000 TL'si (2004 yılı için), gelir vergisinden istisna edilmiştir (15)</p>	<p>- Bütçe Kanununa göre stopajdan istisna. - Beyan edilmez.</p>
---	---	---	---	---

<p>T. C. HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI TARAFINDAN YURTDIŞINDA İHRAÇ EDİLEN EUROBOND’LARIN ALIM - SATIM KAZANÇLARI</p>	<p>-Kurumlar Vergisi (% 33) (2)</p>	<p>-İşlem Türkiye’de yapılmışsa, veya ödeme Türkiye’de yapılmışsa kazançlar Türkiye’de vergilendirilir (Bu durumda %33 oranında kurumlar vergisi ve karın ana merkeze aktarılan kısmı üzerinde fon payı dahil %10 oranında gelir vergisi stopajı hesaplanacaktır). (3) (2)</p> <p>-Kur farkından doğan kazançlar vergiye tabi değildir.</p>	<p>- Alım - satım kazancı Türk Lirası bazında hesaplanır.</p> <p>- İktisap bedeli elden çıkarılan ay hariç olmak üzere TEFE artış oranında artırılabilir.</p> <p>- Enflasyon indirimi yapılamaz.</p> <p>- Alım - satım zararları, alım - satım karlarına mahsup edilir (17)</p> <p>- Diğer alım - satım kazançlarıyla birlikte 12 milyar TL’yi aşarsa, aşan kısım beyan edilir.</p> <p>- 26.07.2001 – 31.12.2004 tarihleri arasında ihraç edilen Eurobond’lardan elde edilen faiz gelirleri ile endeksleme sonrası bulunan alım-satım kazançları toplamının, 156.505.290.000 TL’si (2004 yılı için) gelir vergisinden istisna edilmiştir (15)</p>	<p>- İşlem Türkiye’de yapılmışsa veya ödeme Türkiye’de yapılmışsa kazançlar Türkiye’de vergilendirilir.</p> <p>- Kur farkından doğan kazançlar vergiye tabi değildir (7)</p> <p>- 26.07.2001 - 31.12.2004 tarihleri arasında ihraç edilenlerden elde edilen alım-satım kazançlarının, 156.505.290.000 TL’si (2004 yılı için) gelir vergisinden istisna edilmiştir (15)</p>
<p>ÖZEL SEKTÖR TAHVİLİ (TAHVİL, VARLIĞA DAYALI MENKUL KIYMET, FİNANSMAN BONOSU). FAİZ GELİRİ</p>	<p>-Stopaja tabi, %10 (9) -Kurumlar Vergisi(% 33) (2)</p>	<p>-Stopaja tabi, %10 (9) (2) -Kurumlar Vergisine tabi değil. - Stopaj nihai vergidir.</p>	<p>- Stopaja tabi, %10 (9) (2) - Enflasyon indirimi uygulanır (6) -İndirimden sonraki tutar, stopaja tabi tutulmuş; diğer menkul ve gayrimenkul sermaye iratları ile birlikte (2004 yılı için) 14 milyar TL’yi aşarsa gelirin tamamı beyan edilir (1)</p>	<p>-Stopaja tabi, %10) (9) (2) -Stopaj nihai vergidir. -Beyan edilmez.</p>

ÖZEL SEKTÖR TAHVİLİ (TAHVİL, VARLIĞA DAYALI MENKUL KIYMET, FİNANSMAN BONOSU). ALIM - SATIM KAZANÇLARI	- Kurumlar Vergisi ,% 33 (2)	-Kurumlar Vergisi(% 33) (3) (2) - Karın ana merkeze aktarılan kısmı %10 oranında gelir Vergisi stopajına tabi (4) (2) -Kur farkından doğan kazançlar vergiye tabi değil	- İktisap bedeli elden çıkarılan ay hariç olmak üzere TEFE artış oranında artırılabilir. - Enflasyon indirimi uygulanmaz. - Alım - satım zararları, alım - satım karlarına mahsup edilir (17) -Diğer alım - satım kazançlarıyla birlikte 12 milyar TL'yi aşarsa, aşan kısım beyan edilir.	-Kur farkından doğan kazançlar vergiye tabi değil. -Diğer alım - satım kazançlarıyla birlikte 12 milyar TL'yi aşarsa, aşan kısım beyan edilir (7)
REPO GELİRLERİ	-Stopaja Tabi (%22) (9) (2) -Kurumlar Vergisi, % 33) (2)	-Stopaja tabi, %22 (9) (2) -Kurumlar Vergisine tabi değil. - Stopaj nihssai vergidir.	-Stopaja tabi, %22 (2) -Beyan edilmez (10)	-Stopaja tabi, %22 (2) -Stopaj nihai vergidir. -Beyan edilmez.

MEVDUAT FAİZLERİ	<p>-Stopaja Tabi (9) (11) (2)</p> <p>TL Vadesiz ve İhbarlı Hesaplar, %18</p> <p>TL 3 aya kadar (3 ay dahil) vadeli hesaplar, %18</p> <p>TL 6 aya kadar (6 ay dahil) vadeli hesaplar, %16</p> <p>TL 1 yıla kadar vadeli hesaplar, %12</p> <p>TL 1 yıl ve daha uzun vadeli hesaplar, %7</p> <p>DTH vadesiz, %25</p> <p>DTH 1 yıla kadar vadeli hesaplar, %24</p> <p>DTH 1 yıldan uzun vadeli hesaplar, %18</p> <p>-Kurumlar Vergisi, %33</p>	<p>-Stopaja tabi (9) (12) (2)</p> <p>TL Vadesiz ve İhbarlı Hesaplar, %18</p> <p>TL 3 aya kadar (3 ay dahil) vadeli hesaplar, %18</p> <p>TL 6 aya kadar (6 ay dahil) vadeli hesaplar, %16</p> <p>TL 1 yıla kadar vadeli hesaplar, %12</p> <p>TL 1 yıl ve daha uzun vadeli hesaplar, %7</p> <p>DTH vadesiz, %25</p> <p>DTH 1 yıla kadar vadeli hesaplar, %24</p> <p>DTH 1 yıldan uzun vadeli hesaplar, %18</p> <p>-Kurumlar Vergisine tabi değil.</p> <p>- Stopaj nihai vergidir.</p>	<p>-Stopaja tabi (9) (2)</p> <p>TL Vadesiz ve İhbarlı Hesaplar, %18</p> <p>TL 3 aya kadar (3 ay dahil) vadeli hesaplar, %18</p> <p>TL 6 aya kadar (6 ay dahil) vadeli hesaplar, %16</p> <p>TL 1 yıla kadar vadeli hesaplar, %12</p> <p>TL 1 yıl ve daha uzun vadeli hesaplar, %7</p> <p>DTH vadesiz, %25</p> <p>DTH 1 yıla kadar vadeli hesaplar, %24</p> <p>DTH 1 yıldan uzun vadeli hesaplar, %18</p> <p>- Beyan edilmez (10)</p>	<p>-Stopaja Tabi (9) (2)</p> <p>TL Vadesiz ve İhbarlı Hesaplar, %18</p> <p>TL 3 aya kadar (3 ay dahil) vadeli hesaplar, %18</p> <p>TL 6 aya kadar (6 ay dahil) vadeli hesaplar, %16</p> <p>TL 1 yıla kadar vadeli hesaplar, %12</p> <p>TL 1 yıl ve daha uzun vadeli hesaplar, %7</p> <p>DTH vadesiz, %25</p> <p>DTH 1 yıla kadar vadeli hesaplar, %24</p> <p>DTH 1 yıldan uzun vadeli hesaplar, %18</p> <p>-Stopaj nihai vergidir.</p> <p>-Beyan edilmez.</p>
-------------------------	--	---	---	---

OFF-SHORE MEVDUAT FAİZ GELİRLERİ	- Kurumlar Vergisi, % 33 (2)	Beyan Edilmez.	- Elde edilen faiz gelirlerinin 750.000.000 TL'yi aşması halinde, gelirin tamamının beyan edilmesi gerekmektedir. - TL cinsinden olanlar için enflasyon indirimi uygulanır.	Beyan edilmez.
(A).TİPİ, (B). TİPİ MENKUL KIYMET YATIRIM FONLARI KAR PAYLARI	-Kurumlar Vergisi, % 33 (13) (2)	Beyan Edilmez.	Beyan edilmez (10)	Beyan Edilmez.
(A). TİPİ (B). TİPİ MENKUL KIYMET YATIRIM ORTAKLIKLARI İLE GAYRİMENKUL VE RİSK SERMAYESİ YATIRIM ORTAKLIKLARI KAR PAYLARI	-Kurumlar Vergisi, % 33 (14) (2)	Beyan Edilmez.	-Enflasyon indirimi uygulanır (6) -Enflasyon indirimi sonrası kalan tutarın ½'si istisna -İstisnadan sonraki tutar, stopaja tabi tutulmuş; diğer menkul ve gayrimenkul sermaye iratları ile birlikte (2004 yılı için) 14 milyar TL'yi aşarsa gelirin tamamı beyan edilir (1)	Beyan Edilmez.

AÇIKLAMALAR (2004)

(*) Dar mükellef kurumlara ilişkin açıklamalarımız, Türkiye’de işyeri ve daimi temsilcisi bulunmayan dar mükellef kurumlar için geçerlidir.

Gelir Vergisi Oranları

2003 Yılı Gelirlerine (Ücret Dışı Gelirler) Uygulanacak Gelir Vergisi

Tarifesi

Gelir Dilimi	Vergi Oranı (%)
5 milyar liraya kadar	20
12 milyar liranın 5 milyar lirası için 1 milyar, kalan kısmı için	25
24 milyar liranın 12 milyar lirası için 2.750 milyar, kalan kısmı için	30
60 milyar liranın 24 milyar lirası için 6.350 milyar, kalan kısmı için	35
120 milyar liranın 60 milyar lirası için 18.950 milyar, kalan kısmı için	40
120 milyar liradan fazlasının 120 milyar lirası için 42.950 milyar, kalan kısmı için	45

2004 Yılı Gelirlerine (Ücret Dışı Gelirler) Uygulanacak Gelir Vergisi Tarifesi

Gelir Dilimi	Vergi Oranı (%)
6 milyar liraya kadar	20
14 milyar liranın 6 milyar lirası için 1, 2 milyar, kalan kısmı için	25
28 milyar liranın 14 milyar lirası için 3, 2 milyar, kalan kısmı için	30
70 milyar liranın 28 milyar lirası için 7, 4 milyar, kalan kısmı için	35
140 milyar liranın 70 milyar lirası için 22, 1 milyar, kalan kısmı için	40
140 milyar liradan fazlasının 140 milyar lirası için 50, 1 milyar, kalan kısmı için	45

Ücret gelirlerinin vergilendirilmesinde, yukarıdaki tarifede yer alan vergi oranları 5 puan indirilmek suretiyle uygulanır.

Gelir Vergisi tarifesindeki gelir dilimleri, GVK’nun mükerrer 123.maddesi hükmü gereğince her yıl bir önceki yılın yeniden değerlendirilmesinde arttırılmalıdır. Anılan madde hükmü ile, Bakanlar Kurulu bu şekilde hesaplanacak dilimleri, yarısına kadar arttırmaya veya yine yarısına kadar indirmeye yetkili kılınmıştır. 2004 yılında uygulanacak Gelir Vergisi tarifesinde 30.12.2003 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 2003/6578 sayılı BKK ile tespit edilmiş bulunmaktadır.

Yukarıdaki tarifenin ikinci gelir diliminde yer alan tutarı aşmaması koşuluyla, Türkiye’de tevkifata tutulmuş olan; menkul sermaye iratları beyana tabi değildir.

1. 01.01.2004’ ten itibaren fon payı kesintisi yapılmayacaktır. 2003 yılı vergilendirme dönemine ilişkin olarak 1.1.2004’ten sonra verilmesi gereken yıllık gelir ve kurumlar vergisi beyannamelerinde hesaplanan vergiler üzerinden ayrıca fon payı hesaplanmayacaktır.

2. (5035 sayılı Kanun ile Kurumlar Vergisi Kanunu’na eklenen Geçici 32. madde hükmü uyarınca 2004 yılında uygulanacak Kurumlar Vergisi oranı % 33’dür. Bu oran, 2004 yılına ilişkin geçici vergilendirme dönemlerinde de uygulanacaktır).

3. Dar mükellef kurumların, Türkiye’de elde ettikleri kazançlar sadece menkul kıymet alım - satımından ibaret ise alım - satım kazancı yabancı kurum veya Türkiye’de namına hareket eden kimse tarafından kazancın elde edildiği tarihten itibaren 15 gün içinde özel beyanname ile beyan edilir.

4. Kurumlar Vergisi Kanunu uyarınca yıllık veya özel beyanname veren dar mükellef kurumların indirim ve istisnalar öncesi kurum kazancından kurumlar vergisi düşüldükten sonra kalan kısmın ana merkeze aktarılan kısmı üzerinden gelir vergisi stopajı yapılır. Stopaj oranı %10’dur.

5. Gelir Vergisi Kanunu’nun mükerrer 80. maddesi hükmü ile, 2004 yılı başından itibaren geçerli olmak üzere, ivazsız olarak iktisap edilenler, İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında işlem gören hisse senetlerinden üç aydan daha fazla süre elde tutulanların alım - satımından sağlanan kazançlar gelir vergisinden müstesna tutulmuştur. 4842 sayılı Kanunla, bu kapsama, tam mükellef kurumlara ait olup bir yıldan fazla süre elde tutulan hisse senetlerinin alım - satımından sağlanan kazançlar da dahil edilmiştir.

$$6. \quad \text{İndirim Oranı} = \frac{\text{Yeniden Değerleme Oranı}}{\text{Devlet Tahvili Hazine Bonosu İhalelerindeki Ort. Bileşik Faiz}}$$

Bu oran her yıl Maliye Bakanlığı'na ilan edilmektedir.

Menkul kıymet alım-satım kazançları ile döviz cinsinden, dövize veya başka bir değere endeksli tahvillerden elde edilen faiz gelirleri için indirim oranı uygulanmaz.

7. Dar mükellef gerçek kişilerin menkul kıymet alım - satım kazançları ve stopaja tabi tutulmamış olan menkul sermaye iratları, daimi temsilcileri ya da yabancı kişiye kazanç sağlayanlar tarafından (15) gün içinde münferit beyanname ile beyan edilmesi gerekir.

8. 01.10.1998 tarihinden sonra ihraç edilen hazine bonusu ve devlet tahvilleri faiz gelirleri ile, TKİ ve KOİ tarafından çıkarılan menkul kıymetlerin faiz gelirleri üzerinden yapılacak stopaj oranı %0'dır.

9. Bu stopaj hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilir. Dar mükellef gerçek kişi ve kurumlar için söz konusu stopaj nihai vergidir. Tam mükellef gerçek kişiler, gelir vergisi beyanamesi vermeleri halinde, stopajın indirim oranı uygulandıktan sonra kalan kısmı hesaplanan gelir vergisinden mahsup edilir, beyanname verilmemesi halinde stopaj nihai vergi olur.

10. 01.01.1999-31.12.2004 tarihleri arasında elde edilen ve stopaj yoluyla vergilendirilen mevduat faizleri ve repo gelirleri ile menkul kıymet yatırım fonlarından elde edilen kar payları ve Özel Finans Kurumlarınca ödenen kar payları için beyanname verilmeyecektir. Söz konusu gelirler, sürenin uzatılması yönünde yeni bir düzenleme yapılmadığı takdirde, 01.01.2005 tarihinden itibaren beyana tabi hale gelecektir.

11. Tam mükellef statüsündeki bankaların elde ettiği mevduat faiz gelirleri için stopaj oranı (0)'dır.

12. Yabancı bankaların Türkiye'deki şubelerinin elde ettiği mevduat faiz gelirleri için stopaj oranı (0)'dır.

13. Portföyünün en az %51'i Türkiye'deki şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonlarının katılma belgeleri alış bedeliyle, diğer yatırım fonu katılma belgeleri ise borsa rayici ile değerlendirilir.

14. Söz konusu yatırım ortaklıklarının hisse senetleri alış bedeli ile değerlendirilir.

15. 24.10.2001 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 4710 sayılı Kanunla Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen (4783 sayılı Kanunla değişik) Geçici 59. madde hükmü ile, 26.07.2001-31.12.2004 tarihleri arasında ihraç edilen hazine bonosu ve devlet tahvillerinden elde edilen faiz gelirleri ve bunların alım - satımından sağlanan kazançların 2001 yılında 50 milyar lirası, (2004 yılında 156.505.290.000 TL) izleyen yıllarda da, bu tutarın her yıl yeniden değerlendirme oranında artırılması suretiyle bulunacak tutara kadar olan kısmı, 2006 yılı sonuna kadar, gelir vergisinden istisna edilmiştir.

Maliye Bakanlığı'nca mükelleflere verilen yazılı görüşlerde, dış borçlanma programı çerçevesinde yabancı para cinsinden ihraç edilen devlet tahvillerinin (eurobond) GVK Geçici 59. maddede sözü edilen devlet tahvili ve hazine bonosu kapsamında olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle, Eurobond'lardan elde edilen gelirlere de, 156.505.290.000 TL'lik (2004 yılı için) istisna uygulanabilecektir. Ancak, istisna uygulanacak Eurobond faiz ve alım-satım gelirlerinin beyanında hangi sınırın dikkate alınması gerektiği konusunda Maliye Bakanlığı'nın açıklamasına ihtiyaç vardır. Çünkü, Eurobondlar, tevkiyata tabi olmadıkları için 14 milyar liralık beyan sınırına, istisna uygulamasına tabi tutuldukları için de 750 milyon liralık beyan sınırına tabi olmayacaklardır.

16. 4842 sayılı Kanunun Geçici 62. maddesi hükmü uyarınca, 31.12.1998 ve önceki tarihlerde sona eren hesap dönemleri karlarının dağıtımından elde edilen kar payları gelir vergisinden istisnadır.

Aynı madde hükmü ile, gerçek kişilerce 31.12.2002 tarihinden önce sona eren hesap dönemlerine ilişkin olup vergiden istisna edilen kazançlar ile GVK'nun Geçici 61. maddesi hükmü çerçevesinde, eski teşvik belgeleri kapsamında yatırım indiriminden yararlandırılan kazançlardan dağıtılan temettülerden elde edilen kar

payının net tutarına elde edilen kar payının 1/9'u eklendikten sonra bulunan tutarın yarısı vergiye tabi gelir olarak dikkate alınır. Bu gelirler ile ilgili olarak yıllık beyanname verilmesi halinde, beyannameye intikal ettirilen tutarın 1/5 i beyanname üzerinden hesaplanan gelir vergisinden mahsup edilir.

17. Alım - satım karlarının alım - satım kazançlarına mahsup edilmesine ilişkin olarak kanunda herhangi bir hüküm yer almamasına rağmen Maliye Bakanlığı basın açıklaması ile söz konusu mahsubun yapılabileceğini belirtmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Osman Utku Bozdoğan

Doğum Yeri ve Tarihi : 19/08/1974 Eğirdir / Isparta

Eğitim : 1980-1985 Bahçelievler İlkokulu -Isparta
: 1985-1988 Gülkent Ortaokulu-Isparta
1988-1992 Kuleli Askeri Lisesi-İstanbul
1993-1997 İstanbul Üniversitesi İşletme Fak.İşletme Bölümü -İstanbul

Bilgisayar : Microsoft Office, Windows 2000 İşletim sistemi
Advanced Get Teknik Analiz, Metastock, Atp

Yabancı Dil Bilgisi : İngilizce

İş Deneyimi : Ata Yatırım Menkul Kıymetler A.Ş
Müdür Yardımcısı-Denizli 2001 - ...
Ata Yatırım Menkul Kıymetler A.Ş
Sermaye Piyasası Uzmanı 1998-2001
Ata Yatırım Menkul Kıymetler A.Ş
Merkez Şube-Fon Yönetimi
Sermaye Piyasası Uzmanı-İstanbul 1997 -1998
Berlitz İngilizce Dil Okulu
Danışmanlık-Eğitim- İstanbul 1994-1995

Stajlar : Eczacıbaşı Menkul Kıymetler A.Ş.
Yatırım Uzmanlığı 1996

Aldığı Sertifikalar : İMKB Temel Düzey Lisansı, İMKB İleri Düzey Lisansı
Bireysel Emeklilik Aracılığı Lisansı

Aldığı Eğitimler : Ata Yatırım Menkul Kıymetler A.Ş 1997 M.T.Eğitimi